

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

148199

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARININ
SINIFLANDIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olca ARABUL

148199

**Enstitü Ana Bilim Dalı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Enstitü Ana Bilim : YENİ TÜRK DİLİ**

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU

ŞUBAT- 2004

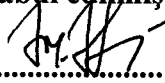
T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARININ SINIFLANDIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olca ARABUL

Enstitü Ana Bilim Dalı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Enstitü Ana Bilim : YENİ TÜRK DİLİ

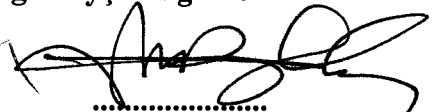
Bu tez ~~17.10.20~~ 2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

.....
Jüri Başkanı

Prof. Dr.
Alâeddin MEHMEDOĞLU
Türk Dili ve Edeb. Böl. Bşk.

.....
Jüri Üyesi

Doç. Dr. İlyas ÖZTÜRK

.....
Jüri Üyesi

Doç. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL
Türk Dili Bölüm Başkanı

ÖNSÖZ

Bir toplum için dilin önemi bugün daha iyi anlaşılıyor. Özgün bir toplum olma yolu dilden geçmektedir. Çünkü, kendilerine özgü dilleri olmayan toplumların varlıklarını sürdüremediklerini tarih bize anlatmaktadır.

Dil olmadan, milleti millet yapan değerlerin anlatılması sağlanamıyor. Dil olmadan milli tarihten , milli edebiyattan, kısaca milli kültürden bahsetmek mümkün olamaz. Bu yüzden ana dilimiz ve devlet dilimiz Türkçenin kurallarına uygun öğretilmesi, geliştirilmesi, zenginleştirilmesi, onun iyi bilinmesini gerekli hale getirmektedir. Bu da iyi bir eğitim sonucunda olur. Ancak iyi bir eğitimin olabilmesi için Türkiye Türkçesi ile ilgili bazı problemlerin çözüme ulaştırılması gerekmektedir. Çünkü Türkiye Türkçesinde birçok konuda farklı görüşler mevcuttur.

Türkiye Türkçesinde çözüme kavuşturulmayı beklenen konulardan biri de “Kelime Grupları” meselesidir. Dil bilimciler ve eğitimci yazarlar bu konuda farklı fikirler ortaya koymaktadırlar. Bu yüzden de eğitimde karışıklık ortaya çıkıyor. Kelime gruplarının tasnifi konusunda yapılmış araştırmalar ve ortaya konulan eserler üzerinde incelemeler yapmaya çalıştık. Zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiillerin bulunduğu cümleler bazı dilciler tarafından da birleşik cümle diye adlandırılmıştır. Kelime grubunun tanımı, sınıflandırılması ile kelime gruplarının kelime ve cümle ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Beni bu çalışmayı yapmam konusunda teşvik eden ve karşıma çıkan zorlukları yenmemde bana yardımlarını esirgemeyen, araştırmanın her safhasında değerli ve engin tecrübelerinden faydalandığım muhterem hocam Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu'na teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
GİRİŞ.....	1
1. TÜRK DİLİNİN KELİME HAZİNESİ.....	4
1.1. Temel Kelimeler.....	4
1.2. Yardımcı Kelimeler.....	8
2. TÜRK DİLİNDE KELİME VE KELİME GRUBU.....	10
3. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI MESELESİ.....	21
3.1. Türkiye Türkçesinde Kelime Gruplarının Tasnifi Meselesi.....	21
3.1.1. Prof.Dr.Muharrem Ergin’de Kelime Gruplarının Tasnifi.....	21
3.1.2. Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu’nda Kelime Gruplarının Tasnifi.....	23
3.1.3. Prof.Dr.M.Kaya Bilgegil’de Kelime Gruplarının Tasnifi.....	25
3.1.4. Prof.Dr.Leyla Karahan’da Kelime Gruplarının Tasnifi.....	27
3.1.5. Rasim Şimşek ve Prof.Dr. Nurettin Koç’un Kelime Grupları Tasnifi.....	29
3.2. Kelime Gruplarında, Birleşik İsim ve Birleşik Kelime Meselesi.....	31
4. DİL BİLİMİNDE KELİME GRUBUNUN YERİ.....	34
4.1.Türkiye Türkçesinde Kelime Grubu ve Cümle	34
4.2. Kelime Gruplarının Sınıflandırılmasında İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Meselesi.....	38
4.2.1. Söz Grupları İle Cümlenin Benzer Yönleri.....	51
4.2.2. Söz Grupları İle Cümlenin Farklı Yönleri.....	52
4.2.3. Cümle İle Hükmün (Yargının) Farklı Yönleri.....	56

5. KELİME GRUPLARI ÜZERİNE	59
5.1. Türk Dilinde Birleşik Kelime ve Kelime Grupları	62
5.1.1. Türk Dilinde Birleşik Kelimelerin Oluşumu ve Kurallara Uygunluğu.....	64
5.2. Bağımsız Kelime Grupları.....	70
5.2.1. İsim Tamlamaları.....	70
5.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	70
5.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	71
5.2.1.3. Sıfat Tamlaması.....	71
5.2.1.4. Tekrar Grubu.....	72
5.2.1.5. Edat Grubu.....	74
5.2.1.6. Unvan Grubu.....	76
5.2.1.7. Sayı Grubu.....	77
5.2.1.8. Ünlem Grubu.....	78
5.2.1.9. Bağlama Grubu.....	79
5.2.2. Fiili Birleşmeler.....	81
5.2.2.1. İsim-Fiil Grubu.....	81
5.2.2.2. Sıfat-Fiil Grubu.....	82
5.2.2.3. Zarf-Fiil Grubu.....	84
6. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARININ CÜMLE ÖĞELERİ GÖREVİNDE KULLANILMASI ÜZERİNE.....	85
6.1. Türkiye Türkçesinde Cümle Öğelerine Bakışlar.....	85
6.2. Kelime Türleri, Kelime Grupları ve Cümle Öğeleri.....	94
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
KAYNAKLAR.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	114

KISALTMALAR

- A.g.e.** : Adı geçen eser.
Bknz. : Bakınız
Vb. : Ve benzeri
Vs. : Ve saire
S. : Sayfa
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
TDK : Türk Dil Kurumu
Yay. : Yayınları
Hzl. : Hazırlayan

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Temel Kelimelerin Sınıflandırılması.....	31
Tablo 4.1: Söz Grupları İle Cümlelerin Benzer Yönleri.....	51
Tablo 4.2: Söz Grupları İle Cümlelerin Farklı Yönleri.....	52
Tablo 4.3: Cümle İle Hükmün Farklı Yönleri.....	56
Tablo 5.1: Bağımsız ve Kalıplaşmış Kelime Grupları.....	63
Tablo 6.1: Cümlede Görev Alan Cümle Unsurları.....	93
Tablo 6.2: Türk Dilinde Basit, Türemiş ve Birleşik Kelime.....	96
Tablo 6.3: Prof. Dr. M. Ergin ve Prof. Dr. A. Mehmedoğlu'nun Cümle Tahlilleri.....	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

- ŞEKİL 6.1:** Prof.Dr.Zeynep Korkmaz'a Göre Cümle Öğeleri.....86
- ŞEKİL 6.2:** Prof.Dr.Alaeddin Mehmedoğlu'na Göre Cümle Öğeleri.....87

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye Türkçesinde kelime grupları meselesini incelemeye çalıştık. Ancak önce "Kelime grubu nedir?" sorusuna yanıt bulmaya çaba gösterdik. Bu hususta birçok ayrı görüşün olduğunu ortaya çıkardık. Bilim adamlarına göre, kelime gruplarının tasnifinin, cümlenin ve cümle öğelerinin adlandırılışının farklarının neler olduğunu göz önüne serdik.

Türkiye Türkçesinde içinde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil bulunan cümleler birçok dil bilimci tarafından basit cümle olarak kabul edilmiştir. Bazı dil bilimciler ise isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil bulunan cümleleri birleşik cümle kabul etmiştir. Böyle düşünen dil bilimcilerin düşünceleri ve verdikleri örneklerde bu çalışmada verilmiştir. Türkiye Türkçesinde kelime grupları ile ilgili yapılmış tasnifler incelenmiştir. Bu tasniflerdeki farklılıklar tespit edilerek gözler önüne serilmiştir. Kelime gruplarının dil bilimciler tarafından yapılmış tanımları ortaya konmuştur. Kelime gruplarının sınıflandırılmasının sınırları üzerinde durulmuştur.

Dil bilimcilerin görüşlerinde kelime grubunun, cümlenin tanımı, kelime gruplarının sınırları, kelime gruplarının tasnifi yapılmış ve bunun nedenleri ortaya konulmuştur. Türk dilinin bu meselesine çözüm aranmış ve bunlar araştırmada ortaya konulmuştur.

SUMMARY

A CLASSIFICATION OF WORD GROUPS IN THE TURKISH OF TURKEY.

Keywords: Word Groups, Compound Word, Compound Noun.

In this study; we have tried to examine the issue of “ Word Groups” in the Turkish of Turkey. We tried to explain what is meant by the concept of “ Word Groups”? We have concluded that there are different opinions on the meaning attached the concept. It is concluded that there are difference among linguists in regard to the definitions and classification criteria used for word groups, sentence and sentences components of the sentence.

In the Turkish of Turkey, sentences containing infintive phrases, participles and adverbs are regarded as a simple sentence by many linguists. Some linguists, homewer, claim that these syntax are compound ones proponents of these views are given in the study. The classification of word groups in the Turkish of Turkey was reviewed and unearthed together with the differences in this classification. Also in this study definitions to the word groups made by the linguists were presented. Also the limitations of these classification schmata are discussed.

To sum up, in the light of the findings of this study, a number of suggestions were made in order to help solving problems associated with the word groups in the Turkish of Turkey.

GİRİŞ

Dil, fikrin ifadesi olup, herhangi bir bilginin başkasına ulaşma işine hizmet eder. Araştırmacılar, dilin birbiriyle çok sıkı ilişkiler kuran birimlerin oluşturduğu bir sistem olduğunu, dilin tek tek sözcüklerden, sözcük gruplarından oluşan bir iletişim aracı olduğunu kabul etmektedirler. İster genel dilcilikte olsun, isterse Türklük Biliminde (Türkoloji) olsun en fazla araştırılan konulardan biri de kelime grupları meselesidir. Bu konu çok araştırıldığı kadar da çok tartışmalara da sebep olmuştur. Özellikle Türkçenin gramer yapısı hakkında bilim adamları çok değişik fikirler ileri sürmüşlerdir.

Köklü bir geçmişe sahip olan ve dil bilimcilerce sağlam ve mükemmel bir gramer mantığına sahip olan, sahip olduğu kabul edilen dilimiz, maalesef bugün çözülememiş güncel meselelerle karşı karşıyadır. Aslında dilimiz Matematikçileri bile kışkırtacak, sağlam, mükemmel bir mantık ve gramer yapısına sahiptir. Gerek kelime yapısında gerekse cümle dizilişinde istisna sayılabilecek kurallara hemen hemen hiç rastlanmaz. Ancak bu kuralların ilmi kabullerinde anlayış farkı mevcuttur. Türklük biliminde (Türkoloji) kelime grupları ile alakalı kavramların adlandırılmasında terim birliği yoktur. Bunların hepsi bilhassa dilimizin kurallarının öğretiminde zorluklara sebep olmakta dilin kurallarını öğretirken kafalarda karmaşalara sebebiyet vermektedir. Bütün bunların ortadan kaldırılması için kelime grupları sınıflandırılmasının sınırlarının belirlenmesi ve ortak terim birliğinin sağlanması mutlaka gerekmektedir.

Çalışmanın Amacı

Türkiye Türkçesinde, kelime grupları sınıflandırılmasının sınırlarını belirlemek, dilimizin kurallarının öğretiminde karşılaşılan zorlukları ortadan kaldırmaya çalışmak ve kelime gruplarının adlandırılması hakkında ileri sürülen görüşler arasındaki tezatları ortadan kaldırıp, kelime gruplarının tasnifi ve adlandırılmasında birliktelik sağlamaya yöneliktir.

Ayrıca Türk Cumhuriyet ve Toplulukları ile ortak yazı diline geçileceği bu dönemde terim birliğini sağlayıp birliktelik oluşturmak ve kelime grupları meselesinde karşılaşılan problemlerin çözümüne ilmi çalışmalar yoluyla yardımcı olmaktan ibarettir.

Çalışmanın Önemi

Dilimizin kökleri çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Dil bilimciler tarafından sağlam ve mükemmel bir gramer mantığına sahip olan dilimiz bugün çözülememiş güncel meselelerle karşı karşıyadır. Kelime yapısında, cümle dizilişinde istisna olabilecek kurallara rastlanmaz. Fakat bu kuralların ilmi kabullerinde anlayış farkı vardır. Türklük Biliminde kelime grupları ile alakalı kavramların adlandırılmasında terim birliği yoktur. Bu çalışmanın önemi, Türkiye Türkçesinde kelime grupları sınıflandırılmasının sınırlarını belirlemek, dilimizin kurallarının öğretiminde karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmak, kelime gruplarının tasnifi ve adlandırılmasında birliktelik sağlamaktır.

Çalışmanın Metodolojisi

Bu çalışmamızı Türkiye Türkçesinde, Kelime, Kelime Gruplarının Sınıflandırılması ve Cümle ana başlıkları altında yapmaya çalıştık. Türklük Biliminde kelime ile dil bilimcilerin kelimeye bakışını değerlendirip konuyla ilgili kendi görüşümüzü ilmi araştırmalara dayanarak sunmaya çalışacağız. Kelime türleri, kelime grupları ve cümle başlığı altında; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarının birleşik cümle yapıp yapmayacağı değerlendirilecek. Aynı zamanda Türkiye Türkçesinde kelime gruplarının tasnifi ve ismlendirilmesi nasıl yapılmıştır, ya da yapılmalıdır? Bu konudaki dil bilimcilerin değerlendirmelerini ve bizim kendi değerlendirmelerimizi sunacağız.

Araştırma Tezinin İçeriği

Şimdiye kadar incelediğim gramer kitaplarında, gramer terimlerinin adlandırılmasında hiç terim birlikteliği yoktur. Bilhassa da İlk Öğretim ve Orta Öğretime yönelik hazırlanan dil bilgisi kitapları birbirinden farklı kavramlar kullanılarak yazılmıştır. Mesela, kelime mi?, Sözcük mü?, grup mu?, öbek mi?, cümle mi?, tümce mi? vs. bunun gibi birçok kavramlar dil bilgisi kitaplarında kullanılmıştır. Hatta öyleki bir mesele hakkında Üniversitelerin yaklaşımı ile Milli Eğitim Bakanlığının yaklaşımı ya da özel dersanelerin yaklaşımı birbirinden farklıdır. Bir öğrenci okulda okuduğu ders kitaplarındaki bilgilerin tam aksi görüşü dersanede öğreniyor, bu öğrenci üniversiteye gittiği zaman da daha farklı bilgi ile karşılaşılıyor. Onun için ortak yazı diline geçişte

kavramların tanımları doğru yapılmalı, hem terimlerin adlandırılmasında, hem de meselelere yaklaşım hususunda birlikteliğin sağlanmasını öneriyoruz.

Türkiye Türkçesinde kelime grupları meselesi söz diziminin önemli olanlarından biridir. Bu bahis tartışmaya açık, kriterleri geniş olarak belirlenmiş ve aynı zamanda taraflıdır. Bu meseleye, kelime grubunun tasnifi, isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil kelime gruplarının yargı (hüküm) ifade edip etmediği kelime grupları ile cümlenin benzer ve farklı tarafları, birleşik isim ve birleşik kelime, cümle öğelerinin adlandırılışı gibi bir çok konu dahildir.

Çalışmamızda kelime grubu, kelime gruplarının tasnifi ile ilgili dil bilimcilerin görüşlerini ortaya koyduk. Kelime gruplarının isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil'in yargı (hüküm) ifade edip etmediğini; kelime grupları ile cümlenin benzer ve farklı taraflarını incelemeye çalıştık. Birleşik isim ve birleşik kelime, cümle öğelerinin adlandırılışı gibi konularda dil bilimcilerimizin görüşlerini sunduk.

Bu sorunların en önemlisi şekil bilgisinde birleşik kelimelerin söz diziminde farklı terimlerle adlandırılmasıdır. Örneğin; “yavaş yavaş geldi.” cümlesinde “**yavaş yavaş**”tekrar grubu diye isimlendirilir.

“Ahmet Bey konuştu .” cümlesinde “**Ahmet Bey**” unvan grubu diye adlandırılır.

“Hani ey gözyaşım akmayacaktın?” cümlesinde “**ey gözyaşım**” ünlem grubu diye isimlendirilmiştir. Bu ve bunun gibi ifadeler fikir karmaşasına neden olmaktadır.

Böyle olduğu takdirde Türkoloji’de, bilhassa Türkiye Türkçesinde mevcut olan terim karmaşası ve dil bilimciler arasındaki farklı yaklaşımlar en aza indirilip hatta ortadan kaldırılıp güzel dilimizin kurallarının öğretiminde kolaylık sağlanacaktır. Gerekli hassasiyeti göstermemizin sebebi, bu meselelerin Türkiye Türkçesinde gerekli şekilde henüz araştırılmamış olmasındandır.

1. TÜRK DİLİNİN KELİME HAZİNESİ

Bir veya birden çok ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimine kelime denir.

Kelimeleri Türkçede iki ana gruba ayırmak mümkündür. Mana ve vazife bakımından kelimeler ikiye ayrılır:

- **Temel Kelimeler**

- **Yardımcı Kelimeler**

Temel kelimeler manası olan kelimeler olup kendi içinde altı çeşit temel kelime vardır. İsim, sıfat, zamir, sayı, zarf, fiil.

Yardımcı kelimeler ise tek başlarına manaları olmayan ancak cümle içinde kullanıldığında anlam kazanan vazifeli kelimelerdir. Edat, Bağlaç, Takı, Duygu Sözcükleri. Bunların dışında ünlem adlı özel yardımcı kelime çeşidi de vardır.

1.1. Temel Kelimeler

Prof.Dr. Muharrem Ergin temel kelimeler ile ilgili aşağıdaki bilgileri veriyor:

“Canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir. Varlıkları çeşitli yönlerden niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir. Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Sıfatlar nesnelere vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir. Nesnelere kendilerini karşılayan kelimelere isim; nesnelere kendilerini değil vasıflarını belirten isimlere sıfat denir. ”

“Nesnelere temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. Şimdiye kadar gördüğümüz isim cinsinden kelimeler nesnelere doğrudan doğruya karşılayan, onların dildeki karşılıkları olan, onların adları durumunda bulunan kelimelerdir. Bu işi zamirler nesnelere temsil etmek veya göstermek suretiyle yaparlar.”

“Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir. Kainatta bir nesne, diğeri hareket olmak üzere iki unsur vardır. Nesnelere canlı, cansız, maddi, manevi bütün varlıklar ve mefhumlardır. Hareketler ise nesnenin zaman ve mekan içinde yer değıştirmeleri; oluşları, kılışları, duruşları; hülasa her türlü faaliyetleridir.”

“ Zarflar zaman, yer, hal ve miktar bildiren isimlerdir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarfta yoktur. Sıfatlar gibi zarflarda tek başlarına isimden başka bir şey değıldirler. Zarf kelime gruplarında sıfatın fiilin veya başka bir zarfın manasını değıştiren isimlerdir.”

Bugüne kadar gördüğümüz sayı sıfatı olan kelimeler bağımsız bir kelime türüdür. Sayı ayrı bir kelime çeşididir, sıfat ayrı kelime çeşididir. Bugüne kadar sayı sıfatı dediğimiz sıfat türü, mantığa göre doğrudur. İsmın önüne gelerek onu niteliyor, ama sayı ayrı bir kelime çeşidi olarak ele alınmalı zira dünya dillerinde sayı sıfatı aynı değıldir. Dünya dillerinde sayı sistemi vardır, bu sıfat olamaz. Mesela ” beş ev ”, “ büyük ev ” mantıkta ikisi de (beş, büyük) ismin önüne gelerek sıfat oluşturmuşlar, fakat “büyük evler” deriz de; beş evler demeyiz. Burada sayı çokluk ekini kabul etmez. Biri sayı bildiriyor, biri keyfiyeti bildiriyor [Ergin, 1993: 91].

Prof.Dr.Tuncer Gülensoy temel kelimeler ile ilgili kitabında şu tanımları yapmış:

“İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.”

“Fiiller, hareketleri karşılayan kelimelerdir.”

“Bir eylemin, bir sıfatın ya da bir zarfın anlamını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru kavramları bakımından etkileyen kelimelere zarf denir.”

Prof.Dr. Tuncer Gülensoy eserinde Edatları ‘Ünlem Edatları, Bağlama Edatları ve Son Çekim Edatları’ diye üç bölüme ayırıyor. Bundan başka kelime çeşitleri hakkında bilgi vermemektedir [Gülensoy, 2000: 385-427].

Mehmet Hengirmen eserinde temel kelimeler ile ilgili şu tanımları yapmış:

“Varlıkları bildiren kelimelere ad denir.”

“Varlıkların özelliklerini belirten ve adlardan önce gelen sözcüklere sıfat denir.”

“Adların yerini tutan sözcüklere adıl denir.”

“Eylemlerden, sıfatlardan, belirteçlerden önce gelerek bunların anlamlarını etkileyen sözcüklere belirteç denir.”

“Bir iş, oluş, hareket, durum bildiren, kişi ve zaman kavramı veren sözcüklere eylem denir.”

Bunun yanısıra ilgeçler, bağlaçlar ve ünlem diye kelime çeşitlerinin varlığına temas ediyor [Hengirmen, 1998: 116-201].

Tahir Nejat Gencan temel kelimeler ile ilgili kitabında şu tanımları yapmış:

“Adlar, tanıtmak için varlıklara verilmiş (takılmış) sözcüklerdir.”

“Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir.”

“Tümcede adların önce geçmiş kavramların yerlerini tutan ve söyleyenle kendisine söylenen kimseleri hatırlatan sözcüklere adıl denir.”

“Eylem varlıkların yaptıkları işleri, devimleri, kılışları, ya da onlarla ilgili oluşları, yargıları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklerdir.”

“Sıfatların ve eylemlerin ya da görevce kendine benzeyen sözcüklerin anlamlarını berkiten ya da kısip sınırlayan sözcüklere belirteç denir.”

İlgeçler, Bağlaçlar ve Ünlemler hakkında da bilgiler vererek bunları da temel kelimeler içine dahil etmiştir [Gencan, 2001: 173-517].

Prof.Dr. Nurettin Koç eserinde temel kelimeler ile ilgili şunları söylemiştir:

“Canlı varlıkları, cansız varlıkları, olguları, kavramları, nitelikleri, duyguları belirten sözcüklere ad denir.”

“Birtakım yinelemelerden kaçınmak için adların ya da öbeklerinin yerine kullandığımız sözcüklere adıl denir.”

“Varlıklar, nesnelere arasındaki farkı göstermek için kullandığımız sözcüklere önad diyoruz.”

“Bir eylemin bir eylemsinin, bir önadın ya da başka bir belirtecin anlamını zaman, yer, gösterme, ölçü, nitelik, soru kavramlarıyla etkileyen sözcüklere belirteç denir.”

“Devinim, iş, oluş, kılış, yargı belirten eylem, eylem öbeğinin temel ögesidir.”

Prof.Dr. Nurettin Koç, bundan sonraki bölümde ilgeç, bağlaç ve ünlem adlı kelimeleri de temel kelimeler içine dahil edip işlemiştir [Koç, 1996: 165-301].

Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon adlı kitapta temel kelimeler ile ilgili şunlar söylenmiştir:

“İsimler, canlı cansız bütün varlıkları ve kavramları, tek tek veya cins cins karşılayan kelimelerdir.”

“Nesneleri nitelenmek ve belirtmek suretiyle karşılayan kelimelere sıfat denir.”

“Zamirler, isimlerin yerine kullanılan, kelimelerdir.”

“Fiiller, varlıkların zaman ve mekan içindeki her türlü hareketlerini, oluş ve yapılarını karşılayan kelimelerdir.”

“Cümlede fiillerin ne şekilde olduğunu bildiren kelimelere zarf denir.”

Kitabın devamında edatları; ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları diye üç kısma ayırarak temel kelime çeşitleri hakkında bilgileri noktalamıştır [Yavuz ve diğ., 2001: 98-142].

Türkiye Türkçesinde bu hususta Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu, “Yardımcı Kelime Çeşitleri Üzerine” adlı kitabında yardımcı kelime çeşitleri ile ilgili şöyle yazıyor [Mehmedoğlu, 2002: Basımda]:

1.2. Yardımcı Kelimeler

a) Edat : Edatlar manaları olmayan,sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Edatlar farklı tür ve görevdeki sözcükler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan ve anlamı kuvvetlendiren yardımcı kelimelerdir.

b) Bağlaç: Bağlaçlar eş görevli sözcükleri, söz öbeklerini ve cümleleri birbirine bağlayan yardımcı kelimelere denir. Tek başlarına bir anlamları yoktur. Cümleden çıkarıldığında fazla anlam değişmelerine yol açmayan bağlaçlar sadece vazifeli yardımcı kelimelerdir. Anlama etki etmezler.

c) Takı: İsmi bir halinde kullanılmış kelimeyle, başka bir kelime arasında ilişki kuran yardımcı kelime çeşidine takı denir. Türkiye Türkçesinde kullanılan çekim edatları aslında takıdır ve ayrı düşünülmesi gerekir. Takıların özellikleri vardır.

-Takıların diğer yardımcı kelimeler gibi tek başlarına sözlük anlamları yoktur. Bunun için tek başlarına hiçbir soruya cevap olamazlar ve cümle ögesi olamazlar.

-Takılar isim gibi hallenebilen bütün kelimelerden sonra gelir.

-Takılar kendinden önceki kelimelerin ismi yalın, ilgi, yönelme ve ayrılma hallerinde olmasını talep ederler.

-Takıların çoğu bildiri eki kabul ederler.

-Takılar ait olduğu isimle birlikte takı öbeği oluşturur.

Mesela "Okulun kapısı başka sokağa açılıyor." cümlesindeki "başka" kelimesi temel bir kelimedir ve sokağı nitelediği için sıfattır. "Annemden başka kimsem yok." cümlesindeki "başka" takıdır. Kendinden önce bir isimle alaka kurmuştur. Ayrılma hali ekiyle alaka kurmuş ve aynı söz öbeğini oluşturmuşlardır.

d) Duygu sözleri: Cümlede söylenen fikre konuşanın münasebetini bildiren yardımcı kelime türüne duygu sözleri denir.

Türkiye Türkçesinde en çok kullanılan duygu sözleri şunlardır:

"Adeta, acaba, aslında, belki, bende, böylelikle, demek (ki), gerçekten, doğrudan, doğrusu, hiç kuşkusuz, kısacası, mesela, genellikle, galiba, umumiyetle, güya, maalesef..."

2. TÜRK DİLİNDE KELİME VE KELİME GRUBU

Türk dilinde cümleyi, kelime gruplarını meydana getiren kelimeler hakkında yapılan tanımlar arasında farklılıklar yoktur. Kelime hakkında tanım yapmış birkaç dil bilimcimizin tanımlarını inceleyelim.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, "Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşüncüyü yansıtan soyut yahut da somut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi" olarak kelimenin tanımını yapmıştır[Korkmaz, 1992: 100].

Prof. Dr. Muharrem Ergin, kelime için "Manası veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur. Dildeki manalı birlikler kelimeler, kelimelerin meydana getirdiği kelime grupları ve cümlelerdir. Canlı, cansız bütün varlıklar mefhumlar, hareketler, fikirler, dilde bu manalı birliklerle karşılanırlar. Kelime grupları ve cümleler kelimelerden yapıldığına göre demek ki, kelimeler manalı en küçük dil birlikleridir. Kelimelerin büyük bir kısmı manalı olmakla beraber bazılarının tek başlarına manaları yoktur. Bunlar ancak diğer kelimelerle birlikte kullanılırken manalı bir vazife görür, bir dereceye kadar bir mana kazanırlar. Kelimeler manası veya gramer vazifesi olan en küçük dil birlikleridir [Ergin, 1993: 91].

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, kelime için şöyle tanım yapmış: Kelimeler bir veya birkaç heceden meydana gelmiş her dile göre ayrı anlam birlikleridir. Kelimelere sözlükteki yalın şekilleriyle lugat kelimeleri deriz. Söz içinde onlara çekim ekleri getirerek kelimelerin başka kelimelerle ilişkilerini kurarız. Bunlara da gramer kelimeleri adını veririz [Banguoğlu, 1986: 144].

Kelime grupları hakkında yapılmış tanımlara bir göz atalım:

Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğine kelime grubu denir. Kelime grupları, nesnelere ve hareketleri daha geniş olarak veya geniş nesnelere ve hareketleri belirtmek için kullandıklarına göre bunlar birer belirtme gruplarıdır. Tek bir nesneyi veya hareketi

belirtmek için bu gruplar içinde yan yana gelir, birbirine yardım eder, birbirlerini tamamlarlar.

Bir belirtme, bir yardım, bir tamamlama esası üzerine kurulan kelime gruplarında umumiyetle belirten-belirtilen, tamamlayan-tamlanan, tabi olan-tabii olunan, asıl-yardımcı olmak üzere iki unsur vardır.

Türkçede yardımcı unsur, ana (asıl) unsurdan önce gelir. Türk sentaksının bütün yapısı bu ana kanun üzerine kurulmuştur. Kelimeler bazen ekli bazen eksiz kelime gruplarını meydana getirirler. Kelime grupları daima tek bir kelime gibi vazife görürler [Ergin, 1993: 353].

Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere belli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur.

-Türkçede varlık, kavram, nitelik durum ve hareketler, kelime ve kelime grupları ile karşılanır.

-Kelime grupları tek kelime gibi vazife görürler.

-Ana unsur sonda, yardımcı unsur başta bulunur. Bu özellik Türkçede söz diziminin en belirgin özelliğidir [Karahana, 1995: 11].

Prof. Dr. Leyla Karahan, "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserinde kelime grupları için şunları söylemektedir:

-Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılarlar. Mesela; "İpek böceği, fotoğraf makinesi, telefon etmek, kör olmak gibi varlık ve hareket isimlerinin dilimizde tek kelimelik karşılıkları yoktur."

-Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, pekiştirerek, niteleyerek karşılar.

Prof.Dr.Leyla Karahan, Kelime gruplarının özellikleri hakkında şunları söylemektedir:

-Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi, isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.

-Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur, genellikle grubun sonundadır. Sadece birleşik fiil ile edat grubunda, ana unsur başta bulunur. Bu gruplarda ikinci unsur, bir çekim unsurudur.

-Kelime gruplarında unsurların sırası, konuşma ve şiir dilinde bozulabilir.

-Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki çekim ekleriyle sağlanır. Çekim eki, bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir.

-İkiden fazla kelimeli, kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları bulunur.

-Kelime gruplarının vurgusu, grubun yapısına göre değişir. Vurgu, başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurların vurgusu aynıdır [a.g.e., s. 11-13].

Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz [Banguoğlu, 1986: 496].

Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde, yine bir kelime gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşiklere (sözlere), belirtme (=tayin) grupları diyoruz. Bu bileşik sözler, belirtilenle-belirtenden meydana gelmektedir [Bilgegil, 1984: 115-163].

Tek tek kelimeler bir düşünceyi söz haline getiremez. Bunların kendi aralarında belli kurallara ve kalıplara göre bir takım gruplar oluşturması gerekir. Bu gruplaşmada kelimelerden birinin diğerini nitelemesi veya tamamlaması ve bu yolla sözün geliştirilmesi sağlanır. Böylelikle kelime grupları meydana gelir [Korkmaz ve diğ., 1997: 123-129].

Kelime grubu, yalın ve türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dil bilgisindeki terim karşılığıdır [Topaloğlu, 1989: 115].

İki veya daha çok bağımsız kelimenin anlam ve gramer açısından birleşmesine kelime grupları denir. Kelime grupları eşya ve olayların birleşik adlarını bildirir [Mehmedoğlu, 2001: 22].

Tek sözcüğün karşıladığı nesne ve eylemlerden daha genişlerini karşılamak için sözcük öbeklerine başvurulur. Sözcük öbekleri içinde birden çok sözcük vardır. Sözcük öbeğini oluşturan sözcükler tümce içinde tek bir sözcük gibi kullanılır. Sözcükler belirli kurallar içinde yan yana gelerek sözcük öbeklerini oluştururlar ve tek bir eylemi ya da nesneyi karşılarlar, tek bir sözcükmüş gibi çekime sokulurlar.

Sözcük öbeklerinde iki öge vardır: Bunlardan birincisine belirten (tamlayan, yardımcı öge), diğerine de belirten (tamlanan, temel öge) adı verilir. Sözcük öbeklerinde önce belirten, sonra da belirtilen gelir.

Türkçe söz diziminde yardımcı öge daima önce, temel öge ise sonra gelir. Sözcükler ekli ya da eksiz belirli kurallar içinde yan yana gelerek sözcük öbeklerini oluştururlar. Arapça ve Farsça kökenli bazı sözcük öbeklerinde temel öge önce, yardımcı öge ise sonra gelir. Şiirde (ölçü, uyak gibi nedenlerle) bu sıranın değiştiği olur.

Kendilerinden daha geniş nesne ve eylemleri karşılamak için birden çok sözcüğün belirli kurallar içinde bir araya gelmesinden oluşan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede tek bir sözcükmüş gibi kullanılan dil birliklerine "Sözcük Öbeği" denir [Sağlam, 1997: 3].

Dizimsel yapılarda sözcükler, başlıca iki tür ilişki içine girerler. Bunlardan biri, sözcüklerin, duygu ve düşünceleri anlatmak üzere, bir yüklem çerçevesinde öbeklenmesidir. Sözcüklerin bu tür öbeklenmesinden kavramlar üstü anlatımlar doğar.

Genelde yargılı anlatım ya da yargı öbeği denilen bu tür anlatımlar, söz diziminin üst birimini oluşturur.

Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar arası ilişkilere dayanır. Burada ad soylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden belirtme öbeği adı verilen yargısız anlatımlar doğar. Yargısız anlatımlar, söz diziminin alt birimini oluşturur. Belirtme öbekleri yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi kavramları açıp genişleterek belli etmektir. Bu belli ediş, kimi kez açıklama ya da belirtme (masanın örtüsü), kimi kez niteleme (yeşil örtü), kimi kez de güçlendirme ya da pekiştirme (pek hızlı) biçiminde olur. Kimi sözcük öbekleri, yapısal yönden belirtme öbeği niteliği taşımaz. Örneğin, bağlaç öbeğinde öğelerden birinin, ötekinin anlamını etkilemesi söz konusu değildir.

Türkçede belirtme öbekleri, genellikle, öge sırasını belirleyen ana ilkeye göre oluşur. Bu ana ilkeye göre, belirtme öbeğinde yardımcı öge (belirten, nitelenen) sonra gelir. Ancak birkaç öbeğin (ilgeç öbeği ve san öbeği) oluşumu bu temel yapının dışına çıkar. Kimi belirtme öbeklerinin öğeleri ekle, kimilerinininkiler eksiz birleşir. İyelik öbeklerini oluşturan öğeler, genel olarak ekle (benim silgim) birleşir. Niteleme öbeklerini oluşturan öğeler ise (üç elma, on beş) eksiz birleşir. Kimi belirtme öbeklerinin öğeleri ekli de eksiz de birleşir. Bu durum özellikle ilgeç öbeklerinde çok görülür; kim ile, bugüne kadar, çocuk gibi, vb.

Her belirtme öbeği bir bütündür; tek sözcük gibi iş görür, işleme alınması da buna göredir [Şimşek, 1987: 321-400].

Kelime grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kurallarla belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böyle belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar.

Kelime grubu, tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanımında da bu bütünlük kendini gösterir. Kelime grubu kelimelerle ve diğer kelime grupları ile bir bütün halinde ilişkiye geçtiği için, cümlelere de bir bütün halinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tabi tutulur, sona gelen işletme eki bütün grubu bünyesine alır.

Türkçede, kelime grupları içinde yan yana gelen kelimelerin sırasını tayin eden temel bir kural şudur: Türkçede yardımcı unsur asıl unsurdan önce gelir. Türkçede yalnız "ki'li birleşik cümle" bu kuralın dışında kalır. Çünkü ki'li birleşik cümle yabancı asıllıdır. Kelime grupları, kelime grupları ve cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife görür; kelime gruplarının ve cümlelerin çeşitli unsurları veya onların bir parçası olarak kullanılırlar [Gülensoy, 2000: 458-462].

Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu, "Türk Dilinde Girişik Birleşik Cümle" adlı makalesinde "Ki'li" birleşik cümlelerin Türkçe kökenli olduğunu belirtmiştir.

Kelime grupları, anlamsal ve görevsel diye iki başlık altında incelenebilir. Yeni ve farklı bir kavramı ifade etmek için bir araya getirilmiş sözlerin oluşturduğu gruplar, anlamsal yani anlam yönü ağırlıkta olan söz birlikleridir.

Öte yandan yeni ve farklı bir durumu ifade etmek için bir araya getirilmiş sözlerin oluşturduğu gruplar da görevsel yani cümledeki görevi ile önem kazanan öğelerdir. Bu ifadeyi biraz açmak gerekirse, anlamsal gruplara isim tamlaması ile sıfat tamlamasını, görevsel gruplara zarf-fiil ile edat grubunu örnek verebiliriz.

Türkiye Türkçesinde kelime grubu ekli veya eksiz kurulur. Ekle kurulan isim tamlamaları arasında eksiz örnekler bulunabileceği gibi, eksiz kurulan sıfat tamlamaları arasında da ekli örnekler yer alabilir.

Ayrıca Türkiye Türkçesinde kelime grubunun kuruluşu için her zaman ve her yerde geçerli olan bir yardımcı ve esas öğeler sistemi ileri sürülemez. Çünkü bu belirsizlik,

Türkiye Türkçesi söz varlığını oluşturan sözlerin gerektiği zaman kelime türünü değiştirerek farklı görevlerde kullanılabilmesinin bir sonucudur.

Bu şekilde dilin zamanla değişen ihtiyaçlarına göre farklı şekillerde ortaya çıkan kelime grupları, cümlenin yapı taşları olarak görev yaparlar ve cümledeki bütün öğelerin bünyesinde yer alabilirler. Bir başka deyişle kelime grupları, bir inceleme alanı olarak söz diziminin anlaşılmasında önemli bir basamaktır. Bu şekilde kurulan kelime grupları “görevsel” dirler.

Öte yandan sözlüklerde eksik bir birim olarak değer kazanan, fakat aslında yapısı ve gelişim çizgisinin başlangıcı itibariyle bir kelime grubu olan biçimler ise anlam yönü öne çıkan sözlük birimlerdir: Ayakkabı (birleşik kelime), Kocaali (özel ad), vb. Bu kalıplaşmış yapılar, kelime grubunun içerisine alınmazlar. Ayrıca daha farklı bir gelişme sonucunda bazı kelime grupları kalıplaşarak yargı bildiren eksilteli cümleler haline de dönüşebilirler. Örnek: Acı ama gerçek. Kelime grupları ister görevsel ister anlamsal olsunlar, tamamlanmamış veya eksilteli yapıdaki herhangi bir yargıyı taşımazlar, yani yargılı anlatımlar içinde sayılmazlar.

Belirtme, tamamlama, niteleme, örnekleme gibi değişik özellikler taşıyan kelime grupları, bu yönleri ile de cümle gibi yargı bildiren öbeklerden ayrılırlar. Konuya bu açıdan yaklaşınca kelime grupları içinde sayılan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarının başlıca araştırmacılar tarafından yargılı anlatımlar gibi görülerek cümle veya cümlecik sayılmalarının tutarsızlığı da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu tür kelime gruplarının birleşik cümle yapısı içinde cümle veya cümlecik terimleriyle verilmesinin, Türkçe temel alındığında, bariz bir yanlış olduğunu da çok eskiden beri söylenegelmektedir [Usta, 2000: 209-216].

Birden fazla kelimedenden oluşan yapı ve anlamında bütünlük bulunan, cümlede bir bütün olarak ele alınan dil birliğine kelime grubu denir. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi karşıladığı için cümlelere bir bütün halinde katılır ve tek bir kelime gibi çekim görür. Sonuna gelen işletme eki bütün bir grubu içine alır. Kelime grupları belirtme

gruplarıdır. Bu bakımdan kelime gruplarında genellikle, belirten-belirtilen, tamlayan-tamamlanan, bağı olan-bağı olunan ve asıl-yardımcı şeklinde iki öge vardır.

Türkçede yardımcı öge önce, asıl öge sonra gelir. Kelime grubunu diğer kelime ve kelime grupları ile ilişki haline sokacak ek, sondaki asıl ögede bulunur [Yavuz ve diğ., 2001: 144-149].

Nesneleri ve hareketleri daha geniş olarak ifade etmek ve belirtmek için, birden fazla kelimeyi kullanarak meydana getirilen dil birliğine "Kelime Grubu" denir. Kelime grubunun yapısında ve manasında bir bütünlük vardır. Cümle içinde bir bütünlük olarak değerlendirilirler. Cümlenin içinde tek bir kelime gibi çekime girerler. İşletme ekleriyle diğer kelimelere veya kelime gruplarına bağlanırlar.

Kelime grupları birer "belirtme grupları"dır. Nesne ve hareketleri karşılamak için yan yana gelen kelimeler, "belirten-belirtilen", "tamlayan-tamlanan", "tabi olan-tabi olunan", "asıl-yardımcı" olmak üzere iki kısımdır.

Kelimeler, kelime gruplarını, kelimeler ve kelime grupları da cümleleri meydana getirirken belirli bir sırayla yan yana dizilirler.

Kelimeler, kelime gruplarını; kelimeler ve kelime grupları, cümleyi oluştururken yardımcı, tabi olan, belirten, tamlayan unsurlar, yani ikinci derecede olan unsurlar başta kendisine tabi olunan, belirtilen, tamlanan, asıl unsur ise daima sonda bulunur. Türkçede ki'li birleşik cümle bu konunun dışındadır. Ancak bu cümle tipi yabancı asıllıdır.

Türk düşüncesi, kelime dizilişindeki unsurları, aynı kanuna zihninde tabi tutarak idrak eder. Düşünme sırasıyla kelime sırası birbirinden ayrılmaz [Karaörs, 1993: 1].

Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yanyana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen

kelimeler topluluğudur. Türkçede isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik isim, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, unvan grubu gibi çeşitli kelime grupları vardır [Korkmaz, 1992 : 100].

Yargısız anlatımlar yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yanyana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir [Hatiboğlu, 1972: 2].

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, "Kelime Grupları ve Kuralları" adlı makalesinde şunları söylüyor: "Kelime grupları (groupe de mots), kavramları en verimli şekilde dile getirmek için başvurulan kolaylıklardır. Kelime gruplarının en küçüğü iki kelime ile kurulur. En büyüğü ise on kelimeye kadar çıkan deyiş veya cümlelerdir. Her dilin kendine göre kelime grupları vardır. Bir dilde bir kelime grubu için yapılan tanım öteki dile uymayabilir. Bu konuda faydalanılacak yabancı kaynaklar Türk Dilinin gruplarını aydınlatmaya yetmeyebilir. Bunun için Türk Dilinin kendi yapısı içinde, kelime grupları adı altında toplanan yığınlarca malzeme gözden geçirilmeli, bunları birbirinden ayıran özellikler incelenmeli, kuralları belirtilmelidir.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, bu makalede kelime gruplarını gramer yönünden "Yapıbilim (Morphologie) ve Sözdizimi (Syntaxe)" olarak iki bölümde inceler. Kelime gruplarını "Aralarında kalıplaşma bulunmayan kelime grupları" olarak ele alır. Birleşik kelimeleri, deyimleri, terimleri, bilmeceleri, atasözlerini, vecizeleri ve argoları "kalıplaşmış kelime grupları" olarak belirtir. Sıfat tamlaması, zarf-fiil grubu, isim tamlaması gibi kelime gruplarını da "Kalıplaşmış Kelime Grupları" olarak zikretmektedir.

Kalıplaşmış kelime grupları arasında bulunan, Birleşik Kelimeler ve Terimler, gramerin yapıbilim (Morphologie) bölümü ile ilgilidir. Deyimler, Bilmeceler, Atasözleri, Vecizeler hatta Argo, gramerin sözdizimi (Syntaxe) ve anlam bilimi (Semantik) bölümleri ile ilgilidir [Hatiboğlu, 1964: 203-244].

“Yeni Türk Dilbilgisi” adlı kitabında Haydar Ediskun, kelime grupları ile ilgili bilgi vermemiştir. İsim ve sıfat tamlamaları ”Takım” diye belirtilmekte ve bu konularda kelime grupları hakkında şu hüküm belirtilmektedir: Türkçede kelimelerin gruplaşmasındaki temel kural şudur: Önce yardımcı öge, sonra esas öge gelir [Ediskun, 1963: 117].

Tahir Nejat Gencan, ”Dilbilgisi” adlı eserinde kelime grupları ile ilgili olarak geniş bir bilgi vermemiştir. İsim ve sıfat tamlamalarından “Takım” olarak bahsetmektedir [Gencan, 1962: 136-138].

Jean Deny “Türk Dili Grameri” adlı eserinde şöyle diyor: ”Kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren her topluluğuna, kelime grubu adını vereceğiz. Bir kelime grubu mantık bakımından az çok tam bir manayı içine almış bulunur. Şekil veya morfoloji bakımından ise esas itibariyle tek bir kelimedenden ibaret imiş gibi insirat hallerini alabilir [Deny, 1941: 709].

Jean Deny, kitabının “Kelime Gruplarına Tatbik Edilecek Umumi Kaideler” bölümünde, kelime gruplarının uymak zorunda olduğu üç kuraldan söz eder:

-Kelime Grubuna bir lahika getirileceği zaman, bu lahika, bu grubu teşkil eden her kelime sonunda tekrarlanmaya gerek görülmeden sadece grubun son kelimesine eklenir.

-Kelime grubunun her yan unsuru, esas unsurdan önce gelir.

-Bir kelime grubu insirafa uğradığı zaman, bunda sonuçluk (desinentel) lahikasını alan kelime, ancak başlıca unsuru teşkil etme kelimelerdir ki, grubun biricik insiraflı unsuru sanki kendisidir [a.g.e., s. 710-711].

Yapısında birden fazla kelime bulunan, yapı ve anlam bakımında bir bütünlük gösteren, cümlede de bir bütün olarak kullanılan dil birliğidir. Kelime grubu tek bir nesneyi veya tek bir hareketi karşılamak üzere yan yana gelen kelime topluluklarıdır.

Dolayısıyla kelime grupları cümlede veya başka bir kelime grubunun içinde tek bir kelime gibi rol üstlenir. Kelime gruplarında grubu oluşturan kelimeler belli düzen ve kural çerçevesinde arka arkaya gelirler. Türkçede kelimelerin sırasını belirleyen temel kural yardımcı unsurların önce, asıl unsurların sonra gelmesidir.

Türkiye Türkçesinde önemli bir yere sahip kelime grupları ile ilgili yapılmış tasnifleri belirtmeye çalışacağız.

3. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI MESELESİ

3.1. Türkiye Türkçesinde Kelime Gruplarının Tasnifi Meselesi

3.1.1. Prof.Dr.Muharrem Ergin'de Kelime Gruplarının Tasnifi

Prof.Dr. Muharrem Ergin, kelime gruplarını açıklarken bazı hususiyetler ortaya koymuştur. Türkçede yardımcı unsurun asıl unsurdan önce geldiğini, ekler sisteminin de bu kelime sırasına uygun olduğunu, kelimelerin bazen ekli bazen eksiz birbirine bağlanmak suretiyle kelime gruplarını meydana getirdiğini vurgular. Kelime gruplarının, kelime grupları ve cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife gördüğünü, cümlenin çeşitli unsurları olarak kullanıldığını dile getirmektedir.

Prof.Dr.Muharrem Ergin, Türkçedeki başlıca kelime gruplarını şu şekilde sıralamaktadır [Ergin, 1993: 353-375]:

1. Tekrarlar (Aynen, Eş Manalı, Zıt Manalı, İlaveli Tekrarlar)
2. Bağlama Grubu
3. Sıfat Tamlaması
4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması
5. Aitlik Grubu
6. Birleşik İsim
7. Birleşik Fiil
8. Unvan Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Sayı Grubu
11. Edat Grubu
12. İsnat Grubu
13. Genitif Grubu
14. Datif Grubu (Yönelme)

15. Lokatif Grubu (Bulunma)
16. Ablatif Grubu (Ayrılma)
17. Fiil Grubu
18. Partisip Grubu (Sıfat-fiil Grubu)
19. Gerundium Grubu (Zarf-fiil Grubu)
20. Kısaltma Grupları
21. Akkuzatif Grubu (Yükleme Grubu)

Buradan da anlaşılacağı üzere oldukça geniş bir çerçevede, kelime grubunun kuruluş aşamasında, bu kuruluşa katılan her bir morfolojik ya da sentaktik hususa yer veren bir incelemedir. Bu incelemede hangi ölçütlerin temel alındığı açık değildir. Bazı kelime grupları, kuruluşları aynı fakat ekleri farklı olduğu için, bazıları da kuruluşu aynı fakat öğeleri değişik kelime türlerinden olduğu için, bir kısmı ise kuruluşu aynı fakat zamanla bir kalıplaşmaya uğradıkları için ayrı başlıklar altında ele alınmışlardır. Bu bir tasnif değil, yapı özelliklerine göre yapılmış bir sıralamadır [Usta, 2000: 209-217].

Prof. Dr. Muharrem Ergin'deki aitlik grubu'nun yapısı da tartışma konusudur. -Ki aitlik ekiyle yapılan bu grup kelime gruplarının en az iki kelimedenden meydana gelmesi kuralına uymamaktadır [Karaörs, 1993: 278].

Birleşik isimler, isim bahsi içinde verilseydi, yeniden 'Unvan grubu' ile sunmaya hiçbir ihtiyaç duyulmazdı [Mehmedoğlu, 2001: 124-140].

Aynı kelimenin iki defa tekrarlanmasıyla (mini mini (çocuklar)); zıt anlamlı kelimelerden oluşan (iyi kötü (düşünmek)); bağımsız eş anlamlı kelimelerden oluşan (açık seçik (konuşmak)); birinci tarafı asıl anlamda, ikinci tarafı tahrip olunmuş şekilde oluşan (adam madam (bilmemek)) birleşik kelimeler evvelce isim, sıfat, sayı, zarf

bahislerinde işlenseydi, yeniden aynı birimleri “Tekrar Grubu” adıyla sunmaya ihtiyaç olmayacaktı.

Türkiye Türkçesinde ayrıca bağımsız yardımcı kelime çeşidi olan edat ve yalnız her türlü duygu, heyecan, temenni, hayret, üzüntü, pişmanlık vb.ifade etmek için kullanılan ünlem, kelime grubu oluşturamaz.

3.1.2. Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu’nda Kelime Gruplarının Tasnifi

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, Belirtme öbekleri ve Yargı öbekleri adı altında öbeklenmelerin olduğunu beyan etmiştir. Prof.Dr. Tahsin Banguoğlu,”Belirtme öbeklerinde bir kelime, başka bir kelimenin taşıdığı kavramı belirtir.” demektedir.

Belirtme öbeklerini yapılarına göre sekiz tür olarak belirlemiştir:

1. Ad Takımı
2. Sıfat Takımı
3. Zarf Öbeği
4. Takı Öbeği
5. Çekim Öbeği
6. Bağlama Öbeği
7. Yanaşma Takımı
8. Katma Öbekler

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu “Kelimeler bir yargı ifade etmek üzere öbekleşirler, ama hiç öbekleşmeden bir tek kelimedede bazen bir söyleyiş, dolayısıyla bir yargı olabilir.”diyerek, yargı öbeklerini üç tür olarak ifade eder [Banguoğlu, 1986: 495-586].

1. Yargı
2. Yarım Yargı
3. Cümle

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu'nun "Ad Takımı" diye isimlendirdiği öbeklere, Prof.Dr.Muharrem Ergin" İsim Tamlaması" demektedir. Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu'nun "Sıfat Takımı" diye isimlendirdiği öbekler, Prof.Dr.Muharrem Ergin'e göre"Sıfat Tamlaması"dır.

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, son çekim edatları (ile, için, gibi, kadar, değin, rağmen...gibi) ile yapılan kelime gruplarına "Takı Öbeği" demiştir.Takı öbekleri, Prof.Dr. Muharrem Ergin'de edat grubu diye isimlendirilmiştir.Burada Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu da bize göre yanlış bir öbek (grup) oluşturmuştur. Edatların grup yapma özelliği yoktur.

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, fiil gruplarına, fiil gruplarının kısaltmış şekillerine, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarına çekim öbekleri adını vererek, bunları da isim öbekleri ve fiil öbekleri adı altında ikiye ayırmaktadır.

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, fiil gruplarını, isim-fiil gruplarını, sıfat-fiil gruplarını ve zarf-fiil gruplarını ayrı ayrı ele alsa daha uygun olurdu. Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, iki kelimenin türlü ilişkilerle basitçe yanyana gelip farklı bir kavram kazanması mahsulü olan öbeklere bağlam öbekleri diyor.

Bağlam öbeklerine, bağlama grubu "maderle peder, kapıyı ve pencereyi...", Prof.Dr. Muharrem Ergin'de bağlaç grubu diye isimlendirilmiştir.Prof.Dr. Muharrem Ergin'de olduğu gibi Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu da bağlaçların grup (öbek) yaptığını söylemiş. Bağlaçların grup yapma özelliği yoktur. Bize göre Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu da , Prof.Dr. Muharrem Ergin gibi yanlış bir grup (öbek) oluşturmuştur.

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu'nun, bağlam öbeklerinde işlediği aynen, eş manalı, zıt manalı, ilaveli tekrar grupları; isim, sayı, sıfat, zarf konularında işlenmiş olsaydı burada yeniden belirtmelerine gerek duyulmazdı. Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, "Hiçbir özel yapı bilgisi kalıbına bağlı kalmadan bir kelime veya kelime öbeği'nin söz içinde bir cümle üyesinden sonra gelerek onu açıklamasına yanaşma öbeği denir." diyor ve bu öbekleri "ayama ve soyadı ", "san", "künye ve mahlas" öbekleri diye üç'e ayırmaktadır." Oğuz Kagan, Zeynel'in Recep, Ali oğlu Veli, Aşık Paşazade" örneklerinden de anlaşılacağı gibi bu örnekler Prof.Dr.Muharrem Ergin'nin tasnifinde "Unvan Grubu" diye adlandırılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunlar birleşik isimdir. Bu birleşik isimlerin "İsim" bahsinde işlenmiş olması bize göre daha uygun olurdu. Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu'nun, "Katma Öbekler" adı altında iki kısma ayırdığı ve "Ünlem Öbekleri", "Saplama Öbekleri" diye adlandırdığı kelime grupları, Prof.Dr. Muharrem Ergin'de "Ünlem Grubu" ile belirtilmiştir. Bizim kanaatlerimize göre yardımcı kelime olan ünlemlerin grup yapma özellikleri yoktur.

3.1.3. Prof.Dr. M. Kaya Bilgegil'de Kelime Gruplarının Tasnifi

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, eserinde kelime gruplarını "Belirtme (Tayin) Grupları" diye adlandırmıştır.Kelime gruplarını "Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektirdiği takdirde yine bir kelimeymiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözler" diye tarif etmekte ve sekiz'e ayırmaktadır:

1. İsim Tamlamaları
2. Sıfat Tamlamaları
3. Bağlaç Grupları
4. Zarf Grupları
5. İsim Grupları
6. İkizlemeler
7. Edat Grupları
8. Unvan Grupları

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil'in kelime gruplarında "aitlik, sayı, isnat, sıfat-fiil ve son çekim edatlarıyla yapılan edat grubu" şeklindeki kelime grupları yer almamaktadır. Edat grupları dediği kelime grubu ise cümle başı edatları ve bağlaçlarla yapılan bir grup durumundadır.

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, bağlaç gruplarını şu şekilde tarif etmiştir: Aralarında toplayıcı yön bulunan terimlerin bir hükümle birleştirilmesi veya hükümlerin bir kavrama isnadı, bağlaç gruplarını meydana getirir [Bilgegil, 1984: 115-163].

"Milli kütüphaneye (**gidip**) o kitabı arayınız."

Cümlesindeki "**gidip**" zarf-fiiliyle yapılan kelime gruplarını, bağlaç grubu ile belirtmiştir.

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, bunları zarf-fiil olarak ayırmalıydı.

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, zarf grupları için "Bir veya birden ziyade zarfla, bir sıfat, bir mastar veya bir fiilden meydana gelen kelime grubu" demiştir.

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil'in, zarf gruplarına örnek olarak gösterdiği "çok yorgun, fazla hassas" gibi gruplar sıfat tamlaması durumundadır.

Prof.Dr. M.Kaya Bilgegil, ikizlemeler için "Araya ek almaksızın aynı cinsten iki kelimenin tekrarıyla hasıl olan gruplardır." demiştir. Bize göre bunları isim, sıfat, sayı, zarf konularında belirtseydi "İkizlemeler" adıyla tekrar işlemeye gerek kalmazdı. Unvan grubu diye söylediği "Birleşik isimler" isim bahsinde işlenseydi daha uygun olurdu. Ayrıca, bağımsız yardımcı kelime çeşidi olan edatlardan kelime grubu meydana getirmek uygun değildir.

3.1.4. Prof.Dr. Leyla Karahan'da Kelime Gruplarının Tasnifi

Prof.Dr. Leyla Karahan eserinde kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır [Karahana, 1995: 11-45]:

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Sıfat-Fiil Grubu
4. Zarf-Fiil Grubu
5. İsim-Fiil Grubu
6. Tekrar Grubu
7. Edat Grubu
8. Bağlama Grubu
9. Unvan Grubu
10. Birleşik İsim
11. Ünlem Grubu
12. Sayı Grubu
13. Birleşik Fiil
14. Kısaltma Grupları
 - a-İsnat Grubu
 - b-Yükleme Grubu (Akkuzatif)
 - c-Yaklaşma Grubu (Datif)
 - ç-Bulunma Grubu (Lokatif)
 - d-Uzaklaşma Grubu (Ablatif)
 - e-Vasıta Grubu

Prof.Dr. Leyla Karahan kelime gruplarının tasnifini yaparken, Prof.Dr. Muharrem Ergin'in tasnifini geliştirme gayreti içinde, tasnifi örneklerle zenginleştirmiştir. Bu zenginlik tanımlar ve örnekler ile sağlanmıştır. Prof. Dr. Leyla Karahan, Prof.Dr. Muharrem Ergin'in akkuzatif grubu diye adlandırdığı kelime grubuna yükleme grubu demiştir.

Ayrıca Prof.Dr.Muharrem Ergin'in "Birleşik İsim" başlıklı kelime grubunda "Cins isimlerden yapılan birleşik isimler birleşik kelime durumuna geçmektedir. Birleşik kelime birleşmiş bir birleşik isim olabileceği gibi , birleşmiş bir isim tamlaması, sıfat tamlaması, unvan grubu da olabilir: **Hanımeli, Cumartesi, Çukurova, Kızılırmak...**" bu tanımları yapmıştır.

Prof.Dr.Leyla Karahan eserinde "Birleşik isim ile birleşik kelime birbirine karıştırılmamalıdır. Keçiören, Ulukışla gibi birleşik kelimeler, herhangi bir kelime grubunun unsurlarının birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Halbuki birleşik isimler, yan yana sıralanan özel isimlerle kurulur." Bu tanımları yaparak, Prof.Dr.Muharrem Ergin'in tanımını desteklemektedir.

Bizce de birleşik isimler ve birleşik kelimeler birbirine karıştırılan konulardır.

Yukarıda hem Prof.Dr. Muharrem Ergin'in hem de Prof.Dr.Leyla Karahan'ın kelime grupları ile ilgili tasniflerini inceledik.

Görülüyor ki, Prof.Dr.Leyla Karahan'ın da tasnifi Prof.Dr. Muharrem Ergin'in yaptığı tasnifle aynıdır.Yukarıda, Prof.Dr. Muharrem Ergin'de yapılmış tasnif için söylediklerimizi, Prof.Dr.Leyla Karahan'nın tasnifi içinde söyleyebiliriz. Prof.Dr. Muharrem Ergin, Prof.Dr.Leyla Karahan ve bu düşünce ile tasniflerini sürdürenler için şunları söyleyebiliriz:

Aitlik grubu, kelime grubunun en az iki kelimedenden meydana gelmesi kuralına uymamaktadır. Birleşik isimler, "İsim" bahsi içinde verilseydi unvan grupları diye tekrar söylememize gerek olmazdı. Tekrar grubu adıyla sunulan birleşik kelimeler (zıt anlamlı, bağımsız eş anlamlı, birinci tarafı asıl anlamda, ikinci tarafı tahrip olunmuş şekilde oluşan) isim, sıfat, sayı, zarf konularında işlenmiş olsaydı "Tekrar Grubu" diye sunmaya gerek olmayacaktı. Bağlama Grubu denilen bağlaçlara dayanarak oluşturulan kelime grubu bizce yanlıştır. Bağlaçlar grup yapma özelliğine sahip değildirler. Türkiye Türkçesinde, bağımsız yardımcı kelime çeşidi olan ünlem, kelime grubu olamaz.

3.1.5. Rasim Şimşek ve Prof.Dr. Nurettin Koç'un Kelime Grupları Tasnifi

Rasim Şimşek , kitabında belirtme öbekleri diye adlandırdığı kelime gruplarını, orta ve ayırtecdici özelliklerine göre şu ana başlıklar altında toplamaktadır [Şimşek, 1987: 321-400]:

1. İyelik Öbekleri

a. Ad Takımı

b. Adıl Takımı

2. Niteleme Öbekleri

a. Önad Takımı

I. Niteleme Önadları

II. Belirtme Önadları

III. Ortaçlar

b. San Öbeği

c. Belirteç Öbeği

3. Çekim Öbekleri

a. Ad Öbekleri

b. Eylem Öbekleri

c. İlgeç Öbekleri

4.İkileme Öbekleri

5.Bağlaç Öbekleri

6.Ünlem Öbekleri

Prof.Dr. Nurettin Koç, sözcük öbekleri dediği kelime gruplarını,”Bir tümcede en çok 4 tür öbek bulunur.” diyerek 4 tür öbekten bahsetmektedir [Koç,1996: 334-413].

1.Eylem Öbeği

2.Ad Öbeği

a.Ad Tamlaması

b.Adıl Tamlaması

c.Önad (sıfat) Tamlaması

ç.İlgeçli Tamlama

d.İkilemeli Tamlama

e.İyelikli Tamlama

f.Bağlaçlı Tamlama

g.İlgi Ekiyle Kurulmuş Tamlama

h.Ünlemlili Tamlama

ı.Eylemsili Tamlama

i.Eylemli Tamlam

3.İlgeç Öbeği

4.Belirteç Öbeği

a.Bileşik sözcük

b.İkileme

c.Deyim

3.2. Kelime Gruplarında, Birleşik İsim ve Birleşik Kelime Meselesi

Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu bu konu hakkında Şu görüşleri ileri sürmektedir:

“Kelime gruplarının lŐs (kriteri) ok geniş belirlenmiştir.Bunun neticesinde de asıl kelime grupları gölgede kalmış, suni yapma kelime grupları ile birleşik isim veya birleşik kelimeler birbirine karıştırılmıştır.

Mesela:

Ahmet Bey geldi.

Hasan Efendi herkesi tebrik etti.

Fatma Nine misafirleri uğurladı.

Bu cümlelerde kullanılan özneler (Ahmet Bey, Hasan Efendi, Fatma Nine) birleşik isimlerle ifade olunmamış mıdır? Öyleyse, birleşik isimleri”Unvan Grubu”adı ile sunmak hangi ilmi temele dayanmaktadır?

Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu grŐn kanıtlamak için aşağıdaki tabloyu sunmuŐtur.

Tablo 3.1: Temel Kelimelerin Sınıflandırılması

NO	Temel Kelimeler	Basit Kelime	Türemiş Kelime	Birleşik Kelime
1	İsim	Kahve	Kahve-ci	Kahvehane
2	Sıfat	Kırmızı(kravat)	Bilgi-li(ğrenci)	Yeşil yeşil(dereler)
3	Sayı	On(araba)	On-uncu(araba)	On beş(araba)
4	Zarf	Yavaş(gidiyor)	Yavaş-a(gidiyor)	Yavaş yavaş(gidiyor)

Bu tür birleşik isimleri “Unvan Grubu “ diye adlandırmak hangi ihtiyaçtan dođmuŐtur. Ne için daha çok ihtiyaç olduğu halde “Türkçe Dil Bilgisi ”kitaplarında birleşik isim, birleşik sıfat, birleşik sayı, birleşik zarf sistemli Şekilde ğretilmiyor?

Türk dilinde bütün temel kelimeler yapısına göre üç gruba göre bölünüyor. Bazı kelime türlerinin basit, türemiş ve birleşik olma sürecine dikkat edelim.

Birleşik isimler birkaç yolla oluşuyor:

-Önce şahıs ismi, sonra unvan ismi kullanılan birleşik isimler. Mesela:

Ahmet Bey

Nuri Çavuş

Çağrı Bey

Ali Onbaşı

Mustafa Kemal Paşa

Tevfik Binbaşı

-Önce şahıs ismi, sonra akrabalık ismi kullanılan birleşik isimler. Mesela:

Süleyman Dede

Buğra Kardeş

Fatma Nine

Şükran Yenge

Yukarıdaki misaller kanıtlıyor ki, bu gibi birleşik isimler "İsim" bahsi içerisinde verilseydi, yeniden "Unvan Grubu" ile sunmaya hiçbir ihtiyaç duyulmazdı.

Türkiye Türkçesinde birleşik kelimeler çeşitli yollarla oluşmaktadır:

-Aynı kelimenin iki defa tekrarlanmasıyla oluşan birleşik kelimeler. Mesela:

Mini mini (çocuklar)

Şırl şırl (akmak)

Adım adım (ilerlemek)

Yavaş yavaş (hareket etmek)

-Zıt anlamlı kelimelerden oluşan birleşik kelimeler. Mesela:

Gece gündüz (yağdı)

İçli dışlı (olmak)

İyi kötü (konuşmasını yaptı)

Büyük küçük (saymak)

-Bağımsız eş anlamlı kelimelerden oluşan birleşik kelimeler.Mesela:

Açık seçik(konuşmak)

Saçma sapan(söylemek)

-Birinci tarafı asıl anlamda, ikinci tarafı tahrip olunmuş şekilde oluşan birleşik kelimeler.

Mesela:

Adam madam (bilmemek)

Deniz meniz (görmemek)

İş miş (bulmak)

Bu dört maddedeki misallere dayanarak şunu söylemek gerekir ki, bu gibi birleşik kelimeler evvelce isim, sıfat, sayı, zarf bahislerinden işlenilseydi, yeniden aynı birimleri "Tekrar Grubu" adıyla sunmaya hiçbir lüzum kalmazdı.

Türk dilindeki bağlaçlara dayanarak "Bağlama grubu" denilen bir kelime grubu oluşturmak çok sakıncalıdır. Çünkü bağlaçlar grup yapma özelliğine sahip değildir. Bağlaçların bir bölümü kelime, kelime grupları ve bağımsız birleşik cümleleri, başka bir grubu ise bağımlı birleşik cümlelerde temel ve yardımcı cümleyi birbirine bağlamaya yarar.

Türkiye Türkçesinde ayrıca bağımsız yardımcı kelime çeşidi olan edat ve yalnız her türlü duygu, heyecan, temenni, hayret, üzüntü, pişmanlık vb. ifade etmek için kullanılan ünlem, kelime grubu oluşturamaz [Mehmedoğlu, 2001: 124-140].

4. DİL BİLİMİNDE KELİME GRUBUNUN YERİ

4.1. Türkiye Türkçesinde Kelime Grubu ve Cümle

Söz diziminin temel meselelerini kelime grupları ve cümle ile ilgili bilgiler oluşturur. Konuşmanın en önemli birimi cümledir. İnsanlar kendi fikirlerini ayrı ayrı sözcüklerle, sözcük grupları ile değil cümlelerle ifade ederler.

Cümle hakkındaki bilgiler dilciliğin tartışılan ve ilgi çeken meselelerindedir. Türkçede cümle önemli bir unsurdur. Bilim adamları cümleyi tanımlarken görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bazıları cümleyi söz dizisi, bazıları da kelime ve kelime gruplarından oluşan dile ait bir birim olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlardan bazılarını inceleyerek cümle ile ilgili tanımlara yeni bir bakış açısı getirmeye çalışacağız.

Prof. Dr. Muharrem Ergin “Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur. Cümlelerin temel fonksiyonu hüküm ifade etmektir. Onun için cümle en tam, en geniş kelime grubudur.” demiştir [Ergin, 1995: 405].

Prof. Dr. Muharrem Ergin ”Türk Dil Bilgisi” adlı kitabında bu konuya işaret ederek şunları söylemiştir: Cümlelerin varlığı için asgari şart çekimli bir fiildir. Çekimli fiil cümlelerin varlığı için lazım ve kafidir. Demek ki çekimli fiil olmak şartı ile tek kelime de bir cümle olabilmektedir. Çekimli fiilde eklerin şahıs da ifade etmesi dolayısıyla fiilden başka fail ifadesi de vardır. Onun için çekimli fiilden ibaret tek kelimelik bir cümlede biri kapalı olmak üzere, fiil ve fail olarak iki unsur var demektir. Bu iki unsur zaten cümlelerin temel unsurlarıdır. Varlıkları tam bir cümlelerin varlığı için kafidir [Ergin, 1993: 376].

En önemlisi de çekimli bir fiilin olması şartıdır.

Prof. Dr. Leyla Karahan ise "Bir düşünceyi, bir yargıyı, bir duyguyu, bir dileği tam olarak anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir." ifadesini kullanmıştır [Karahana,1995: 46].

Burada da öne çıkan yargının yanında dilek ve istek ifadelerinin de kullanılmasıdır.

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Cümle, konuşan kimsenin kafasındaki bir düşünceyi bütünüyle dinleyene aktarma yeterliğinde bir söyleyiş birliği olup bu sebeple genişletilmiş, daha başka üyeler almış bir yargı öbeğidir. Bir tek yargıdan ibaret olabileceği gibi iki, üç ve daha ziyade yargının birleşmesinden de meydana gelmiş bulunabilir [Banguoğlu, 2000: 522].

Prof. Dr. Tahir Nejat Gencan "Dilbilgisi" adlı kitabında cümleyi "Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği tam olarak anlatma için kurulan sözcük dizisine tümce denir." diye tanımlamıştır [Gencan, 1991: 51].

Prof. Dr. Nurettin Koç "Aralarında anlamlı ilişkiler bulunan yani bazı kurallara göre bir araya gelerek yargı belirten sözcük dizimine tümce denir." diyerek cümleyi ifade etmiştir [Koç,1996: 515].

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy "Üzerinde gizli veya açık şahıs eki taşıyan en az bir çekimli fiilden veya üzerinde çekimli yardımcı fiil taşıyan bir isimden meydana gelen bir haber/dilek ifadesine cümle denir." diyerek cümleyi tanımlamıştır [Gülensoy, 1995: 203].

Prof. Dr. Doğan Aksan "Tümce tanımında geleneksel dilbilgisi ve dilbiliminde, genellikle üzerinde birleşen nokta, tümcenin bir düşüncenin, bir duygunun ya da bir yargının başlı başına anlatımına yarayan ve içindeki sözcüklerin sayısı sınırlı olmayan, dile ait bir birim oluşudur." diye cümleyi tanımlamıştır [Aksan, 1995: 284].

Prof. Dr. Mehmet Hengirmen ise cümleyi “Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisi” olarak tanımlamıştır [Hengirmen, 1998: 322].

Baha Dürder ve Haydar Ediskun ”Bir düşünceyi, bir yargıyı, bir duyguyu, bir dileği tam olarak anlatan kelime dizisi” olarak cümleyi tanımlamışlardır. Yargı ile birlikte dilek ve istek ifadeleri de kullanılmıştır [Dürder ve diğ., 1999: 174-186].

Rasim Şimşek “Türk Dili 4” adlı dilbilgisi kitabında cümleyi ”Bir duyguyu, bir düşünceyi, yargısal bütünlük içinde anlatan kelime dizisi.” şeklinde tanımlar[Şimşek, 1999: 43].

Dr. Vahap Kabahasanoğlu ve Dr. Selahattin Demirci hazırladıkları kitapta ”Yazılı ve sözlü iletişimi sağlayan dil birliğidir. Bir duyguyu, bir düşünceyi veya bir haberi anlatmak, duyurmak ve iletmek birçok kelimedenden de meydana gelebilir.” diye cümleyi tanımlamaktadır [Kabahasanoğlu ve diğ., 2000: 72].

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan ve bir komisyona yazdırılan “Türk Dili Lise 3” adlı kitapta cümle ” Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir yargıyı, bir dileği tam olarak anlatan söz dizisidir.” diye tanımlamıştır [Komisyon, 2001:14].

Milli Eğitimin cümle olarak kabul ettiği tanım budur. İlk öğretim okullarında kullanılan ders kitaplarının yazarları da aşağı yukarı aynı tanımları yapmışlardır.

Asım Onat “Türkçe 8” adlı ders kitabında cümleyi” Bir düşünceyi, bir yargıyı, bir olayı tam olarak anlatan kelime ya da kelime dizisi “diye tanımlamıştır [Onat, 2000: 12].

Veysi Yıldırım, ders kitabında cümleyi “Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir yargıyı tam olarak bildiren, anlatan sözcük ya da sözcük grupları” diye tanımlar [Yıldırım, 2001:131].

Müfit Aksakal, Orhan Musa Çelik ve İsa Savaş'ın yazdığı ”Türkçe 8” adlı ders kitabında cümle”Bir duyguyu, bir düşünceyi, isteği, işi ya da sözcük topluluğu” diye tarif edilmiş [Aksakal ve diğ., 2000: 14].

Yaşar Yörük, Ali İhsan Mıhçı, Salih Başer ve Sevim Yörük cümleyi ”Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisi”olarak tanımlamıştır [Yörük ve diğ., 2001: 59].

Muhsin Köktürk, Metin Gül” Bir düşünceyi, bir duyguyu, dileği ya da olayı anlatmaya yarayan sözcük dizileri.” diye cümleyi ifade etmiş [Köktürk ve diğ., 2001: 59].

Rekin Ertem, cümleyi “Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği veya bir olayı yargı halinde anlatan kelime veya kelime dizisi” olarak tarif etmiştir [Ertem, 2001: 61].

Dil bilimcilerimizin yanı sıra eğitimci yazarların ders kitaplarında yazdıkları tanımlar da vardır.Bu tanımları da incelemek cümle hakkında bilgi edinmemize yardımcı olacaktır. Cümle tanımında ayrılıkların olduğu muhakkaktır. Bundan dolayı bu tanımların da incelenmesi gerekmektedir.Yukarıdaki tanımları tek tek ele aldığımızda görülüyor ki, dilciler cümlenin yargı bildirdiği noktasında birleşmişlerdir. Yani cümle =hüküm (yargı) düşüncesi hakimdir.

4.2. Kelime Gruplarının Sınıflandırılmasında İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Meselesi

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, Prof. Dr. Kaya Bilgegil gibi dil bilimciler eserlerinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil söz gruplarını cümle olarak kabul edip, yanlış olarak birleşik veya girişik cümle gibi takdim etmektedirler. Dil bilimcilerimiz bütün cümleleri yargı ve söz gruplarını cümle kabul etmekte. Bakalım cümle, hüküm (yargı) ile aynı kategoride midir? Söz grupları hangi ilmi esaslara göre cümle kabul ediliyor? Söz gruplarının cümle sayılıp sayılmayacağını öğrenmek için, söz grupları ile cümlelerin benzer ve farklı yönlerini inceleyip değerlendirme yapmak gerekir. Söz gruplarının (isim-fiil, zarf-fiil, sıfat-fiil) yer aldığı cümleler birleşik cümle mi? Cümle ile hüküm (yargı) aynı mı? Bu konuları açığa kavuşturmamız gerekir.

Türkiye Türkçesinde cümle, yapısına göre türlü kısımlara ayrılarak ele alınır. Bunlardan biri de basit cümledir. Basit cümle ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Konuyu daha iyi anlayabilmek için bazı bilim adamlarının basit cümle ile ilgili ifadelerini tetkik etmek gerekir. Böylelikle isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gibi kelimeler bulunan cümlelerin birleşik cümleler içinde işlenmesinin doğruluğunu ya da yanlışlığını ortaya koymaya çalışacağız.

Prof. Dr. Muharrem Ergin” Fiil cümlede hareketi, oluşu, yapıyı, hadiseyi, hükmü karşılayan unsurdur. Fiil veya predikat cümlede hareketi, hükmü ifade eden unsurdur. Bir yerde kaç fiil, kaç predikat varsa o kadar da cümle vardır.” diyerek basit cümleyi tek predikatlı müstakil cümle olarak tanımlamıştır [Ergin, 1993: 377].

“Birleşik cümle bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden teşekkül eder.” diye birleşik cümleyi ifade etmiş. Prof.Dr. Muharrem Ergin birleşik cümleleri tanımlarken filimsilerden hiç bahsetmemiştir [a.g.e., s. 382].

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu” Bir tek yargıdan ibaret ve bir tek yüklemi olan cümledir.” diyerek basit cümleyi ifade etmiştir [Banguoğlu, 2000: 522-562].

Devamında şu cümleler örnek verilmiştir:

Hava bugün Ankara’da karlıymış.

Turgut yarın tüfek getirecek.

Eskiden işler başkaydı.

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu basit cümleyi isim ve fiil cümlesi olarak ikiye ayırmıştır. Fiilimsilerin oluşturduğu cümlelere ise yanlış olarak karmaşık birleşik cümle demeyi uygun görmüştür.

Bunu size hatırlatmakta fayda gördüm.

Böyle bir soruyla karşılaşmak beni üzdü.

Oturduğumuz evin odaları geniştir.

Geldiğimde anlatırsın.

Sadi alışverişte güvenilecek adamdır.

Sözümü bitirmeden hemen itiraz etme.

Bizce, Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu yukarıdaki cümleleri karmaşık birleşik cümlelere örnek vererek de doğru hareket etmemiştir.

Prof. Dr. Leyla Karahan basit cümleyi”Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle” olarak tanımlamıştır. Aşağıdaki cümleleri örnek olarak göstermiştir [Karahan, 1995: 60-72].

“Sıcak yaz aylarını geçirmek için deniz kenarlarına, kırlara, tepelere kaçanlar, şimdi birer birer kışlıklarına dönüyorlar.” (Bize Göre)

“...Zayıf kolları kirli tunç rengindeydi. Tekrar başını kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı.” (Seçme hikayeler, Ömer Seyfettin)

Prof. Dr. Leyla Karahan”Yapısında zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil veya bu tür kelimelerden yapılmış bir kelime grubu bulunan cümlelerde basit cümledir. Çünkü bu kelime grupları ve kelime, yargı bildirmezler” demektedir [a.g.e., s. 60-72].

“Rüzgar denizin yüzünü pürüzlendirerek küçük savaşlar yaratıyordu.”(Makine)

Prof. Dr. Kaya Bilgegil ”Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde, basit cümleyi ”Hiçbir cümleye bağlı olmaksızın kendi başına tam bir anlam ifade edebilen cümlelerdir.” diye tanımlamıştır.

Aşağıdaki cümleleri örnek göstermiştir:

“İlk gençlik yıllarımın büyüğü gecelerinde neler okumamıştım.” (Günlerin Götürdüğü)

“Meğer öteki kahya kadın değil imiş.” (Hamamcı Ülfet)

“Dışarıda yağmur yağıyordu.” (Aylak Adam)

Prof. Dr. Kaya Bilgegil de doğru olmayarak, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi kelimeler bulunan cümleleri birleşik cümleler diye tanımlamıştır [Bilgegil,1983: 73].

Prof. Dr. Mehmet Hengirmen basit cümleye terim olarak ”Yalın Cümle” demiştir.”Bir tek çekimli eylemle kurulan ve içinde bir tek bağımsız yargı bulunan cümleye yalın cümle denir” ifadesini kullanmıştır [Hengirmen, 1998: 353].

Ayrıca ”Türkçe Temel Dilbilgisi” adlı kitabında yalın cümlelerde filimsi bulunamayacağını söylemiştir.

Aşağıdaki cümleleri örnek vermiştir:

Yaşama sevinci insana güç verir.

İçki ve sigarayı artık bırakmalısın.

Yarın mutlaka bana telefon et.

Yarışmalara sen de katılacak mısın?

Yaşasın! Sevgili öğretmenimiz.

Prof.Dr.Tahir Nejat Gencan da yanlış olarak, fiilimsilerden, eylemsilerden bileşik tümce bahsinde söz etmiştir. Fiilimsilerin birleşik cümle oluşturduğunu ifade etmiş ve aşağıdaki örnekleri vererek konuyu açıklamaya çalışmıştır.

Kartalın beğenmediğini kargalar kapışır. (Cenap Şehabettin)

O vakit rüzgarın gürültüsü içinde ince bir sesin anlaşılmaz bir şeyler söyleyerek inlediğini işittik. (Reşat Nuri Güntekin)

Gökten ecdat inerek öpse o alını pak değer. (Mehmet Akif Ersoy)

Prof. Dr. Tahir Nejat Gencan”Dilbilgisi” adlı kitabında “Yalnız tek bir düşünceyi anlatan söz dizisine basit cümle denir” demiştir [Gencan,1991: 67].

Basit cümle için aşağıdaki örnekleri vermiştir:

“Işıklar parça parça adeta ayaklarımızın dibinde görünüyordu” (Reşat Nuri Güntekin)

“Ordumuz İzmir yoluna düştü. İzmir bu yolun üstündedir. İzmir’e gidiyoruz. Hayal bu hakikatten sönüktür.” (F. Rıfki Atay)

“(Atatürk) Milletinin tetikte uyanık şuuru idi. Türk milleti onda tek bir adam haline inkılap demişti. Bütün hassasiyeti, bütün dehası, bütün enerjisi milli faziletlerimizin bir hulasası gibiydi.” (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

Prof.Dr.Doğan Aksan basit cümle yerine "Bağımsız Tümce" ifadesini kullanmıştır. Başka tümcelerle ilişkisi ve başka tümcelere gereksinmesi olmayan, kendi içinde parçalara ayrılamayan tümce" diyerek bağımsız tümcenin tanımını yapmıştır [Aksan, 1995: 284].

Şu örnekleri vermiştir:

Okul yarın açılacak

Dersimi bitirdim.

Prof. Dr. Doğan Aksan da yanlış olarak, fiilimsileri karmaşık cümle konusunda ele almıştır. Bu kelimelerin yan cümle oluşturduklarını söylemiştir. Örnek olarak şu cümleleri göstermiştir:

Adresinizi bilmediğimden size gelemedim.

Siz döndükten sonra konuyu yine görüşürüz.

Dr. Vahap Kabahasanoğlu ve Dr. Selahattin Demirci "Üniversitelerde Türk Dili "adlı eserde basit cümleyi " Türkçe'nin basit temel cümlesi, yüklemi sonda olan fiil cümlesidir. Yüklem, isim olan basit cümlelerde vardır." diye de ifade etmiştir [Kabahasanoğlu, 2000: 72-98].

Şu cümleleri örnek vermişlerdir:

Dumanlı bir rengin içinde gelip geçeni kucaklayan bakışlarında bir çocuk şaşkınlığı vardı. (Memduh Şevket Esendal)

Oturduğumuz evin karşısında bir küçük dükkan vardı. (Memduh Şevket Esendal)

Prof. Dr. Nurettin Koç basit cümle ifadesi yerine, yalın tümce ifadesini kullanmıştır. "Bir tek çekimli eylemle kurulan, içinde özne ve tümleç olan, bir eylemsiye yer vermeyen tümceye yalın tümce denir." diye yalın tümceyi tanımlamıştır [Koç, 1996: 513-575].

Aşağıdaki cümleleri örnek olarak göstermiştir :

“Türk Ulusu, az zamanda çok büyük işler başardı.” (M.KEMAL ATATÜRK)

Nargilenin ışıǰı sohbetin bu noktasında fabrika düdüğü gibi etrafı sarstı.(R.Halit Karay)

Prof. Dr. Nurettin Koç, filimsilerin yer aldığı cümlelere “Girişik Tümce” adını vermiştir.

Girişik cümleye aşağıdaki örnekleri göstermiştir:

Rüşvet kapıdan girince insaf kapıdan çıkar

Su akarken testiyi doldurmalı.

Oynamasını bilmeyen kız “yerim dar”der.

Bir ordunun derlenip toparlanmasını hatta yeniden kurulması evet yavaş yavaş olacaktı.
(Tarık Buğra)

İhtiyarların içinde,Salih’le ilk karşılaştıkları zaman söylemek için hazırladıkları zehir gibi sözler vardır. (Tarık Buğra)

Burada bu münasebetsiz olduğu kadar talihsiz olan gecenin rüyalarını anlatmaya bilmem lüzum var mı? (Ahmet Hamdi Tanpınar)

Kafası kesilince Allahın huzurunda gidecek, dünya gaillesinden kurtulacaktı.(Ömer Seyfettin)

Baha Dürder ve Haydar Ediskun”Dilbilgisi”adlı eserlerinde basit cümleyi, ”Bir tek düşünceyi, bir tek yargıyı, bir tek duyguyu, bir tek dileği anlatan cümle” olarak tanımlamışlardır. Aşağıdaki cümleleri örnek göstermişlerdir [Dürder ve diğ., 1980:174]:

Köy odası köyün bir geleneğidir. (Ahmet Kutsi Tecer)

Keçiler,ekinin kıyısına geldiler. (Yahya Kemal Beyatlı)

Baha Dürder ve Haydar Ediskun birleşik cümleyi anlatırken yanlış yapmışlar, filimsileri de bu konunun içine almışlar basit cümleleri birleşik cümle adı ile sunmuşlardır. Fiilimsilerin birleşik cümle oluşturduğunu beyan etmişlerdir.

Örnek olarak aşağıdaki cümleleri vermişlerdir:

Evin avlusuna geldiğinde karanlık kavuşmuştu. (Yahya Kemal Beyatlı)

Bir kelime daha söylese hemen boşanacaktı. (Yahya Kemal Beyatlı)

Prof. Dr. Kemal Yavuz, Prof. Dr. Kazım Yetiş, Prof. Dr. Necat Birinci üniversiteler için hazırladıkları kitapta basit cümleyi "Başlı başına bir anlam bildiren ve hiçbir cümleye bağlı olmayan cümle." diye tanımlarlar [Yavuz ve diğ., 2001: 143-180].

Aşağıdaki cümleleri örnek olarak vermişlerdir:

"Bu gece gözlerimi incittiği için lambamı söndürdüm." (Reşat Nuri Güntekin)

"Ben kapıdan girince bütün cemaatin gözleri bana çevrildi." (Yahya Kemal Beyatlı)

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ve Prof. Dr. Leyla Karahan'ın hazırladıkları "Türk Dili 3" ders kitabında basit cümle "Kitap okumayı severim." cümlesinde tek bir yüklem vardır. Yapısında tek yüklem bulunan böyle cümleler basit cümlelerdir." diye ifade edilmiştir [Ercilasun ve diğ., 2001: 145].

Bu eserde konuya açıklık getirmek için de "İçinde sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiil bulunan cümleler de basit cümledir. Çünkü bu tür kelimeler yargı bildirmezler. Bunların görev bakımından diğer, isim, sıfat ve zarflardan hiçbir farkı yoktur, diyerek bilgi verilmiştir [a.g.e., s.145].

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Türk dili dergisinde yayımlanan bir makalesinde aşağıdaki cümleleri örnek göstererek bu cümlelerin basit cümle olduklarını söylemiştir. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz fiilimsilerin girişik veya karmaşık birleşik cümle olarak ele alınmaması gerektiğini bildirmiştir [Korkmaz, 1996: 3-18].

Dün aldığımız kitapları yarın göndereceğiz.

Toplantıya katılmanız bizi çok sevindirecek

Osman'ın bize yardım edecek arkadaşları görünmüyor.

Ben anlattıkça o heyecanlanıyordu.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz aynı makalede, "Dolayısıyla bu cümleler bir basit cümledir. Fakat aynı cümleyi girişik veya karmaşık cümle türüne sokanlar ise, (Dün aldığımız

kitapları) söz grubunda bir yargı bulunduğu görüşündedir. Onlar böyle bir birleşik cümlenin aslında (Dün kitapları aldık.), (Yarın kitapları göndereceğiz), anlamında olduğunu, dolayısıyla iki yargı taşıdığını ifade ederler. Bize göre böyle bir yorum, batı gramerlerinin kalıplarına uyma yönteminden kaynaklanmış olan ve Türkçeye uymayan bir yanılgıdır.” demiştir.

Rasim Şimşek ”Türk Dili 4” adlı dilbilgisi kitabında basit cümleyi tanımlamadan şu örnekleri göstermiştir [Şimşek, 1999: 71].

“Cemal Bey Neriman’a köşkünün bahçesindeki beş odalı küçük köşkü verdi.”(Halide Edip Adıvar)

“Batıda zengin bir hatıralar edebiyatı vardır.” (Yusuf Ziya Ortaç)

“Bu hanım sizin valideniz midir ?” (Ahmet Rasim)

Rasim Şimşek,” Yargıyı başlı başına anlatan cümleye basit cümle denir” diyerek basit cümleyi tanımlamıştır ve basit cümlenin içerisinde fiilimsinin bulunmadığını beyan etmiştir. İçinde fiilimsi bulunan cümleleri ise birleşik cümle olarak ele almıştır [a.g.e., s.75].

Bu görüşler hakikati yansıtmamaktadır. Çünkü içerisinde fiilimsi bulunan cümleler basit cümledir.

Dil bilimcilerimizin çoğu basit cümle tanımını yaparken fiilimsileri konunun dışında tutmuştur. Liselerde gösterilen dil bilgisi kitaplarında da aynı görüşler mevcuttur. Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı “Türk Dili lise 3” kitabında basit cümle şu şekilde tanımlanır. Sadece bir tek düşünceyi, duygu ve yargıyı anlatan söz dizisine basit cümle denir. Basit cümlede yüklem dışında fiilimsi veya çekimli fiilimsi bulunmaz [Komisyon, 2001: 54].

Aşağıdaki cümleler örnek verilmiştir:

Anton Çehov’dan bir örnek vereyim.

Okuyunuz bu eşsiz sanatçının”Hüzün” adlı hikayesini.

Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı bu kitapta içinde fiilimsi bulunan cümleler birleşik cümle kabul edilmiştir. Cümle çözümlemelerinde de “İhtiyar kadın beni elimden tutarak dar bir taşlıktan geçirdi.” burada yanlış olarak yüklem hesap edildiği için sonuçta, cümle, birleşik cümle olarak verilmiştir. Bu cümlede bulunan “tutarak” zarf-fiili birleşik cümle yapan kelime olarak yer almıştır.

Üniversiteye hazırlık kitaplarında da aynı ifadeler mevcuttur. Sınav yayınlarının hazırladığı ÖSS Türkçe Konu Anlatımı Soru Bankası adlı kitapta basit cümle”Bir yüklemi olan, sadece bir yargı bildiren cümle.” diye ifadelendirilmiştir [ÖSS,1999: 276].

Aşağıdaki cümleler örnek gösterilmiştir:

Dün akşam arkadaşlarla seni andık .

Akıllı biriydi senin küçük kardeşin .

İçinde fiilimsilerin bulunduğu cümle ise birleşik cümlelerin girişik birleşik cümle bölümünde ele alınmıştır. Daha sonra yanlış olarak aşağıdaki tanım verilmiştir. “İçinde fiilimsi (eylemsi) bulunan cümledir. Fiilimsinin yer aldığı bölüme yan cümle, asıl yüklem bulduğu bölüme de temel cümle denir. Yan cümle temel cümlelerin mutlaka bir ögesidir” diye girişik birleşik cümle tanımlanmıştır. Basit cümlelerle ilgili olarak ilköğretim kitaplarında genellikle aynı görüşler mevcuttur. Türkçe kitaplarında yaklaşık olarak aynı tanımlar vardır.

Müfit Aksakal, Orhan Musa Çelik ve İsa Savaş’ın yazdıkları”Türkçe 8”adlı kitapta basit cümle “Bir tek yargı bildiren cümle” olarak tanımlanmıştır ve basit cümlelerin özellikleri belirtilmiştir[Aksakal ve diğ., 2000: 247-253].

-Bir tek yargı bildirir.

-Bir yüklemi bulunur.Bu yüklem de ya çekimli bir fiil ya da ek fiille çekimlenen isim soyundan bir sözcük olur.

-Başka bir cümlecikle tamamlanamaz .

-Başka bir cümleciği tamamlamaz.

-Başka bir cümleye veya cümleciğe virgül(,) ve noktalı virgül(;) işaretiyle veya başka bir bağlaçla bağlanmaz.

-Sonuna nokta , ünlem , soru işaretlerinden biri konur.

Kitaptaki örnek cümleler şunlardır:

Çürük tahta çivi tutmaz.

Boş çuval ayakta durmaz.

Kitapta fiilimsilerden birleşik cümle bölümünde söz edilmiştir [a.g.e., s. 250-253].

Ayrıca aşağıda bilimsellikten uzak yanlış açıklamalar yapılmıştır.

Tamlayan ve tamlanan cümleciklerden kurulmuş sözcük dizisine birleşik cümle denir.

Yüklemi isim –fiil olan yan cümlecik:

Dinlemeyi severiz.

Yüklemi sıfat- fiil olan yan cümlecik:

İşleyen demir işildar.

Zarf-fiille biten cümlecikler:

Pençe vurup arı teli sızlatma.

Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz.

Görüldüğü gibi verilmiş örneklerin hepsi basit cümledir. Fiilimsiler ilimden uzak olarak birleşik cümle gibi sunulmuştur.

Yaşar Yörük, Ali İhsan Mıhçı ve Sevim Yörük'ün yazdıkları “Türkçe 8” adlı kitapta basit cümle”Tek yüklemle kurulan ve tek yargı bildiren tümce” diye tanımlanmıştır[Yörük ve diğ., 2001: 158-174].

Aşağıdaki cümleler örnek verilmiştir:

Boğa geri geri gitti.

Oğlan boğanın başını kesti.

Bu kitapta da içinde isim-fiil,sıfat-fiil ve zarf-fiil bulunan cümleler birleşik cümle kabul edilmiştir. Birleşik cümle tanımını şöyle yapmıştır:

“Birden çok yükleme kurulan ve birden çok yargı bildiren tümceler vardır. Böyle tümcelere birleşik tümce denir.”

Şu örnekler verilmiştir.

Oğuz beyleri gelip oğlanın başına toplandılar.

Her yerde her zaman geçmiş günler aranır.

Oğlanı alıp babasına verdiler.

Kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesi elinde vapurdan çıkarken görürsünüz.

Yukarıdaki cümleler incelendiğinde görülüyor ki, bu cümleler basit cümlelerdir. Onları birleşik cümle gibi ifade etmek çok yanlıştır.

Asım Onat tarafından yazılan Türkçe 8 adlı kitapta basit cümle “İçinde fiilimsi bulunmayan tek yargı bildiren cümleler” olarak tanımlanmıştır [Onat, 2000: 110].

Örnek olarak da aşağıdaki cümleler verilmiştir:

Bir gün maarif müdürünün odasına zayıf, ufak tefek bir genç kız girdi.

Bir toplum, daha ziyade aile yoluyla, bilhassa kadın yoluyla kazanılabildi.

Genç öğretmen doğuya gidecekti.

Aynı kitapta birleşik cümle de yanlış olarak tanımlanmıştır.”İçinde temel bir yargı ile birlikte yan yargı(fiilimsi) ya da yan yargılar(fiilimsiler)bulunan cümlelere birleşik cümle denir.” aşağıdaki cümleleri örnek göstermiştir [a.g.e., s.115].

O kavgacı, o geçimsiz mahkumlar genç öğretmeni hem sevmeye hem de saymaya başlamışlardı.

Orada bizden ışık bekleyen yarımın annelerini bulacaksın.

Görüldüğü gibi örnekler birleşik cümlelere ait değildir.

İlköğretim kitaplarından olan Yıldırım Yayınları tarafından basılan Muhsin Köktürk ve Metin Gül tarafından yazılan Türkçe kitabında”Bir maksadı tek yükleme anlatan cümlelere basit cümle denir.” ifadesi vardır [Köktürk ve diğ., 2000: 195].

Basit cümlelerin yüklemelerinin çoğunlukla fiil olduğu ancak bu cümlelerin yüklemelerinin ek fiil almış ad soylu sözcüklerden de oluşabildiği açıklanmıştır. Aşağıdaki cümleleri basit cümleye örnek olarak vermiştir:

Nisan pek hoş iner Orta Anadolu ya
Ardından yeşil dallar da gülümser.
Ama kapının biri açıktır.

Yukarıdaki cümleler basit cümleye örnek olarak verilmiştir. Köktürk ve Gül de yanlış olarak fiilimsi bulunan cümleleri birleşik cümle kabul etmişlerdir. Birleşik cümlelerin tanımını ise”Bir temel yargı ve en az bir yan yargıdan oluşan cümle” olarak yapmışlardır.

Aşağıdaki cümleleri örnek göstermişlerdir. :

Yağmur yağınca toprak bereketli olur.
Pembeye , beyaza özentisi çiçek çiçek dallanmaya başlar.
Bu örnekler birleşik cümleye örnek değildir.

Veysi Yıldırım’ın yazmış olduğu İlköğretim Türkçe 8 ders kitabında tek yüklemi olan ve tek yargı bildiren cümleye basit cümle denmiştir [Yıldırım, 2001: 131].

‘Günlerdir Selimiye’nin etrafında dönüyorum.’Bu cümle basit cümleye örnek gösterilmiştir. Veysi Yıldırım aynı kitapta şu açıklamaları yapmıştır.”İşine gitmeden önce birkaç dakika yaptığım işle alakadar oldu.”cümlesinde gitmeden, yaptığım sözcükleri birer eylemsidir. Bu eylemsiler kesin bir yargı bildirmemektedir. Cümledeki temel yargıyı bildiren söz grubu alakadar oldu yüklemidir. Eylemsiler alakadar olma temel yargısının nasıl gerçekleştiğini açıklamaktadır. Bir bakıma temel yargıyı anlamca tamamlamaktadır. İşte böyle, temel cümlelerin anlamını açıklayan, tamamlayan, yan yargılardan oluşan cümlelere birleşik cümle denir.

Bir başka deyişle temel yargının anlamının eylemsilerden oluşan yan yargılar tarafından tamamlandığı yargının daha açıkça anlatıldığı cümleler birleşik cümleler adını alır.” Görüldüğü gibi Veysi Yıldırım içinde fiilimsi bulunan cümleleri birleşik cümle kabul etmiştir.”

Yukarıda ki tanımları tek tek ele aldığımızda görülüyor ki, dilciler cümlenin yargı bildirdiği noktasında birleşmişlerdir. Yani cümle =hüküm(yargı) düşüncesi hakimdir.

Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu , Prof. Dr. Kaya Bilgegil gibi dil bilimciler eserlerinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil söz gruplarını cümle olarak kabul edip birleşik veya girişik cümle gibi takdim etmektedirler. Dil bilimcilerimiz bütün cümleleri yargı ve söz gruplarını cümle kabul etmekte. Bakalım cümle, hüküm(yargı) ile aynı kategoride midir? Söz grupları hangi ilmi esaslara göre cümle kabul ediliyor ?

Söz gruplarının cümle sayılıp sayılmayacağını,söz gruplarıyla cümlenin benzer ve farklı yönlerini inceleyip değerlendirme yapmak gerekir. Söz gruplarının (isim-fiil, zarf-fiil,sıfat-fiil) yer aldığı cümleler birleşik cümle mi? Cümle ile hüküm (yargı) aynı mı? Bu konuları açığa kavuşturmamız gerekir.

Dil bilimcilerimizden Prof. Dr. M.Kaya Bilgegil, Prof. Dr. Tahir Nejat Gencan, Prof. Dr. Mehmet Hengirmen, Prof. Dr. Nurettin Koç, Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Prof. Dr. Doğan Aksan, Prof. Dr. Haydar Ediskun, ve Baha Dürder, Rasim Şimşek ve eğitimci yazarlardan Celal Demir ve Ali Fuat Bilkan, Müfit Aksakal, Musa Çelik, İsa Savaş, Yaşar Yörük, Ali İhsan Mihçı, Sevim Yörük, Asım Onat, Muhsin Köktürk, Metin Gül,Veysi Yıldırım, Zeki Alan ve ÖSS Türkçe kitap yazarları basit cümleyle birleşik cümlenin sınırlarının belirlenmesinde mantığa dayanarak yanlışlığa yol açmaktadırlar. Oysa basit cümleyle birleşik cümle ayrı ayrı birimlerdir. İçerisinde sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiil bulunan öbekler hiçbir zaman birleşik cümle olamazlar. Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu bu konuda açıklayıcı bilgiler vermiştir.

Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu bu karışıklığa düşmemek için öncelikle söz birleşmeleri (söz grupları) ve cümle arasındaki benzer ve farklı noktalarını açıklamak,

daha sonra da cümle ve hüküm hakkında bilgi vermek gerektiğini belirtir [Mehmedoğlu,1999: 745-768].

Bu konuyu Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu'na dayanarak izah etmek daha uygundur. Kelime gruplarıyla cümleler çoğu zaman karıştırılır ve ilim adamları arasında fikir ayrılığına sebep olur. Bu konuya açıklık getirmek için öncelikle kelime grupları ve cümle arasındaki benzer ve farklı noktaları belirtmek gerekir. Kelime grupları ve cümle arasındaki benzerliklere bir bakalım.

4.2.1. Söz Grupları ile Cümlenin Benzer Yönleri

-Söz grupları ile kurulan sözler arasındaki gramer alakalar ile cümledeki gramer alakalar temelde birbirine uyar [a.g.e., s.745-768].

Tablo 4.1: Söz Grupları ile Cümlenin Benzer Yönleri

Söz Grupları	Cümle
Eve Gitmek	Eve gidiyor
İyi konuşmak	İyi konuşuyor
Sattığım ev	Sattığım evdir
Koşarak gelmek	Koşarak geldi

Hem söz gruplarında hem de cümlelerde idare alakası (eve gitmek, eve gidiyor) ve yanaşma alakaları (iyi konuşmak, iyi konuşuyor) ile birbirine bağlanıyor.

Söz sırasına göre de söz gruplarında ve cümlede sözler aynı sırayla sıralanır.

Söz grupları ile cümlenin benzer tarafları olmalarına rağmen onları ayrı kategoride ele almalıyız.

4.2.2. Söz Grupları İle Cümlenin Farklı Yönleri

Tablo 4.2: Söz Grupları İle Cümlenin Farklı Yönleri

SÖZ GRUPLARI	CÜMLE
<p>1-Söz grubu hiçbir fikir ifade etmez.</p> <p>Mesela:</p> <p>Aldığım kitap</p> <p>Eve giden</p>	<p>1-Cümle bitmiş bir fikir ifade eden nutuk birimidir.</p> <p>Mesela:</p> <p>Aldığım kitaptır.</p> <p>Satılmış evdir.</p>
<p>2-Söz gruplarında yüklemcilik (Predikativlilik) ve tonlama yoktur.</p> <p>Mesela:</p> <p>Vatanı sevmek</p> <p>Okunmuş dua</p>	<p>2-Cümlede yüklemcilik (Predikativlik) ve tonlama vardır.</p> <p>Mesela:</p> <p>Vatanı seviyor</p> <p>Okunmuş duadır.</p>
<p>3-Söz gruplarında ifade olunmuş fikrin hakikate muhtelif münasebetinin ifadesi(modallık) yoktur.</p>	<p>3-Cümlenin esas belirtilerinden biri de modallıktır.Fikrin ifadesi ile bağlı olduğu için bütün cümlelerde kendini gösterir.</p>
<p>4-Söz gruplarında ara sözlerden istifade edilmez.</p>	<p>4-Cümlede ara sözlerden geniş olarak istifade edilir.</p> <p>Mesela:</p> <p>Elbette sen güzel okuyorsun</p>
<p>5-Söz gruplarında ünlemlerden istifade edilmez.</p>	<p>5-Cümlede ünlemlerden geniş olarak istifade edilir.</p> <p>Mesela:</p> <p>Oh! Hava biraz serinledi.</p>

Bu açıklamalar gösteriyor ki, cümle fikir ifade etme açısından ve şekillenme kurallarına göre dilin en büyük ve zengin birimidir. Söz grupları ise cümleye kadar kurulan, sade dil birimidir.

Cümle ile hüküm (yargı) aynı kategori midir? Dil bilimcilerin çoğunluğunun hem fikir olduğu yargı (hüküm) =cümle meselesini ilmi deliller ileri sürerek böyle olup olmadığını açıklayalım.

Cümle ile hüküm (yargı) aynı kategori midir [a.g.e., s. 745-768]?

Cümle ile hüküm (yargı) dilde tartışmalı meselelerdendir.

Mantiki sınıflandırma ile gramer sınıflandırma arasında olan ilişki, bunların münasebeti esasen dil ile düşüncenin münasebeti gibidir. Birbirine bu kadar yakın olduklarına göre son zamana kadar bazen birine daha çok üstünlük verilmiş. Bazen de bu çeşitli sınıflandırmalar aynileştirilmiştir. Artık ilmi delillerle ispat edilmiştir ki, cümle gramerin, hüküm (yargı) ise mantık'ın objektidir.

Bütün bunlara rağmen bazı dilciler (P.M.Melioranski, A.Samoyloviç, N.K.Dimitriyev, A.P.Potseluyevski, A.M.Demircizade, E.İ.Ubryatova, N.Z.Haciyova ve Türkiye Türkçesinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi söz birleşmelerini (söz gruplarını) birleşik veya girişik cümle hesap edenler, söz dizimi çözümleme zamanı geldiğinde cümleye mantiki yönden yaklaşır ve bunun sonucunda isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi söz gruplarını yardımcı cümle olarak kabul ederler.

Cümle dilin birimi olduğu gibi, hüküm de (yargı da) tefekkürün birimidir. Dilin birimi olan cümle, tefekkürün birimi olan hükmün sözlerle ifade edilmesidir. İnsanların birbiriyle anlaşmaya girmesi ancak hükmün cümle şeklinde meydana çıkması yolu ile mümkündür.

Cümleden kenar hüküm yoktur. Lakin cümle ile hüküm arasında beraberlik (eşitlik) ibaresi koymak olmaz. Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu “Türk Dilinde girişik Birleşik Cümle “adlı makalesinde şöyle belirtiyor:

Cümle gramer, hüküm (yargı) ise mantıki kategoriye aittir.

İsim ve fiili söz birleşmelerini (söz gruplarını) birleşik veya girişik cümle hesap edenler bilirler ki, nerede fiil var orada yüklem olur. Hatta böyle bir kaide yaratmaya çalışırlar.

F=Y (Fiil eşittir yüklem)

C=H (Cümle eşittir hükme) (yargıya)

Dünya alimleri tarafından YÜKLEM olacak söz şu şekilde kabul olunmuştur:

- Predikativlik (yüklemlilik), tonlama.
- Tamlık, bitkinlik.
- Modallık kategorilerini kabul etmelidir.

Predikativlik (yüklemlilik) o demektir ki, YÜKLEM olacak söz, zaman ekleri veya şahıs (kişi) ekleri kabul etmelidir. YÜKLEM olacak söz, zaman veya şahıs (kişi) ekleri kabul ettiği andan itibaren tonlanmaya sahiptir, tamlığa, bitkinliğe, modallığa sahip olur.

Bu ölçü ile şu cümlelere bakalım:

- Dün aldığımız kitapları yarın göndereceğiz
- Toplantıya katılmanız bizi çok sevindirecek.
- Osman’ın bize yardım edecek arkadaşları görünmüyor.
- Ben anlattıkça o heyecanlanıyordu [Korkmaz, 1996: 14].

Bu tür sade cümlelerin izahında cümle ile hükmü(yargıyı)aynılaştırarak sonuçta yanlış olarak cümleleri birleşik veya girişik cümle gibi kabul edenlere Prof.Dr. Zeynep Korkmaz çok haklı olarak böyle bir doğru cevap verir. Dolayısıyla bu cümleler basit cümledir. Fakat aynı cümleyi girişik veya karmaşık bileşik cümle türüne sokanlar ise, dün aldığımız kitapları söz grubunda bir yargı bulunduğu görüşündedirler.

Onlar, böyle bir birleşik cümlenin aslında "Dün kitapları aldık.", "Yarın kitapları göndereceğiz." anlamında olduğunu, dolayısıyla iki yargı taşıdığını ifade ederler. Bize göre böyle bir yorum, batı gramerlerinin kalıplarına uyma yönteminden kaynaklanmış olan ve Türkçenin özelliklerine uymayan bir yanılıdır.

Diğer bir taraftan misallere birleşik veya girişik cümle diyenler yüklem olacak söz birleşmelerinden (söz gruplarından) sonra zaman veya şahıs eklerinin kabul edilip edilmemesine dikkat etmelidir. Şayet yüklem olacak söz birleşmesi (söz grubu) kendinden sonra zaman veya şahıs eklerini kabul ediyorsa, demek, yukarıda verilmiş cümlelerin hepsi girişik cümle gibi kabul edilmelidir. Şayet yüklem olacak söz birleşmesi (söz grubu) kendinden sonra zaman veya şahıs (kişi) eki kabul etmiyorsa, cümleler o zaman sade cümledir.

- Dün aldığımız (+ze+şe?) kitapları yarın göndereceğiz.
- Toplantıya katılmanız (+ze+şe) bizi çok sevindirecek.
- Osman'ın bize yardım edecek (+ze+şe) arkadaşları görünmüyor.
- Ben anlattıkça (+ze+şe) o heyecanlanıyordu.

Görüldüğü gibi dün aldığımız..., toplantıya katılmanız..., yardım edecek..., ben anlattıkça birleşmelerinde, söz gruplarında al(mak), katı(mak), et(mek), anlat(mak) fiilleri vardır. Fakat fiillerin yüklem olması için predikativlik (yüklemlilik) alametini kabul etmelidir. Söz birleşmeleri (söz grupları) ise predikativliliği (yüklemliliği) kabul etmiyor, çünkü toplantıya katılmamız (isim-fiil) dün aldığımız (sıfat-fiil) yardım edecek (sıfat-fiil) ve ben anlattıkça (zarf-fiil) söz birleşmeleridir.

Böyle olunca F=Y kuralı yanlıştır.

Bütün cümlelerde hüküm (yargı) değildir.

4.2.3. Cümle ile Hükümün (Yargının) Farklı Yönleri

Tablo 4.3: Cümle ile Hükümün Farklı Yönleri

CÜMLE	HÜKÜM (YARGI)
<p>1-Tonlamaya göre cümle çeşitli türlere bölünür:</p> <p>(Anlatılan cümle, soru cümlesi, emir cümlesi, ünlem cümlesi).</p>	<p>1-Tonlamaya göre hüküm (yargı) hiçbir gruba bölünmez</p>
<p>2-Cümlelerin soru, emir, anlatılan ve ünlem türleri vardır.</p>	<p>2-Hüküm (yargı) esasen anlatılan cümleden ibarettir.</p>
<p>3-Cümlelerin beş ögesi vardır.</p> <p>(özne, yüklem, tamlayıcı, belirten, zarflık).</p>	<p>3-Hükümün(yargının) iki ögesi var (subjekt ve predikat).</p>
<p>4-Bütün cümleler hüküm (yargı) bildirmez.</p> <p>Mesela:Emir, soru cümleleri yargı bildirmez.</p> <p>Çünkü bu cümlelerde herhangi bir fikir, ne kabul edilir ne de reddedilir.</p>	<p>4-Hükümlerin (yargının) hepsi cümledir.</p>

Kelimelerin cümle içinde sıralanmaları, isimlerin, sıfatların bir araya geliş biçimleri ve bunların incelenmesi dizim bilgisinin (sentaks) doğmasına sebep olmuştur [Mehmedoğlu,1996: 745-768].

Tahsin Banguoğlu, Ahmet Cevat Emre, Tahir Nejat Gencan, Vecihe Hatiboğlu, Hikmet Dizdaroğlu, Haydar Ediskun, Kaya Bilgegil, Rasim Şimşek, Nurettin Koç, Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam ve başka bilim adamlarının eserlerinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi söz birleşmeleri (söz grupları) girişik cümle gibi takdim edilir.

Doç.Dr. Zikri Turan fiilimsilerin cümle olmadığını şu şekilde beyan etmektedir:

Görülüyor ki, yapısı gereği birden çok şekli bir tek şekle başka manalarla/yargılarla ilişki kurabilecek şekilde serbest bırakıldığı takdirde muğlaklaşacak olan manayı/yapıyı da onlardan ayırıp bir hükme, tek yargıya dönüştürme göreviyle görevlidir.

Öyleyse birden fazla cümleyi “birleşik” hale getirmeye çalıştığımızda bunu hangi yapıyla yapacağız? Bu cümlelerin yüklemi tek olur. Yani bu unsurlar birleşik cümle olmamakta,malzemeler yeni bir cümleyi oluşturan tertib içinde bir araya gelmiş olmaktadır.

Birden fazla cümlenin birden fazla hükmünü birleşik hale getirmeye çalıştığımızda, bu hükümlerden ya birinin ya da her ikisinin birden kalkıp yerlerine başka bir hükmün konulmasıyla sonuçlanacağı için hüküm/yargı gene tek olacaktır. Bu hüküm, kurulan yeni cümlenin hükmüdür.

Yüklemle ifade edilen bu hüküm, cümlenin yapısı yüklemle oluşturulduğuna göre, ikinci hüküm nerede ifade edilebilecektir.? O sebepten olacak dil bilgisi çalışmalarımıza M.Kaya BİLGEGİL “yarı cümle”, Tahir Nejat GENCAN “Girişik Birleşik Cümle”,Vecihe HATİBOĞLU ”Yan Tümce ve Tüm Tümce” ve ”Aratümce”, Ahmet BESEREK” Yan cümlecik”, Alaeddin MEHMEDOĞLU ”Yardımcı Cümle”olarak giren değerlendirmelerde, hüküm/yargı kavramını,”Yarım Yargı” olarak kabul edilen bir unsura dayandırma düşüncesinin hakim olduğunu görüyoruz.

Bu düşünce, ya fiilimsilerin de yüklem olarak kabul görmesi ya da birden fazla yüklem temsil ettiği ve aslında müstakil olan cümlelerin birleşik kabul edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Cümle, kısaca bir mananın, bir fiile, bir şahsa, bir zamana / şekle / temenniye bağlı olarak ve maksada uygun şekilde, bir hüküm halinde ifade edilmesidir [Turan,1999: 229-311].

Doç.Dr.Zikri Turan, bu yazısında ileri sürdüğü bilgiler doğrultusunda sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiillerin yer aldığı cümlelerin "Birleşik Cümle" olarak değerlendirilmesinin yanlışlığını ortaya koymaktadır.

5. KELİME GRUPLARI ÜZERİNE

Görülüyor ki, cümle tanımında en önemli unsur bitmiş bir ifade olması gerektiği, sözcük dizilerinden oluştuğu ve şahıs ve zaman eki alması gerektiği belirtilmiştir.

Bu tanımlardan anlaşılıyor ki, bir dilin en geniş anlatım birimi cümledir. Ancak bazen cümlelere kelime sayısı bakımından benzeyen kelime gruplarıyla karıştırılır. Bu karışıklığa düşmemek için kelime gruplarını açıklamak gerekir.

Türkiye Türkçesinde kelime grupları tek bir kelimenin anlatımında yetmediği durumlarda birden fazla kelimenin bir araya gelerek oluşturduğu, anlam ve yapı bakımından bütünlük bulunan dil birlikleri olarak tanımlanır. Yapıca birbirlerine eklerle bağlanmışlardır.

Başlıca kelime grupları da kelime tekrarları, unvan grubu, tamlamalar, edat grupları, fiil grupları, isim-fiiller, zarf-fiiller sayı grupları, ünlem grupları, bağlama grupları adı altında toplanır.

Ancak Türkiye Türkçesinde kelime grupları görüldüğü gibi çok geniş tutulmuştur. Kelime grupları olmadığı halde kelime grubu yerine konulan kelimeler vardır. Bu karışıklık önemli bir meseledir. Bu meseleye açıklık getiren Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu “Tek kelimeden daha geniş dil birliklerini önce birleşik isimler veya birleşik kelimeler yerine getirir.” demektedir [Mehmedoğlu, 2001: 135-140].

Bu yüzden birleşik isim ve birleşik kelimeleri iyi tanımlamak gerekir. Bu açıklama aslında grup olarak verilen bazı kelimelerin birleşik isim ya da birleşik kelime olduğunu gösterir. Türkiye Türkçesinde adı geçen kelime grupları tek tek ele alınarak yanlışlıklar ortaya konulmalıdır. Fakat önce kelime gruplarının bazı özellikleri üzerinde durulmalıdır.

On yıl var ayırım Kınadağı'ndan

Baba ocağından yar kucağından. (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Yukarıdaki dörtlükte altı çizili olan “baba ocağı” ve “yar kucağı” kelime grupları belirtili isim tamlamasıdır. Bu kelimeler birbirlerine ekli bağlanmıştır. Kelimelere baktığınızda zaman kavramı ve kişiyi göremezsiniz. Çünkü kelime gruplarında bunlar bulunmaz.

Kelime grupları tam olarak bitmiş bir fikri ifade etmezler. Bitmiş bir fikri ifade edebilmeleri için mutlaka şahıs ve kip eki ya da ek fiil almaları gerekir.

Göğsümü sıraya yaslayıp çenemi biraz yukarı kaldırdığım vakit...bir apartman penceresi ve bir balkon parmaklığı görünürdü. (Reşat Nuri Güntekin, Çalığışu)

İlk önce bırakmak şerefini ikimizde kazanmak istemiyorduk. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

İsmail’in benzi mutlaka **kül gibi** olmuştu. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Son zamanlarda ne vakit adını bilmediğim güzel köylü kızının köyüne gedecek olsam, İsmail’e yolum üzerinde rastlıyorum. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Ciddi bir muhakeme yapar gibi sustuktan sonra cevap verdim. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Görünen köy kılavuz istemez. (Türk Atasözü)

Acak kan damarda durmaz. (Türk Atasözü)

Yolumun karanlığa sapanan noktasında

Sanki **beni bekleyen bir hayal** görüyor. (N.Fazıl Kısakürek, Çile)

Bir kenarda göründü beldenin viran hanı. (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Sokaktayım **kimsesiz bir sokak** ortasında

Yürüyorum ardıma bakmadan yürüyorum. (N.Fazıl Kısakürek, Çile)

Misallerden de anlaşılacağı gibi düşünceler tamamlanmamış değildir. Kelime gruplarını oluşturan kelimeler belirli kurallara göre sıralanırlar. Kelime gruplarının asıl unsuru sonda bulunur. Her kelime grubunda sonda bulunan kelimeye asıl (temel) unsur denir. Bazen de bunun adı tamlanan olur. Kelime gruplarında ayrıca yardımcı unsurlar da vardır. Yardımcı unsurlar asıl unsurdan önce gelirler.

İlk sevgilimin gülüşüne benzer

Bir Nisan havası değil mi esen ?

Minareler katından geçiyorum. (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

O, minicik zaman parçası içinde, Dersaadet **kendisinden büyülenmiş** gibi kımıltısız ve suskun durdu. (Ahmet Altan, İsyân Günlerinde Aşk)

Sinirli süvariler arabanın çevresinde bir daire oluşturarak kalabalığı uzakta tuttular. (Ahmet Altan, İsyân günlerinde Aşk)

Yukarıdaki örneklerde asıl unsur hep sonda bulunur. Katı, parçası, süvari kelimeleri asıl unsurlardır. Yardımcı unsurlar ise daha önce gelen kelimelerdir. Kelime grupları arasında da bir anlam ilişkisi vardır. Her kelime asıl unsurun anlamını tamamlamak üzere görev yapar.

Su değil **mevsimin havası** akan,

Duyduğun; **yaprağın dalı** sesidir.

Suda **yıldızların parıltısıdır**,

Bu karanlıkta bazı bazı çakan. (Ahmet Haşim,Bütün Şiirleri)

Yukarıdaki örnekleri incelediğimiz zaman asıl unsurunun anlamının tamamlandığı görülür. Özellikle birinci örnekte havanın neye ait olduğu, hangi konuyla ilgili olduğu açıklanmış ve böylece anlam genişletilmiştir. Kelime guruplarında asıl unsur sonda bulunmayabilir. Bunun nedeni ise günlük konuşmalardaki bazı düzensizlikler ve duyguları ifade ederken kullanılan dildir. Şairler çoğunlukla duyguları ifade ederken asıl unsuru sonda olmayan kelime grupları kullanmışlardır.

Gönlümü **Maraşlı'nın** yaktı **kara haberi**

Arabamız tutarken **Erciyes'in** yolunu

Son yolcunun gömüldü yolda **son adımları**

Saatler **son gecenin** geçti **cenazesıyla**

Gönlümün yok **niyeti.** (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Yukarıdaki örneklerde bulunan kelime gurupları incelendiğinde asıl unsurların sonda bulunmadığı görülür. « Maraşlı'nın kara haberi, Erciyes'in yolunu tutmak, son yolcunun adımları, gönlümün niyeti » şeklinde yazılması gereken kelime gurupları farklı yazılmışlardır. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi kelime gurupları bazen böyle yazılabilir.

5.1. Türk Dilinde Birleşik Kelime ve Kelime Gurupları

İki veya daha çok bağımsız kelimenin anlam ve gramer açısından birleşmesine kelime gurupları denir. Kelime gurupları eşya ve olayların birleşik adlarını bildirir. Kelime guruplarını kapsayan kelimelerin birbirleriyle alakası ve onların ifade ettiği anlam özelliklerine göre Prof.Dr. Alaeddin Mehmedoğlu kelime guruplarını ikiye ayırır.

-Bağımsız kelime gurupları

-Kalıplaşmış kelime gurupları

Bu kelime gurupları arasında aşağıdaki farklar vardır:

-Bağımsız kelime guruplarını oluşturan kelimeler bağımsız sözlük anlamlarını korur. Örneğin: kitap okumak, okulun havuzu, dersini öğrenmek kelime guruplarında kitap ve okumak, okul ve havuz, ders ve öğrenmek kelimeleri kendi anlamlarını muhafaza etmiştir.

Kalıplaşmış kelime guruplarını oluşturan kelimeler ise bağımsız sözlük anlamlarını koruyamıyorlar. Örneğin:1-Gözden düşmek,2-Gönül okşamak, göz ve düşmek kelimeleri sözlük anlamlarını kaybediyor, ikisi birlikte:1'de güzel sözler söyleyerek, iyi davranışlarda bulunarak bir kimseyi sevindirmek, mutlu etmek; 2'de itibarını kaybetmek anlamını ifade ediyor.

-Bağımsız kelime guruplarını oluşturan kelimelerden biri temel, diğeri ise bağımlı oluyor. Örneğin: kitabı okumak, dersini öğrenmek, yiğit asker vs. Bu kelime guruplarında okumak, öğrenmek, asker, temel, kitabı, dersini, yiğit ise bağımlı kelimelerdir.

Kalıplaşmış kelime gruplarında ise temel ve bağımlı kelime olamaz. Buna göre de bu kelime grubunda bir kelimedenden diğer kelime grubuna soru sormak imkansızdır.”

Örneğin :dil dökmek kelime grubunda dökmek kelimesini temel kelime gibi kabul etmek yanlış olur.

Bağımsız ve kalıplaşmış kelime gruplarını daha iyi anlamamız ve karşılaştırmamız için bir tabloda birkaç kelimeyi karşılaştıralım:

Tablo 5.1: Bağımsız ve Kalıplaşmış Kelime Grupları

Bağımsız kelime grupları	Kalıplaşmış kelime grupları
Zeytin Yağı	Adı batmak
Boş oda	Çile çekmek
Mezar taşı	Kalp kırmak
Ümit ışığı	Yüz vermek
Ceviz kabuğu	Göz koymak
Beş oda	Adam olmak

-Bağımsız Kelime Grupları

Daha önce de açıkladığımız gibi bağımsız kelime grupları biri temel diğeri ona bağımlı iki kelimedenden oluşur ve bunlar kendi öz anlamlarını kaybetmezler. Buna göre de çeşitli kelime gruplarının meydana çıkması, onların arasındaki fark, grubu kapsayan kelimelerin hangi kelime türü ile ve onların arasındaki söz dizimi alaka usullerine göre belirlenir.

Örneğin:

İsim+isim=taş duvar,yün parça,kitap cildi vs.

Sıfat+isim=yiğit çocuk, kırmızı bayrak, mavi deniz vs.

Sayı+isim=beş ev, çok adam, birinci sınıf vs.

Zamir+isim=bu olay, senin bilgisayarın, o yamaç vs.

Zarf+fiil=hızlı yürümek, az konuşmak, çok oturmak vs.

İsim+fiil=eser yazmak, ev yapmak, su içmek vs.

Mastar+fiil=yaşamak arzusu, okuma isteği, avlanmak çılgınlığı vs.

Sıfat fiil+isim=yazan öğrenci, okumuş baba, yazılacak roman vs.

Türk dilinde bağımsız kelime gruplarının en geniş yayılmış türleri ikinci tarafın isim(demir perde, gemi direği,kentin sokakları) ve fiille (kitap okumak,okula giden,eve gelende) ifade olunan ismi ve fiili birleşmelerdir.

-Kalıplaşmış Kelime Grupları

Kalıplaşmış kelime grupları konumuzun özünü teşkil eden bizim birleşik kelimeler dediğimiz ve oluşum kurallarını inceleyeceğimiz asıl konusudur. Aşağıdaki birleşik kelimeleri oluşumlarını, meydana çıkış kurallarını ve nasıl yazmaları gerektiğini inceleyeceğiz.

5.1.1. Türk Dilinde Birleşik Kelimelerin Oluşumu ve Kurallara Uygunluğu

Konuya girerken hemen belirtmek isteriz ki, şimdiye kadar çeşitli imla kılavuzlarında ve değişik yayınlarda, birleşik kelimeler bakımından birbirini tutmayan yazılışların yer alışı, doğrudan doğruya birleşik kelimelerin ne olduğu konusundaki farklı tanı ve anlayışlardan kaynaklanmaktadır. Nitekim çeşitli dil bilgisi ve gramer kitaplarında da farklı tanımlar yer almıştır. Bu nedenle, önce Türk Dilinin yapı ve işleyiş özellikleri ile anlam birimi ölçülerini göz önünde tutarak birleşik kelimenin ne olduğunu, türleri arasında nitelik farkı bulunup bulunmadığını, eğer varsa, ayrı ve bitişik yazılışta hangi ölçüte (kriter'e) başvurulacağını iyice bilmemiz gerekiyor.

Bilindiği gibi, Türkçenin “kök” diye adlandırdığımız ve bazı istisnalar dışında hemen hepsi tek heceli kelimelerden oluşan asıl kelime sayısı pek fazla değildir. Ama dilimizin yeni kavramlara, yeni oluş ve kılışlara karşılık olmak üzere yeni yeni kelimeler yaratma imkanı çok geniştir. Türkçemizde bunun için başlıca üç yol vardır. Bunlardan birincisi “türetme”, ikincisi ”birleştirme” üçüncüsü de “kalıplaşma” yoludur. ”Türetme” ve “birleştirme” yolları son derece işlektir. “Kalıplaşma” yolu ise gözde (gözde olan insan=sevgili), komşu (kom-ş-u:karşılıklı veya birarada konarak yerleşen) örneklerinde görüldüğü üzere fazla işlek değildir. Dilin zaman içinde kendi kendine geliştirdiği ve kelimelerin söz içindeki kullanış biçimlerinden kaynaklanan bir oluşumdur.

Türetme yolu, bir kök veya gövdeye türetme ekleri getirilerek, eskisinden farklı yeni bir kavrama karşılık olacak yeni bir kelime koymak : Yaz’dan yazlık (yaz+lık): geç/gec+ik (gecikmek); yor-(yormak) /yor-gun, yor-ul gibi.

Birleştirme yolu ise, yeni kavramlara karşılık olacak yeni kelimelerin yapılışında, türetmelerde olduğu gibi bir kök ile bir veya daha fazla eki değil, doğrudan doğruya iki veya ikiden fazla kelimeyi, Türkçenin belirli birleşme kuralları içinde tek bir kavrama karşılık olacak şekilde yan yana getirmek veya birleştirmektir.

Kuruluşlarında şekil bilgisi yani dil kuralları açısından bir ayrılık söz konusu olmadığı halde, imla kuralları bakımından ayrı ve bitişik yazılan birleşik kelimelerimiz vardır. Bunun sebeplerini yeterince açıklayabilmek için, konuyu iki ayrı bölümde ele almayı uygun görüyoruz.

-Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler ve Nitelikleri

Türkçede birleşik kelime yapmak üzere başvuru gramer kalıpları daha öncede incelediğimiz bağımsız kelime grupları içinde gördüğümüz; isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, zarf grubu ve ikileme biçimindeki kelime grupları ile yardımcı fiiller ile kurulan fiil türleridir.

Yukarıda saydığımız ve bağımsız kelime grupları bahsinde işlediğimiz birleşik kelimeler birer birleşik kelime oldukları halde bitişik yazılmamaktadırlar, bitişik yazılmaları da gerekmemektedir. Çünkü, isim tamlaması kalıbındaki türler açıklanırken belirtildiği üzere, bunlar her ne kadar iki veya daha çok kelimenin belirli kurallar içinde tek bir kavrama karşılık olacak biçimde bir araya gelmeleri ile oluşmuş iseler de, birleşime giren her kelime kendi özel anlamını koruduğu ve anlam kaymasına bağlı bir anlam değişmesi de söz konusu olmadığı için, bu birleşik kelimeleri oluşturan öğelerin birbirinden ayrı yazılmaları gerekmektedir [Korkmaz,1995: 632-637].

Ayrı yazılan birleşik kelimeler Türk Dil Kurumu İmla Klavuzunda şu şekilde belirtilmiş ve örneklendirilmiştir:

Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

-Etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek, kılmak, kılınmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiillerde, isim herhangi bir ses düşmesine veya türemesine uğramazsa bu tür birleşik fiiller ayrı yazılır. Alay etmek, alt etmek, arz etmek, arz olunmak, boş olmak, dans etmek, dili olmak, el etmek, gelin olmak, gider olmak, göç etmek, hayret etmek, ilan edilmek, işaret etmek, kabul etmek, kabul eylemek, kul etmek, kul olmak, namaz kılmak, namaz kılınmak, not etmek, okumuş olmak, oyun etmek, sağır olmak, sağ olmak, soracak olmak, söz etmek, var olmak, yardım etmek, yarış etmek, yol almak, azat etmek, terk etmek, anjage olmak.

-Birleşme sırasında kelimelerden hiçbiri anlam değişikliğine uğramamışsa bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır. Bunları şu alt yapılarda toplayabiliriz.

Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik kelimeler:

Ada balığı, Ateş balığı, çaça balığı, çurpa balığı, dil balığı, dülger balığı, fulya balığı, kedi balığı, kılıç balığı, kırlangıç balığı, köpek balığı, mercan balığı, mürekkep balığı, ördek balığı, ton balığı, turna balığı, yunus balığı, acı balık, bıyıklı balık, dikenli balık. Ardiç kuşu, arı kuşu, bayır kuşu, çalı kuşu, dalgıç kuşu, deve kuşu, firtına kuşu, ishak kuşu, iskele kuşu, kaşıkçı kuşu, muhabbet kuşu, örümcek kuşu, saka kuşu, tarla kuşu, yağmur kuşu, alıcı kuş, boğmaklı kuş, makaralı kuş.

Birleşik kelimelerin dışında kalan atasözleri ve deyimler ayrı yazılır. Akıl yaşta değil baştadır;akıntıya kürek çekmek, çam devirmek, çanak tutmak, gönlünden geçirmek, göz atmak, kulak asmak, kulak vermek, çantada keklik, devede kulak, kepçe kuyruk, yüz görümlüğü.

-Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler Ve Nitelikleri

Birleşik kelime, iki veya daha çok kelimenin aralarında ek veya herhangi bir kelime girmeyecek kadar donmuş olması, kalıplaşması suretiyle meydana gelir. Bu çeşit kelimeler, tam bir kalıplaşmaya uğradıkları için, gramerde tek bir kelime gibi işlem görürler ve hepsi de isim soyundandır.

Birleşik kelime konusunu ele alan bir çok yerli ve yabancı yazarlar eski Arap harflerinin, daha doğrusu imlasının etkisinde kalarak veya deyimlerle karıştırarak birleşik kelimelerin ayrı da yazılabileceğini savunmuşlardır. Halbuki birleşik kelime ,iki veya daha çok kökün ve eklerinin birleşip kalıplaşmasından doğduğu için ,ilk yapılacak iş bu kelimelerin bitişik yazılmalarıdır. Nasıl kelimesini ne asıl diye ayrı ayrı yazmak mümkün olmadığı gibi, kaptıkaçtı, hanımeli, denizaltı, zıpçıktı kelimelerini de ayrı ayrı yazmak gerekir. Bu bakımdan birleşik kelimeler için ilk kural şöyle olur:

-Birleşik kelimeler o kadar kalıplaşmıştır ki aralarına ne çekim (tasnif) ekleri ne de yapım (teşkil) ekleri girer. Çünkü araları hiçbir zaman aralanamaz ve araya ek kelime de giremez.

-Birleşik kelimeler nasıl kurulmuş olurlarsa olsunlar sonuç bakımından isim soyundan (isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem) bir kelime olurlar. Fiil olabilmeleri için isimden fiil yapma işlemine bağlanırlar. Onun için fiil köklerinin çekimleriyle kurulmuş olan bütün gruplar, birleşik kelime değil deyimdirler.

İnsanları birleşik kelime yapmayı zorlayan tek bir anlama tek bir kelime bulma ihtiyacıdır. Tek bir kelime bulamayınca,iki kelime tek bir kelime gibi kullanılır.

Türkiye Türkçesinde birleşik kelime üç yolla yapılır:

- Anlam kayması yolu ile birleşik kelime yapma
- Ses kaynaşması yolu ile birleşik kelime yapma
- Kelime sınıfı kayması ile birleşik kelime yapma

Bütün birleşik kelimeler, bu üç yoldan biri ile kurulur,yani birleşik kelimelerin yapıları bu üç esasa dayanır. Bunlar dışında kalan, çoğu iki veya daha çok kelime ile kurulmuş bulunan terimler de, birleşik kelime sayılırlar;bu bakımdan onların da bitişik yazılmaları doğru olur.

Anlam kaymasına uğrayan birleşik kelimelerde (genel olarak iki kelimededen kurulan birleşik kelimeler örnek alınacaktır.) kalıplaşmaya uğrayan kelimelerden ya birincisi ya da ikincisi, yahut her ikisi de gerçek anlamından kayarak birleşirler. Aslında, kelime gerçek anlamı dışına çıkınca, bağımsızlığını kaybetmiş olur ve o kelime başka bir kelimeye bağlı olarak yaşayacak demektir. Her iki kelime gerçek anlamını koruyup bir birlik oluşturmuşlarsa bu birlik geçici bir birliktir. Bütün isim ve sıfat tamlamaları böyle birliklerdir. Çünkü bunlarda anlam kayması yoktur; halbuki anlam kayması yolu ile kurulan birlikler geçici değildir, kalıplaşmaya gider.

Bütün bunlar gösterir ki, cümle hem fikir ifade etme açısından hem de şekillenme kurallarına göre dilin en büyük ve en geniş birimidir. Kelime grupları ise sadece cümlelere yardımcı olmak için kurulan dil birlikleridir.

Bu farklardan da anlaşıldığı gibi isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi kelime grupları cümle kabul edilemez ve dolayısıyla da birleşik cümle olarak gösterilemez. Ancak bazı dil bilimciler hüküm (yargı) bildiren her kelime grubunu cümleyle karıştırarak farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Fakat hüküm (yargı) ve cümle de aynı şeyi ifade edemez. İkisi arasında önemli farklar vardır.

-Hükümlerin hepsi cümledir ama cümlelerin hepsi hüküm bildirmez. Özellikle emir ve soru cümleleri gibi bazı cümle türlerinde hüküm yoktur.

-Cümler ünlem cümlesi, soru cümlesi gibi değişik türleri vardır. Hüküm de ise farklı hiçbir tür yoktur.

Buradan da anlaşılır ki cümle ve hüküm farklı iki husustur. Görüldüğü gibi hüküm bildirse de kelime grubunun mutlaka predikativlik (yüklemlilik) özelliği taşıması, bitmiş bir ifade olması gerekir. Ancak bu özelliklerin hiçbiri isim-fiil,sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi kelime gruplarında yoktur. Bu da bize her fiilin yüklem olmadığını ve isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerden oluşan kelime gruplarının birleşik cümle içinde gösterilmemesi gerektiğini açıklar.

Bunu ispatlamak için aşağıdaki cümlelerde bulunan isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarını inceleyelim.

Asistanlar ellerinde parlayan madenlerle yaklaştılar. (Peyami Safa,Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Bu zaafında da isyan etmek istiyordum. (Reşat Nuri Güntekin,Çalıkuşu)

Adamcağızın benim hesabıma kızmakta, telaş etmekte hakkı varmış.(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Yukarıdaki cümlelerde bulunan sıfat-fiil ve isim-fiiller dikkatle incelendiğinde hiçbirinin bitmiş bir yargı ifade etmediği, zaman eki almadığı ve şahısın belli olmadığı görülür. Bütün bu sayılanlar yüklem olabilme şartları olduğuna göre demek ki zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil gruplarının oluşturduğu kelime dizisine birleşik cümle denilemez. Çünkü yüklemsiz cümle olmaz.

Kelime gruplarını oluşturan kelimelerin birbirleriyle olan ilişkileri ve anlamları bakımından kelime grupları ikiye ayrılır:

-Bağımsız kelime grupları

-Kalıplaşmış kelime grupları

Bağımsız kelime gruplarında kelimeler sözlük anlamlarını korur. Yıldızların parıltısı, gazete okumak veya evin kapısı gibi kelime gruplarını buna örnek gösterebiliriz.

Kalıplaşmış kelime gruplarına ise dil dökmek, göze batmak gibi kelime gruplarını vererek açıklayabiliriz. Bağımsız kelime gruplarında birinci kelime bağımlı unsur, ikinci kelime temel unsur olarak adlandırılır. Yani gazete ve evin bağımlı unsur; okumak ve kapısı temel unsurdur. Kalıplaşmış kelime gruplarında temel ve bağımlı unsur yoktur.

Bağımsız kelime gruplarında en yaygın türler ikinci unsurun yani temel unsurun isim ya da fiil olmasına göre isimlendirilen ismi birleşmeler ve fiili birleşmelerdir.

5.2. Bağımsız Kelime Grupları

5.2.1. İsim Tamlamaları

Bir isim unsurunun iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. İki isimden meydana gelen kelime gruplarıdır. Birinci isim ikinci isme ilgi hali eki ile bağlıdır. Ama bazen ek almadığı durumlar da olur. Özellikle zamirlerden sonra ilgi hali eki getirilir. İkinci unsurdan sonra iyelik eki getirilir.

Prof.Dr.Leyla Karahan “Tamlamanın ikinci unsuru daima iyelik eki taşır.“ demiştir [Karahan, 1995: 3].

Bu da birçoklarının ifade ettiği takısız isim tamlamasını kabul etmediğini gösterir. İsim tamlamalarında birinci unsura tamlayan ikinci unsura tamlanan denir. Belirtili İsim Tamlaması ve Belirtisiz İsim Tamlaması diye ayrılır.

5.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Birinci unsuru ilgi eki taşıyan isim tamlaması belirtili isim tamlaması'dır.

...bir büyük **akasyanın yaprakları** arasından tek bir **apartmanın penceresi** ve bir **balkonun parmaklığı** görünürdü.

Fatma'nın burnunda,yanaklarında, bileklerinde dövmeden süsler vardı.

Bitip tükenmez yolculuklara, **dağların sert havasına çöllerin ateşine** dayanacak bir vücutta değilmiş. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

O esnada bendenizin buraya gelmeme sebep olan Mustafa Efendi,**bizim mahalleye** taşındı. (Memduh Şevket Esenal, Otlakçı)

Bazı tamlamalarda birden fazla tamlanan bulunabilir. Bazı tamlamalarda da bir tamlanan birden fazla tamlayan bulunabilir.

Hatta **köylülerin yağını, yumurtasını, balını, kaymağını** duydukça refika bile ilkbaharda bize misafir gelmeye kalkıyordu. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Ali'nin gelip oturduğundaki çekingenliği gözümde kaçmadı. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

5.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Birinci unsurunda ilgi eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlama'sıdır.

Sokaktayım,**kimsesiz bir sokak ortasında**

Yürüyorum ardıma bakmadan yürüyorum.

Yolumun karanlığa saplanan noktasında

Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum. (Necip Fazıl Kısakürek,Çile)

Köy yerinde olduktan sonra insan hepsini yapabilir. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır. (Türk Atasözü)

5.2.1.3. Sıfat Tamlaması

Bir isim ve bir sıfattan oluşan kelime gruplarıdır. Bu kelime gruplarında sıfatlar genellikle belirtme ve nitelendirme görevindedirler. Sıfat tamlamalarında sıfatlar yardımcı unsurdur. Asıl unsur isimdir ve isimler sonda, sıfatlar başta bulunur.Kısaca tamlayan sıfat, tamlanan ise isimdir.

Verme dünyaları alsanda bu **cennet vatani.** (Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı)

Üç adam bana dönüp dönüp bakarak uzaklaştılar. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Bazen bu işkence içinde bunaldığımı anlayan etrafındaki insanların bana **haykıran bir merhametle** baktıklarını görüyorum. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Feci karardan sonra bana bakan gözlerin hepsi ne kadar derinleşti. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Gayet mühim bir günü şuurla karşılamak istiyorum.(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Elbette **bir genç kız** mesut olmak ister.(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Bu **yeni evi kurmak** için önümde tuttuğum örnek, anamın, babamın kurmuş, içinde bizleri yetiştirdikleri evdi. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Arabacım **uzun boylu, yirmi yaşlarında** kadar, **yanık yüzlü, eğri başlıklı bir oğlandı.**(Memduh Şevket Esendal ,Otlakçı)

Yeniden o **kızgın güneşe** çıkmaktan çekindiğim için sesimi kestim. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Uzun ince bir yoldayım

Gidiyorum gündüz gece. (Aşık Veysel)

Sıfat tamlamaları cümle içinde isim, sıfat ve zarf görevinde bulunurlar.

5.2.1.4. Tekrar Grubu

Dil bilimcilerin” Aynı cinsten iki kelimenin eksiz olarak arka arkaya getirilmesiyle oluşan kelime grupları.” olarak tanımladıkları ve tekrar grubu dedikleri bu kelimeler aslında birleşik kelimedir. Bu birleşik kelimeler dört şekilde oluşur.

Aynı kelimenin iki kere tekrarlanmasıyla oluşan birleşik kelimeler : Bunlara aşağıdaki örnekleri verebiliriz: Adım adım, kesik kesik, ağır ağır, gizli gizli...vb.

Böyle **adım adım** gitmekle bu uzun yol tükenmiyor. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Maarif müdürü uyuklar gibi gözlerini yumarak karşısındakileri dinleyen, sayıklar gibi **kesik kesik** lakırdı söyleyen ,battal ağır bir adamdı. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden

Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak. (Ahmet Haşim , Bütün Şiirleri)

Gecenin içinde **gizli gizli** söyleşen bu seslerden korkma Çalıkuşu. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Başımı çevirince onların bayırın başka tarafından **yavaş yavaş** inmekte olduklarını görmeyeyim mi? (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Düştükçe vurulmuş gibi **yer yer.** (Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri)

Paranın bir kadının hayatını nasıl değiştirebildiğine, etrafı nasıl **ışıl ışıl** bir parıltıya boğa bildiğine yakından tanık olmuştu. (Ayşe Kulin , Füreya)

Sonra başını ellerinin arasına alıp **hıçkıra hıçkıra** ağladı. (Ayşe Kulin , Füreya)

Füreyaya yatı **sık sık** ziyaret ediyordu. (Ayşe Kulin , Füreyaya)

Anam oraya **sıcak sıcak** bir şeyler koydu, daha fena oldu. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu ,Yaban)

Eş anlamlı birleşik kelimeler ise adından da anlaşılacağı gibi anlamları yakın kelimelerden yapılırlar: Çalı çırpı, açık saçık , şen şakrak...vb.

Çocuklar yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakılmak için kırlardan getirdikleri **çalı çırpıyı** buraya sakladıklarını. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Fani bir iz bırakmış burada yatmışsa kimler

Aygın baygın maniler, **açık saçık** resimler. (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Yine bir sofrada **şen şakraktık**

Çobanlar gibi dallar yaktık. (Yahya Kemal Beyatlı)

Nice yuvalara kundak sokuldu, nice ev **bark** yıkıldı. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu,Yaban)

Zıt anlamlı kelimelerden oluşan birleşik kelimelere ise aşağıdaki örnekler verilebilir:
Düşe kalka, aşağı yukarı , otura kalka, er geç...vb.

Şu gövdemin bana ettiğine bak a,

Bir büyüdü, bir büyüdü **düşe kalka**. (Ahmet Muhip Dıranas , Şiirler)

Ben Zeynelere geleli **aşağı yukarı**, bir ay olmuş. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Boz toprak üstünde beyaz çizgiler yaparak sıkıntılı bir elde kocaman bir tesbih gibi **sağa sola, öne arkaya** kıvıldamıyor. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Birleşik kelimeler cümlede sıfat, isim, zarf görevlerinde bulunurlar.Pek çok şair şiirlerinde birleşik kelimelerden yararlanmışlardır.

Varın sizler onlar ile korularda **el ele**

Son kalan mai tüyleri kovalar karlar. (Mehmet Emin Yurdakul, Şiirler)

Serin serin Kapalı Çarşı;

Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa. (Orhan Veli , Bütün Şiirler)

Yukarıda belirttiğimiz misallere adım adım,kesik kesik, ağır ağır, çalı çırpı, el ele , öne arkaya,... dayanarak şunu belirtmek gerekir ki bu gibi birleşik kelimeler daha önce isim, sıfat, zarf konularının içinde belirtilmiş olsaydı, bu konuları Tekrar Grubu adı altında işlemeye pek lüzum kalmazdı.

5.2.1.5. Edat Grubu

Dil bilimcilerin yardımcı kelime çeşidi olan edatın oluşturduğu ve edat grubu adını verdikleri bu kelime grubunu Prof.Dr. Muharrem Ergin şöyle tanımlar.Bir isim ve ondan sonra gelen edattan oluşan kelime grubudur.Sonda bulunan edat çekim edatı görevindedir.Kısaca bir isim ve ile, gibi, kadar, dolayı, göre.vb.“ edatların birleşmesinden oluşan kelime grubuna denir.“ Oysa burada büyük bir yanlışlık yapılmıştır. Çünkü kelime grubu olabilmek için iki veya daha çok bağımsız kelimenin birleşmesinden oluşması gereklidir. Fakat edatlar bağımsız birer kelime olamaz.

Her sabah yaptığı **gibi**, yorganı kafasına büsbütün çekti. (Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri)

Bu sırtın ötesinde, göreceği iki haydut gözüyle karşılaşmak mümkündü. (Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri)

Sessiz denilecek **kadar** haleti ruhiyesizdi. (Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri)

Bu çocuk yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze **gibi** sırt üstü yatar ve yine kendi eli ile kapağı kaparmış. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Mektepte yakılmak **için** toplanan çalı çırpıyı buraya sakladıklarını. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Yavrucakları kendime ısındırmak için her birine bir iki hoş kelime söylüyordum. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Sümbül **gibi** aşkın solar geçersin...

Son nefese **kadar** tükenmez cidal... (İhsan Raif Hanım, Gözyaşları)

Bunun **gibi** bir duruştan, bir bakıştan, bir kımıldanıştan ibaretti. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Tıpkı eski Türk masallarında sevgilisini aramaya çıkan demir çarıklı aşıklar **gibi**, durmadan dinlenmeden gideceğim. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Yüzünden anlıyorum şimdiye **kadar** can sıkıntısı nedir bilmemiş.(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Hükümet yine aciz kalmıştı ama bu kez halk ani bir şamar yemiş **gibi** silkiniyordu.(Ayşe Kulin, Füreya)

Beş yıldan **beri** mi dediniz? (Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Salonun dörtte biri **bile** dolu değil. (Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Ben onu denizin üzerinde bir nokta **gibi** kalmasını beklemeden uzaklaştım. (Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri)

Yaşamak **için** dert, mihnet, kaygu. (İhsan Raif Hanım, Gözyaşları)

Seller **gibi** vadiyi eminim saracakken

Hiç çağlamadan gizli inen yaş **gibi** aktım. (Mehmet Akif Ersoy, Safahat)

Bir cinayet eli **gibi**

Bir cengaver beli **gibi**

Git al **da** gel, kuşan **da** gel. (Celal Sahir Erozan, Hayat)

Gönlümden eğer taşmasa seller **gibi** hicran

Niçin köpürür böyle delirmiş **gibi** umman. (Fazıl Ahmet Aykaç, İkinci Sis)

Geceden ta şafak sökünceye **dek**

Yükselir perde perde içli sesi. (Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz)

Yukarıda verdiğimiz örneklerde geçen gibi, ile, kadar, için, beri, dek,... edat değildir. Edatlar cümle içerisinde ait olduğu kelimenin yalnız anlamını kuvvetlendirmekle birlikte çeşitli anlam incelikleri ortaya koyar.

Misal:

Sen **ki** iyi biliyorsun.

İyi **ki** geldin.

Bu misallerde kullanılan 'ki' edat'tır

Yukarıdaki misallerde kullanılan yardımcı kelime türleri ise takıdır. Takının edattan farkı şudur ki, edat hiçbir soruya cevap olamadığı gibi, hiçbir cümle ögesi de olamıyor. Takı ise ait olduğu kelime ile birlikte cümle ögesi olabilmektedir.

Örneğin:

İstanbul'a tren ile geldim.

-geldim>yüklem

-m I.şahıs tekil >özne

-tren ile >belirtisiz nesne

-İstanbul'a >yer zarflığı'dır.

5.2.1.6. Unvan Grubu

Dil bilimcilerin unvan grubu olarak ifade ettikleri bu kelimeler sadece birleşik isimdir. Ancak nedense bu kelimelere birleşik isim yerine unvan grubu demişlerdir. Bir kişi ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelimelere oysa birleşik isim denir. Birleşik isimler değişik şekillerde yapılıdır.

Kişi ismi önde, unvan ismi sonda olan birleşik isimlere ve önce şahıs ismi sonra akrabalık ismi kullanılan birleşik isimlere aşağıdaki örnekler verilebilir:

Hakkıye Hanım ve Tevfik Selim Paşa, odaya döndüler.(Ayşe Kulin, Füreya)

Emin Paşa karısının yüzündeki ifadeyi görünce « Ne oldu ? » diye sordu.(Ayşe Kulin, Füreya)

Allahtan **Ahmet eniştesinin** adını vermeyi kabul etmiş karakolda. (Ayşe Kulin, Füreya)

Emin Bey yatağında doğrulup başucundaki idare lambasını yaktı. (Ayşe Kulin, Füreya)

Ama **Ahmet Bey** ne keman ne piyano çalıyor ne de lisan...(Ayşe Kulin, Füreya)

Füreya **Kılıç Ali** ile Ankara'ya döndükten kısa bir süre sonra, bir gün evlerinin önünde bir otomobil durdu.(Ayşe Kulin, Füreya)

Emekli maaşın ne kadar **Cuma Efendi** ? (Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Aklıma **Aşık Veysel'in** türkülerinden biri geldi.(Yavuz Bülent Bakiler , Türkistan Türkistan)

Eğer öyle ise, bu **Salih Ağalardan** , **Bekir Çavuşlardan**, bu İsmaillerden, bu **Zeynep Kadınlardan** bende bir şey bulunması gerekmez miydi? (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Emeti Kadın ben gidip anlarım.(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Doktor Ragıp mı? (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Annem , **Mithat Bey** ve arkadaşım içeri girdiler. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Ragıp Bey beni istedi diye ben de hemen varmıyorum ya...(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Haftaya bizi terk ediyorsunuz **Hikmet Bey**, çıkınca neler yapacaksınız bakalım.(Ahmet Altan, İsyân Günlerinde Aşk)

Gene de **Hikmet Bey'i**, **Mehpare Hanım'a** bağlayan bağlardan biri kopuvermişti.(Ahmet Altan,İsyân Günlerinde Aşk)

Ragıp Bey yüzünü öfkeyle buruşturdu.(Ahmet Altan,İsyân Günlerinde Aşk)

O esnada bendenizin buraya gelmeme sebep olan **Mustafa Efendi**, bizim mahalleye taşındı.(Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Bir yandan da **Arabacı Ali'nin** yeniden söze başlamasını istemiyordum. (Memduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Affan Dede'ye para saydım

Sattı bana çocukluğumu.(Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Yukarıda verilen **Hakkıye Hanım,Emin Paşa,Ahmet Bey,Cuma Efendi,Aşık Veysel, Arabacı Ali,...** bu örneklere unvan grubu demek çok yanlıştır. Çünkü bir kişi ismi ile, bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelimelere birleşik isim denilmesi daha uygundur.

5.2.1.7. Sayı Grubu

“İki veya daha fazla büyük ve küçük sayıdan oluşan kelime gruplarına denir.” İfadesi kullanılan bu kelimeler de gerçekte birleşik kelimelerdir. Sayı birleşik kelimelerinde sayı belirten kelimeler arasına ek almazlar. Eksiz birleşirler ve ayrı yazılırlar.

Altında da bir tarih: **Sekiz mart otuz yedi.** (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Yaş otuz beş yolun yarısı eder,

Dante gibi ortasındayız ömrün (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Türkistan'da **yirmi yedi** emirlik onun hakimiyetini kabul etti. (Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Yüz elli milyon insan onun siyasi otoritesi altında toplandı. (Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

20.yüzyılın en modern cihazları, Uluğ Beyin sadece **elli sekiz** saniye yanıldığını ortaya koyuyorlar. (Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Bu memlekete en çok hizmet eden

Bu aşk ile dağlara gücü yeten

On sekiz milyonun omzunda giden

Atam Ankara sırtlarında yatar. (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş)

Yıl **otuz sekiz** on Kasım Perşembe

Hatırdan çıkmayacak bir sonbahar. (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş)

5.2.1.8. Ünlem Grubu

Bir ünlemle bir isim ya da isimlerin birleşmesinden meydana gelen kelime gruplarına denir.“ifadesi yanlıştır. Çünkü ünlem sadece hitap ederken kullanılır.O yüzden bu kelimelere hitap kelimeleri demek doğrudur. Bu kelimelerin grup yapma özelliği yoktur. Çünkü bu kelimeler sadece yardımcı kelimelerdir.

Benim hakkım,sus **ey bülbül**, senin hakkın değil matem! (Mehmet Akif Ersoy, Safahat)

Ey gölgeden ümmid-i vefa eyleyen insanı!

Kaç gün seni hatırlayacaktır bu karaltı. (Mehmet Akif Ersoy,Safahat)

Sana dün bir tepeden baktım **aziz İstanbul** ! (Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz)

Ey talih ! Ölümden de beterdir bu karanlık

Ey aşk! O gönüller sana mal oldular artık;

Ey vuslat! O aşıklar efsununa ram et!

Ey tatlı ve ulvi gece! Yıllarca devam et! (Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz)

Hani **ey gözyaşım** akmayacaktın ? (Orhan Seyfi Orhon, O Beyaz Bir Kuştu)

Ey Maraşlı Şeyhoğlu, evliyalar adağı ! (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Ey garip çizgilerle dolu han duvarları,

Ey hanların gönlümü sızlatan duvarları. (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Bir zamanlar aşk için yoruldun, **ey gönül !**

Yıllarca boşaldın, doldun,**ey gönül !** (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Hey gidi güneşli uykular ! (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Örneklere de görüldüğü gibi ey bülbül ! , aziz İstanbul !, Ey talih !, Ey aşk !, Ey gözyaşım !, Hey gidi güneşli uykular !, ... kelimelere ünlem grubu denmiştir. Ünlem grubu diye sunulan bu kelimelere hitap kelimeleri demek daha doğru olacaktır. Çünkü bu kelimelerin grup yapma özellikleri yoktur. Bu kelimeler yardımcı kelimelerdir.

5.2.1.9. Bağlama Grubu

Dil bilimcilerin ve birçok eğitimci yazarın ifade ettiği bağlama grubu denilen bir grup oluşturmak çok sakıncalıdır. Çünkü bağlaçlar grup yapma özelliğine sahip değildir. Türkiye Türkçesinde en çok aşağıdaki bağlaçlar kullanılır :

« ve, ile,ise,de, da,ama, fakat, ancak, lakin, yalnız, hem...hem de, ister,ne...ne de, ya...ya da,yahut,kah...kah,halbuki, çünkü, bunun için, eğer, hatta...vb. »

Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu , bağlaçları cümle içinde önemli söz dizimi görevine sahip olduğunu belirtiyor. Öyle ki bağlaçların bir bölümü kelime, kelime grupları, ve bağımsız birleşik cümleleri , başka bir grubu ise bağımlı birleşik cümlelerde temel ve yardımcı cümleyi birbirine bağlamaya hizmet ettiğini söylemektedir..

Bu açıdan daha doğrusu cümle öğeleri ve cümleler arasındaki ilişkiye göre bağlaç iki gruba bölünür.

-Bağımsız bağlaçları

-Bağımlılık bağlaçları [Mehmedoğlu, 2002 : 10]

Buradan da anlaşılacağı gibi bağlaçlar kelime grubu değil kelime gruplarını bir araya getiren yardımcı kelimelerdir.

Ben de böyle değildim elbet, biz **de** vakti zamanında umut gördük, gün gördük **ama** hepsi geldi geçti. (Ahmet Altan, İsyân Günlerinde Aşk)

Selim Bey **de** güldü **ama** sonra yeniden ciddileşti.(Ahmet Altan, İsyân Günlerinde Aşk

Nüzhet'in hayali bütün bu düşüncelerimden bir saniye ayrılmıyor, hep kendimi ameliyattan sonra ve Nüzhet'in karşısında görüyor, onun manzaram karşısındaki hislerini tahlil etmeye muvaffak olmadan başımı silkeliyor, **yahut** yerimden kalkıyor, **yahut** inliyor, yahut birini çağırıyor ve bu hayellerden kaçıyorum. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Tamamiyle iyi olacaksın **da** öyle gideceksin. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Herkes yalandan nefret eder **ve** yalan söyler. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Anan **da** , ben **de**, yumurcakların **da** aç kaldık.(Mehmet Akif Ersoy, Safahat Alemde **ister** kış, **isterse** bahar,

İster bir yaz, ister bir güz olsaydı! (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Gezmesek **de**, tozmasak **da**

O köy bizim köyümüzdür. (Ahmet Kutsi Tecer, Bütün Şiirleri)

Hülyama karışmasın **ne** şehir, **ne de** çarşı. (Kemalettin Kami Kamu, Bütün Şiirleri)

Sonra bir gün bir zil çalacak yine,

Hiç kimseler, kimsecikler duymayacak;

Ne sınıflar, **ne** iskeleler, **ne** istasyonlar, **ne** siz...

Ta içimde birisi kalacak oralarda...

Ben gideceğim. (Zeki Ömer Defne, Sessiz Nehir)

Ne yaşamak tasası, **ne** dünyanın yasası,

Ne de bir kaygı kalır can yükünü derince.(H.Nihal Atsız, Yolların Sonu)

Türk dilindeki bağlaçlara dayanarak "Bağlama grubu" denilen bir kelime grubu oluşturmak çok sakıncalıdır. Çünkü bağlaçlar grup yapma özelliğine sahip değildir. Bağlaçların bir bölümü kelime, kelime grupları ve bağımsız birleşik cümleleri, başka bir

grubu ise bağımlı birleşik cümlelerde temel ve yardımcı cümleyi birbirine bağlamaya yarar.

5.2.2. Fiili Birleşmeler

Kelime grupları içinde önemli bir grup da isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarıdır. Çünkü bu grup cümleleri yapısına göre sınıflandırırken çok büyük önem arz eder. Bazı ilim adamları bu kelime gruplarının da içinde olduğu cümlelere birleşik, kimileri de basit cümle der. Bu yüzden kelime gruplarını özellikle de fiil öbeklerini incelemek gerekir.

Kelime gruplarında temel tarafı fiille bağımlı tarafı çeşitli kelime türleriyle ifade edilenlerine de fiili birleşmeler denir. Fiili birleşmeler denilince akla gelmesi gereken kelime grupları isim-fiil grupları, sıfat-fiil grupları ve zarf-fiil gruplarıdır.

5.2.2.1. İsim-Fiil Grubu

Bir isim-fiille ona bağılı kelimelerin oluşturduğu kelime gruplarına denir. Kelime grubunun asıl ögesi olan isim-fiil sonda bulunur, ona bağılı kelimeler ise baştır. İsim-fiiller -mAk (-mek, -mak), -mA (-me, -ma) ,-İş (-iş, -iş, -uş, -üş) ekleriyle yapılır.

Hastalar affetmesini bilirler bilmesine ama...(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Arka üstü yatmaktan usandım. (Peyami Safa,Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Kitabı Paşaya uzatmaktan başka bir hareket yapamadım. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

İstasyondan buraya kadar yürümek yordu. (Peyami Safa,Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

İnsan gibi sevmeyi, sevdiğimi güzel güzel okşamayı öğrenmemiştim. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Görüş günü olmadığı halde biraz sonra teyzelerimin **beni görmeye** geldiler.(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Fakat **herkesten ayrı kalmak** , koskoca bir kız olduğum halde **zevzek bir çocuk muamelesi görmek** pek hoş bir şey değildi. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Çocuklar **böyle yerlere oturmaya** alışmışlardı. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Sen ona **para vermeyi** unutacaksın.(Sait Faik Abasıyanık, Semaver)

Belki **onları kurtarmak** mümkün olurdu.(Sait Faik Abasıyanık, Semaver)

Emine İsmail'e varmaya gönülden razı mı ?(Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Başkalarının kendiyile **meşgul olmasına** o kadar alışmamış ki bunu işkence telakki ediyor. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Bu çirkin ve bakımsız tabiat köşesinde, bu kaba saba insan kümesinin bana, adeta, **saygıya yakın bir duygu verışı** nedenidir ? (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Onun için utanmak kendi kendinden nefret etmenin eşidir. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Fakat bunu keşfetmekle beraber o kadın gözümün önüne geliyor. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Ruhumda **büyük bir hazırlığın kımıldanmaları** başlıyor. (Peyami Safa , Dokuzuncu Hariciye Koğuşus)

Böyle düşünmek, denizi dağa benzetmeye çalışmaktadır.(Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Sade bir **semtini sevmek** bile bir ömre değer. (Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz)

Bir **baş çevirmesiyle** bakar, öldürür gibi (Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz)

Bana düşmez **can vermek yumuşak** bir kucakta(Necip Fazıl Kısakürek, Çile)

5.2.2.2. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ve ona bağlı kelimelerden oluşan gruptur. Sıfat-fiil grupları bağımsız kelime gruplarıdır.

(Sıfat-fiiller şu eklerle yapılır :-An, -Asl, -mAz, -Ar, -dlk, -AcAk, -mlş)

Aldığım her mektubun, apayrı bir güzelliği vardı.(İpek Ongun, Lütfen Beni Anla)

Belki Balıkesir'den yazan öğrencimiz Kıbrıstaki'nin gülümsemesine yardımcı olacaktır.(İpek Ongun, Lütfen Beni Anla)

Görülmemiş bir şevkle çalışıyordu. (Ayşe Kulin, Füreya)

Ama birden kulağına **tanıdık bir isim** çalındı. (Ayşe Kulin, Füreya)

Hayat **bölünmez** bir şeydir. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban)

Oyalanacak bir şey arıyorum.(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Onlardan kaçan gözlerim onlarla karşılaşılıyor.(Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

İlk geldiğim günlerde bu kırık heykel, güneş ve rutubetten kararmış rengiyle bana sakat bir çöl çocuğu gibi görünmüştü. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Pek çekilmez hale geldiğim zaman, verdikleri **ceza**, kolumdan tutarak bir odaya kilitlemekti. (Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Hacıoğlu'ndaki fabrikanın bacası, **kafasını kaldırmış bir horoz vekarıyla** sabaha , Kağıthane sırtlarında beliren fecri kazibe bakıyordu. (Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri I)

İçindeki Cenabı hakla beraber, oğlunun odasına girince, uzun boyu geniş vücuduve çok genç çehresi ile **rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu** evvela uyandırmaya kıyamadı. (Sait Faik Abasıyanık, Bütün Eserleri I)

Gezmediği hekim, hoca, **içmediği ilaç** kalmamış.(Mehduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Yapacak adam o gün de yapardı. (Mehduh Şevket Esendal, Otlakçı)

Misafirler sağa sola koşuşan Enver'in gösterdiği salonda toplanmakta gecikmediler.(Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Benim dilimin konuşulduğu, benim kültürümün yaşadığı her yeri aziz vatanımdan bir parça biliyorum.(Yavuz Bülent Bakiler, Türkistan Türkistan)

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazansın

Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın(Mehmet Akif Ersoy, Safahat)

Bozuk düzen taşların üstünde tıkırdayan

Tekerlekler yollara bir şeyle anlatıyor.(Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Her doğan günün bir dert olduğunu

İnsan bu yaşa gelince anlarmış (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Bakıp imreniyorum akınına

Şehrin üstünden geçen bulutların.

Belki gidiyorlardır yakınına

Şehrimiz kuşatan hudutların . (Ahmet Muhip Dıranas, Şiirler)

5.2.2.3. Zarf-Fiil Grubu

Bir zarf-fiil ve ona bağı kelime ve kelimelerden oluşur.(Zarf-fiiller is= IncA,-ArAk,-DıkçA,-Ip,-mAdAn,-All,-Ken ekleriyle yapılır.)

Ağaçların bile **sıhhatine imrenerek** yürüyorum. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Sen kitap okurken ben romana rüyada devam ediyorum. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Yengemin daha fazla sinirlenmesinden çekinerek bahsi kestim. (Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu)

Durmadan huysuzluk ederek çırpınıp, fırsat buldukça üzerimdeki elbiseleri atarak çırılçıplak sokağa koşarmışım.(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Gördükleri kakarete aldırmayarak beni köşkten kaçırmaya gelirlerdi.(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Basamakları ikişer ikişer atlayıp şarkı söyleyerek bahçeye doğru koşuyordum.(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Gece ışık yakmadan oturdu.(Sait Faik Abasıyanık,Bütün Eserleri I)

Arabaya birbirine sıkışarak yerleştiler. (Sait Faik Abasıyanık,Bütün Eserleri I)

Elini uzatıp yastıklardan birini çekti.(Sait Faik Abasıyanık,Bütün Eserleri I)

Ara sıra üzerime eğilip, benimle konuşmaya çalışıyorlar.(Ayşe Kulin, Füreya)

Ellerim takılırken rüzgarların saçına,

Uzun yollar bu **sesten silkinerek** yatıyor.

Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine

Uzanmışım, kalmışım yaylının şiltesine. (Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Gün olur sürüyüp beni derbeder. (Ahmet Kutsi Tecer, Tüm Şiirleri)

Bir gün nehirler gibi çağlayarak derinden

Dağlardan, ormanlardan sana akacak mıyım? (Ömer Bedrettin Uşaklı, Yayla Dumani)

Bütün bu kelimelerden ve kelime gruplarından anlaşılıyor ki kelime grubu ve cümle farklıdır ve bugün kelime grubu olarak bilinen grupların çoğu sadece birleşik isim veya birleşik kelimedir. Bu yüzden ayrımı iyi yapmak gerekir

6. TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARININ CÜMLE ÖĞELERİ GÖREVİNDE KULLANILMASI ÜZERİNE

6.1. Türkiye Türkçesinde Cümle Öğelerine Bakışlar

Türkiye Türkçesinde cümle öğeleri ile ilgili kavramlar çoğu zaman aynı anlamda sunuluyor. Böyle belirsizlik neticesinde de öğretim sürecinde yanlışlara yol açıyor. Hatta basit ve birleşik cümle öğeleri ilmi bir şekilde benimsetilemiyor.

Mesela:

1. Bir kelime Türü, iki cümle Ögesi Olan Cümle.

Yazıyorum.

YÜKLEM: (Ne yapıyorum?)

ÖZNE: (Kim?) Tekil 1. şahıs.

2. Beş Kelime Türü, Üç Cümle Ögesi Olan Cümle

Vatan toprağını korumak kutsal görevdir.

YÜKLEM: (Nedir?) görevdir

ÖZNE: (Ne?) Vatan toprağını korumak

BELİRTEN: (Nasıl?) kutsal

3. Altı Kelime Türü, Üç Cümle Ögesi Olan Cümle.

Hürriyet bayrağını yükseltenler her zaman anılacaktır.

YÜKLEM: (Ne yapacaktır?) anılacaktır.

ÖZNE: (Kim?) Hürriyet bayrağını yükseltenler

ZAMAN ZARFLIĞI: (Ne zaman) her zaman

4. On Kelime Türü, Üç Cümle Ögesi Olan Cümle.

Bu eseri yazmak için ne kadar çalıştığını herkes biliyordu.

YÜKLEM: (Ne yapıyordu?) biliyordu

ÖZNE: (Kim?) herkes

BELİRTİLİ NESNE: (Neyi?) Bu eseri yazmak için ne kadar çalıştığını

5. On dört Kelime Türü, İki Cümle Ögesi Olan Cümle.

Onu mukaddes bir emanet olarak kabul etmek ve kendi yapısına uygun olarak kullanmak gerekir.

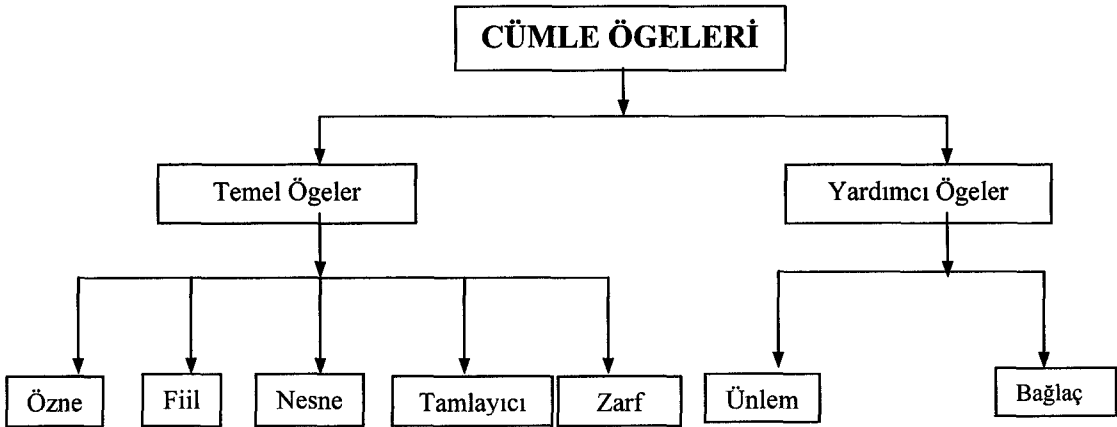
YÜKLEM: (Ne yapar?) gerekir

ÖZNE: (Ne?) Onu mukaddes bir emanet olarak kabul etmek, kendi yapısına uygun olarak kullanmak gerekir. Yukarıdaki cümleleri dikkatle incelersek meselâ, birinci cümle tek unsurdan oluşmasına rağmen özne ve yüklemden oluşan iki ögesi bulunmaktadır. Beşinci cümle de on dört unsurdan oluşmasına rağmen yine özne ve yüklemden oluşan iki ögesi bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, cümle ögesi ile cümle unsuru başka başka kavramlardır. Bu kavramları aynılaştırmak öğretim sürecinde zorluklara ve anlaşmazlıklara sebep oluyor. Bunun için cümle ögesi kendi asıl adları olan cümle ögeleri adı ile adlandırılmalıdır.

Dilin en büyük birimi olan cümle belirli hisselerden, ögelerden ibarettir. Belirli sözcük anlamına sahip olan, ekler kabul eden herhangi bir kelime veya kelime grupları cümlelerin söz dizimi ögesi olabilir. Meselâ, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, cümle ögelerini şöyle anlatır ve tasnif eder: Cümlede bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hükmü tam olarak anlatabilmek için kullanılan kelimelerin cümle bilgisinde aldıkları adlardır. Cümlelerin ögeleri temel ögeler ve yardımcı ögeler olmak üzere ikiye ayrılır. Temel ögeler: özne, fiil, nesne, tamlayıcı ve zarf. Yardımcı ögeler: ünlem ve bağlaçlardır [Korkmaz,1992: 33].

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'a göre cümle ögelerinin sınıflandırılmasını gösteren şema:

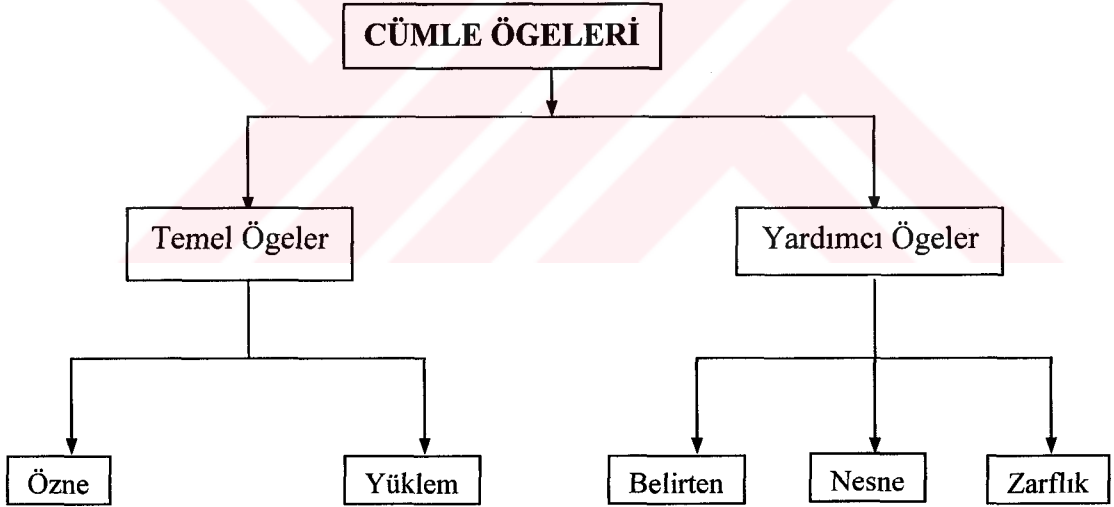
Şekil.6.1: Prof.Dr.Zeynep Korkmaz'a Göre Cümle Ögeleri

Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu cümle ögelerinin sınıflandırılmasında Türk dilinin iç malzemesini esas alır. Diğer taraftan ortak Türk yazı diline gitme süreci başladığından terim birliğini oluşturmak için Türk Cumhuriyet ve Topulukları dilciliğini de dikkate alır.

Yazar cümle ögelerini “temel ögeler ve yardımcı ögeler” olmak üzere iki gruba böler. Bunlardan temel ögeler: Özne ve yüklem; yardımcı ögeler; belirten, nesne, zarflık diye adlandırılır [Mehmedoğlu, 2001: 61-102].

Şimdi Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu’nun yapmış olduğu tasnifi yukarıda gösterdiğimiz şema gibi gösterelim ve Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’ın yapmış olduğu tasnif ile karşılaştıralım o zaman aradaki farklılıkları daha da açıkça görebiliriz.

Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu’na göre cümle ögelerinin sınıflandırılmasını gösteren şema:

Şekil.6.2: Prof.Dr.Alaeddin Mehmedoğlu’na Göre Cümle Ögeleri

Şimdi örnek bir cümlede temel ve yardımcı ögeleri ve bunların kendine has hususiyetlerini inceleyelim.

Ders birincisi Ömer İstanbul’dan kitap alacaktır.

Bu cümlede Ömer ve alacaktır kelimeleri cümlenin temelini oluşturur. Fikrin ifadesi için büyük öneme sahiptir. Kitap, İstanbul'dan, ders birincisi kelime ve kelime grupları ise bu cümledeki fikrin ifadesi için yardımcı öneme sahiptir. Ona göre de bunlardan birinciler (Ömer ve alacaktır) temel cümle öğeleri, ikinciler ise (kitap, İstanbul'dan, ders birincisi) yardımcı cümle öğeleri diye adlandırılır.

Daha doğrusu ise alacaktır yüklem, Ömer özne, kitap belirtili dolaysız nesne, ders birincisi birleşik belirten, İstanbul'dan (nereden) sorusuna cevap olan yer zarfıdır

Onu da vurgulamak gerekir ki, yardımcı cümle öğeleri temel öğelere bağımlı olup onların civarında gruplaşır. Onlar hem temel öğeleri hem de bir diğerini izah eder. Yardımcı cümle öğelerin umumiyetle mevkisini, alâka ve ilişkilerini ünlü Türk Dil bilimci akademisyen İ. İ. Meşşaninov şöyle karakterize eder: “Belirten sutransiya (cevher, isimleşme) anlayışı veren kelimelerin belirtilerini ifade ederse, zarflık yüklem (prosessual) hareket hakkında belirtilerini ifade eder. Nesne başka öğelerden tam anlamı ile asılı değildir. Belirten ve zarflık ise cümlede bağımsız kullanılamaz. Bunlar ancak birleşen öğeyle birlikte kullanılmalıdır. Lakin nesnenin böyle bir belirleşen öğe ihtiyacı yoktur. Aksine kendi belirleştiren ögenin olmasını talep eder. Bu bakımdan o bağımsızdır. Yalnız fiilin anlamına bağlı olup yüklem ifade ettiği işi tamamladığı için ondan belirli kadar asılıdır [Meşşaninov, 1945: 179].

Bu, doğrudan da böyledir. Bütün bu ilmî açıklamalardan sonra ben de cümle öğelerinin tasnifinde olsun ya da cümle öğelerinin adlandırılmasında olsun Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu'nun görüşüne katılıyorum, onun tasnifini destekliyorum. Unutulmamalı ki, cümle öğelerinin böyle bir görev bölümüne rağmen onlar birbiriyle sıkı bir söz dizimi ilişkisindedir.

Buna göre de onlar bir şekilde birbiriyle anlam ve gramer açısından alâka kurup böylelikle de fikrin ifade vasıtası olan cümleler ortaya çıkmış olur. Türkiye Türkçesinde cümlenin yapısına iştirak eden yardımcı kelime çeşitleri hakkında da muhtelif fikirler yer almaktadır. Bu tezatları gören Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu bu konuda şöyle yazıyor: “Dilde cümle dışı denilen unsurlar olabilir mi? Cümle tahlilleri sürecinde ister istemez

böyle bir soru ile karşılaşmak zorunda kalıyoruz. Cümle yapısında cümleye gerek olmayan unsurlar, daha doğrusu cümle dışı denilen unsurlar cümlede yer bulur mu [Mehmedoğlu, 2001: 124-140]?

Türkiye Türkçesinde birçok dil bilimci cümle öğeleri bahsinde hususiyetle cümle dışı unsurlardan söz etmekte, cümle kuruluşunda yer aldığı halde bazı kelime türlerini cümle ögesi saymayıp cümle dışı unsur diye takdim etmektedirler.

Bu konuda Prof. Dr. Muharrem Ergin, şöyle yazıyor: “...Cümlede bu unsurlardan başka (fiil, fail, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf) bir de bağlama ve ünlem edatları veya ünlem grupları bulunabilir. Fakat bunlar esas hareket ile fiil ile ilgili olmayan ve cümleye sadece ilave edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır. Umumiyetle cümlelerin başlarında, sonlarında ve cümleler arasında bulunur. Parantez şeklinde cümle içine girdikleri de görülebilir. İşte biz bunlara cümle dışı unsurlar adını veriyoruz.

Prof. Dr. Leyla Karahan ise meseleyi şöyle değerlendiriyor: “Cümle dışı unsurlar, cümlelerin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan unsurlardır. Bağlama edatları, ünlem edatları, ünlem grupları, hitaplar ve ara sözler cümle dışı unsurlardır.

Daha sonra Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu şöyle yazıyor: Unutulmamalı ki, cümlelerin kuruluşuna iştirak eden bütün kelimeler o açıdan hem temel kelimeler hem de yardımcı kelimeler önemli rol oynuyor. Yalnız yardımcı kelime türleri bağlaç, edat, takı ve konuşanın sevinç, heyecan vs. bildiren ünlem, müracaat olunan şahısı bildiren hitaplar cümle ögesi olamıyor. Bu da bellidir. Çünkü, bağlaç, edat ve takının tek başlarına sözlük anlamı yoktur ve hiçbir soruya (suale) cevap vermezler. Onlar cümle içerisinde gramer semantik (anlam) görevi yaparlar.

Meselâ:

Bağlaç: Aynı soruya (suale) cevap olan türdeş öğeler ve birleşik cümleyi oluşturan basit cümleler arasında kullanılır.

Edat: Kelime ve cümlelerin anlamını kuvvetlendirerek cümleye belirli anlam inceliği verir.

Takı: İsmın belirli bir halinde kullanılmış kelimeyle başka bir kelime arasında ilişki yaratır.

Ünlem: Konuşanın sevinç, korku, heyecan vs. bildiren şekilce değişmeyen ve özel gramer belirtisi olmayan kelime türüdür.

Hitap: Gramer yönünden cümlelerin başka ögeleri ile bağlamayan, yalnız müracaat olunan şahsı bildiren veya nesneyi adlandırmak için ismin, zamirin isimleşmiş sıfatın ve yahut onların eşdeğeri olan kelime veya kelime grubudur.

Türkiye Türkçesinde cümle unsuru ile cümle ögesi terimleri ayrı manada kullanıldığı için cümle kuruluşunda görev almış kelime veya kelime çeşidinin cümle içi ya da cümle dışı olup olmadığı hususunda karışıklar ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, Türkiye Türkçesinde cümle dışı unsur sayılan kelime veya kelime türleri cümle unsurudur. Dolayısıyla Prof. Dr. Muharrem Ergin ve Prof. Dr. Leyla Karahan'ın işaret ettikleri bağlama edatları, ünlem grupları, hitaplar ve ara sözler cümle unsurudur.

Kısacası kelime türlerinden bağlaç, edat, takı, ünlem ve hitap cümleleri cümle ögesi olamazlar. Lakin bunlar cümlelerin kuruluşunda önemli vazife üstlendikleri için cümle unsuru sayılırlar.

Mesalâ:

Ey mermeri nakış işleyip konuşturan ulularım, neredesiniz?

Cümlesi yedi unsurdan teşekkül etmiş. Bu hitap cümlesinin oluşabilmesi için bu unsurların eksiksiz bir araya gelmesi gerekir. Bu unsurlarından bir tanesi eksik olursa cümlelerin manası bozulur. Öyleyse hitap, ünlem vb. yardımcı kelime çeşitleri cümlelerin kuruluşunda yer alırlar, ama cümlelerin temel ya da yardımcı ögesi olamazlar.

Doç.Dr. Zikri Turan da hitabı özne gibi kabul ediyor. Doç. Dr. Zikri Turan şöyle yazıyor: "...Diğer taraftan hitap unsurları da tereddütsüz öznedir. 'Söz gelişi sen benimle geleceksin.' Cümlesindeki sen özne olarak kabul ediliyorsa, ki öyle kabul ediliyor, seni kaldırıp yerine Ahmet benimle geleceksin, Ey Türk Milleti'nin medarı iftiharını benimle geleceksin. şeklinde ifade edilmesi bir şeyi değiştirmez. Hatta, Hey! Nereye gidiyorsun? daki hey'in sen nereye gidiyorsun? daki sen ile bir farkı yoktur. Zaten sen dememiz de, bir hitap şeklidir." Görüldüğü gibi burada hitabın özne görevine sahiplenmesi

savunuluyor. Lakin unutuluyor ki, hitap yalnız müracaat olunan şahsı bildiriyor. Hitap gramer bakımından cümle öğeleri ile alâkadar değildir.

Bu konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu şöyle yazıyor:

‘Bu söylenenler bilimselliği yansıtmıyor; çünkü hiçbir zaman hitap özne görevine sahiplenemiyor. Çok iyi bilinmelidir ki, dilde gramer bakımından cümle öğeleri ile ilişkisi olmayan kelimelerden biri de Hitap’tır. Cümlede müracaat amacıyla kullanılan kelime veya kelime grubuna hitap denir. Hitap isminin yalnız halinde olup hiçbir suale (soruya) cevap vermiyor. Hitaplar cümlelerin başka öğeleri ile gramer açısından bağlı olamıyor ve onlardan kendine has tonlama (çağırış-müracaat tonlaması) ile farklıdır.

Meselâ: Ömer sen kütüphaneye gideceksin. Dünya halkları, sulhu koruyun. Hitabı, özne ile aynılaştırmak yanlıştır. Misallere dikkat edelim: ‘Öğrenciler sınava iyi hazırlanırlar.’, ‘Öğrenciler, sınava iyi hazırlanın.’

Bu cümleleri araştırırken belli oluyor ki, birinci cümledeki öğrenciler özne görevinde kullanılmış ve yükleme uyum alakası ile bağlanmıştır. İkinci cümledeki öğrenciler kelimesi hitap yerinde kullanılmış ve cümlelerin hiçbir öğesi ile gramer açısından bağlanmamıştır. Unutulmamalı ki, hitaplar mazmunca karşıda durana, yani ikinci şahsa ait olsa da, cümlelerin özne ve yüklemi başka şahıslara uyum sağlıyor. Meselâ:

-Hitaplı cümlede özne ile yüklem 1. şahıs teklik ile uyum sağlıyor.

Saygıdeğer dost, (ben) seni çok özledim.

-Hitaplı cümlede özne ile yüklem 2. şahıs teklik ile uyum sağlıyor.

Saygıdeğer dost, Ankara’ya ne zaman geldin?

-Hitaplı cümlede özne ile yüklem 3. şahıs teklik ile uyum sağlıyor.

Saygıdeğer dost, komşular geldiler.

-Hitaplı cümlede özne ile yüklem 1. şahıs çokluk ile uyum sağlıyor.

Saygıdeğer dost, (biz) uçakla gidiyoruz.

-Hitaplı cümlede özne ile yüklem 2. şahıs çokluk ile uyum sağlıyor.

Saygıdeğer dost, (siz) eserinizi ne zaman tamamlayacaksınız?

-Hitaplı cümlede özne ile yüklem 3. şahıs çokluk ile uyum sağlıyor.

Saygıdeğer dost, komşular geldi [Mehmedoğlu, 2003: 192-193].

Hitapların özne olmaması üzerine Haydar Ediskun doğru olarak yazıyor: “... Cümlede Özne ile hitapları birbirine karıştırmamak gerekir: “Ali başımıza geleni sorma!” cümlesinde özne Ali değil sen’dir. “İnce Memed, geldi geleli çoban değil” (Yaşar Kemal) cümlesinde özne İnce Memed’dir. Dediğim gibi eylem, İnce Memed cümlesinde ise özne, sen’dir. İnce Memed değildir [Ediskun, 1998: 332].

Cümlede hitapların mevkii (yeri) serbesttir. Onlar cümlelerin evvelinde (başında), ortasında ve sonunda kullanılabilir. Hitapların kullanım yerinin değişmesi cümlelerin mazmununa hâle getirmez.

-Cümlelerin evvelinde (başında) kullanılan hitaplardan sonra virgül veya ünlem işareti konur.

Hitap yüksek tonla söylenirse, ünlem alçak tonla telaffuz edilirse, virgül işareti konur.

Meselâ:

Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti’ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. (K. Atatürk)

Oğlum, yarın kütüphaneye erken gel!

-Hitap cümlelerin ortasına gelirse, her iki taraftan virgülle ayrılır.

Meselâ:

Ben geleceğim, anne, yine geleceğim.

-Cümlelerin sonunda kullanılan hitaptan önce virgül, sonra ise cümlelerin tonlaması talebine göre ya iki nükte, ya soru (soru), ya da ünlem işareti konur.

Meselâ:

Yüce dağlar gibidir gördüğüm iş, Türk Oğlu, ben de sana yardım ederim, aziz kardeş!
Hoş geldin aziz Bayram!

Özne bahsinden söz açılmışken özne türlerinden bahsetmek gerek. Bu meseleye girmeden önce Türkiye Türkçesinde özneleri kim nasıl sınıflandırmış, bu sınıflandırma yapılırken hangi ilmî esaslar göz önünde tutulmuş inceleyelim.

Prof. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu Mukayese için aşağıda verilmiş tabloya dikkat etmeyi tavsiye ediyor:

Tablo 6.1: Cümlede Görev Alan Cümle Unsurları

S.N.	Kelime Türü	Bağlaç, edat, takı, ünlem ve hitap kullanılan cümleler.	Bağlaç, edat, takı, ünlem ve hitap kullanılmayan cümleler.
1	Bağlaç	Para <u>ile</u> imanın kimde olduğu bilinmez. (Atasözü) Sinek küçüktür, <u>ama</u> mide bulandırır. (Atasözü) Medeniyet öyle kuvvetli bir ışıktır <u>ki</u> , ona bigâne olanları yakar, mahveder. (K. Atatürk)	Para.....imanın kimde olduğu bilinmez. Sinek küçüktür,..... mide bulandırır. Medeniyet öyle kuvvetli bir ışıktır..... ona bigâne olanları yakar mahveder.
2	Edat	Siz <u>ki</u> , Mustafa Kemal'in özlediği gerçek kahramanlarsınız. (Özker Yaşın) İyi <u>ki</u> , babam soruştu. (H. Demir) Onları kolay mı bulmuştu. (A. Ayva) <u>İşte</u> , ablamın acıklı hayatının başlangıcı. (Türk Dili)	Siz.....Mustafa Kemal'in özlediği gerçek kahramanlarsınız. İyi.....babam soruştu. Onları kolay.....bulmuştu.ablamın acıklı hayatının başlangıcı.
3	Takı	Metro <u>ile</u> geldim. Benim <u>gibi</u> çalışmalısın. Bu kitabı oğlum <u>için</u> aldım	Metro.....geldim. Benim.....çalışmalısın. Bu kitabı oğlum.....aldım
4	Ünlem	<u>Ah</u> , işlerim mahvoldu. <u>Oh</u> , canım ısındı. <u>Hay hay</u> , yarın sana uğrarım.işlerim mahvoldu.canım ısındı.yarın sana uğrarım.
5	Hitap	<u>Hey Sakarya</u> , kim demiş suya vurulmaz perçin? <u>Ey tatlı ve ulvî gece</u> , yıllarca devam et. <u>Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!</u> Gökten ecdât inerek öpse o pâk alını, değer. kim demiş suya vurulmaz perçin? yıllarca devam et. Gökten ecdât inerek öpse o pâk alını, değer.

Yukarıdaki tabloyu dikkatlice bir daha incelediğimizde şu neticeye varıyoruz ki, bağlaç, edat, takı, ünlem ve hitaplar cümlede görev alan cümle unsurudur. Dolayısıyla cümle içi ya da cümle dışı diye ayırmak doğru olmaz. Ancak şunu diyebiliriz ki, cümle içerisinde görev alan bu yardımcı kelime türleri her hangi bir soruya cevap olmadığı için cümle

ögesi olamazlar. Cümlede bu yardımcı kelime türleri olmadığı zaman anlam bozukluğu meydana geliyor. Onun içindir ki, bu gibi kelime ve kelime gruplarını cümlenin dışında sayamayız. Fakat bir daha belirtelim ki, Türkiye Türkçesinde cümle öğelerinin adlandırılmasında terim birliği olmadığı ve de öge ile unsur aynı şeydir yanılığına düştüğü için bu kelime ve kelime gruplarına cümle dışı unsur denilmektedir. Halbuki, bunlar cümleyi oluşturan muhtelif unsurlardandır.

6.2. Kelime Türleri, Kelime Grupları ve Cümle Öğeleri

Cümle dilin en büyük birimidir. Dilin esas gramer kuruluşu cümlede aşikar olur. Cümle hakkında dilcilikte birçok tetkikat çalışmaları olmuştur. Her bir temel söz yalnız cümle içerisinde sintaktik önem kazanır. Cümle ögesi meselesi mutlak manada olmasa da nisbî taraftan kelime türleriyle alâkadardır. Dünyanın birçok dillerinde cümle ögesi ve kelime türleri meselesinden bahis edilirken onların gramer kuruluşunu göz önünde tuttukları zaman kelimelerin sınıflara bölünmesi kolay olur. Cümle ögesi fonksiyonunda bütün kelime türleri çıkış edemediği için kelime gruplarını ve onların sınıflandırılması prensiplerini dikkate almak lazımdır. Meselâ eklemeli dillerden olan Türk dilinde kelime türlerinin sınıflandırılması için üç prensip dikkate alınır. 1. Sözlük anlamı 2. Şekil yapısı 3. Söz dizimi kuruluşu. Tek heceli dillerde ise bu mesele tamamıyla başka şekilde konulur. Meselâ: Çin dilinde kelime türlerinin sınıflandırılmasında şekil yapısı prensibi adlı kriter yoktur. Çünkü bu dildeki eklerde gramer şekil rol oynamıyor. Burada baş prensip söz dizimi prensibidir. Hatta umumî sözlük anlamda kelime gruplarına ait söz dizimi ilişkiler zemininde verilir.

Cümle öğeleri ile kelime türleri birbiriyle sık ilişkidir. Lakin aynı değildir. Bu açıdan Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın ünlem ve bağlacı yardımcı cümle ögesi gibi takdim etmesi bizce inandırıcı değildir. Cümle öğelerinin ifade vasıtalarından söz açıldığından bazı kelime grupları üzerine de değinmek istiyoruz. Bu konuda Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu'nun görüşünü aktaralım. "Türkiye Türkçesinde kelime gruplarının sınıflandırılmasına yeniden bakmakta fayda görüyoruz. Çünkü kelime gruplarının ölçüsü (kriteri) çok geniş belirlenmiştir. Bunun neticesinde de asıl kelime grupları gölgede kalmış, sun'î, yapma kelime grupları ile birleşik isim veya birleşik kelimeler birbirine karıştırılmıştır.

Prof. Dr. Muharrem Ergin ise bu mesele hakkında şu görüşleri beyan ediyor: “Tek tek kelimelerin karşıladığı nesnelere ve hareketlerin çeşitli vasıfları, hususiyetleri, cepheleri, şartları vardır. O nesnelere ve hareketleri bu çeşitli yönleri ile daha geniş olarak ifade etmek için tek kelimedenden daha geniş dil birliklerine ihtiyaç duyulur.”

“... tek kelimelerin karşıladığı nesnelere ve hareketlerden daha geniş nesnelere ve hareketleri karşılamak için kelimedenden daha geniş dil birlikleri olan kelime gruplarına başvurulur.” Bu görüş doğrudur. Ancak o da unutulmamalıdır ki, “tek kelimedenden daha geniş dil birimleri”ni önce birleşik isimler veya birleşik kelimeler yerine getiriyor.

Meselâ:

Ahmet Bey geldi.

Hasan Efendi herkesi tebrik etti.

Fatma nine misafirleri uğurladı.

Bu cümlelerde kullanılan özneler (Ahmet Bey, Hasan Efendi, Fatma nine) birleşik isimlerle ifade olunmamış mı? Şayet böyle ise, hemen birleşik isimleri “Ünvan grubu” adı ile sunmak hangi ilmî temele dayanıyor? Bu tür birleşik isimleri “Ünvan grubu” diye adlandırmak hangi ihtiyaçtan doğuyor? Ne için daha çok ihtiyaç olduğu halde “Türkçe Dil Bilgisi” kitaplarında birleşik isim, birleşik sıfat, birleşik sayı, birleşik zarf sistemi şeklinde öğretilmiyor?

Prof.Dr.Tahsin Banguoğlu, “Türkçe’nin Gramerinde hem kelime grupları, hem de cümleler için öbek kelimesini kullanır. Yazar, kelime gruplarını “belirtme öbekleri (groupe determinatif)”, cümleleri ise “yargı öbekleri (groupe propositionnel)” diye adlandırır. Banguoğlu, kelime gruplarıyla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenir, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (group de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri, sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar” dedikten sonra bunları “Ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, çekim öbekleri, bağlam öbekleri, yanaşma takımları, katma öbekleri.” olmak üzere sekiz başlık altında inceler[Banguoğlu, 2000: 497-519].

Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi’nde “belirtme grupları” olarak adlandırdığı kelime gruplarını “birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme (tayin) grupları diyoruz.” şeklinde tarif eder [Bilgegil,1963: 115].

Doç. Dr. İsmet Cemiloğlu da “Dede Korkut Hikayeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme” adlı eserinde Dede Korkut’taki kelime gruplarını incelerken Muharrem Ergin’in ölçülerini esas alıp ona göre sınıflandırma yapmıştır. O da edat, ünlem ve bağlama grupları terimlerini kullanmış kelime gruplarını on altı başlık altında incelemiştir [Cemiloğlu, 2001: 1-59 arası].

Türk dilindeki kelimeleri yapı bakımından incelersek Türk dilindeki bütün temel kelimelerin yapısına göre üç gruba bölündüğünü görürüz. Türk dilindeki bazı kelime türlerinin basit, türemiş ve birleşik olma sürecine dikkat edelim.

Tablo 6.2: Türk Dilinde Basit ,Türemiş ve Birleşik Kelime

S.N	Temel Kelimeler	Basit Kelime	Türemiş Kelime	Birleşik Kelime
1	İsim	kahve	kahve+ci	kahvehane
2	Sıfat	kırmızı (kalem)	bilgi+li (adam)	yeşil yeşil (dereler)
3	Sayı	on (araba)	on+uncu (araba)	on beş (araba)
4	Zarf	yavaş (konuşuyor)	yavaş+ca (konuşuyor)	yavaş yavaş konuşuyor

Birleşik isimler birkaç yolla oluşuyor.

- Önce şahıs ismi, sonra unvan ismi kullanılan birleşik isimler.

Misal:

Ahmet Bey

Nuri Çavuş

Çağrı Bey

Ali Onbaşı

Mustafa Kemal Paşa

Tevfik Binbaşı

Hasan Efendi

Nihat Üsteğmen

Ali Ağa

- Önce şahıs ismi, sonra akrabalık ismi kullanılan birleşik isimler.

Misal:

Süleyman dede	Buğra kardeş
Osman baba	Sevim abla
Fatma nine	Suzan hala
Meryem ana	Perihan teyze
Kerim amca	Şükran yenge
Emin dayı	Ali enişte

Yukarıdaki misaller onu kanıtıyor ki, bu gibi birleşik isimler “isim” bahsi içerisinde verilseydi, yeniden “Unvan Grubu” ile sunmaya hiçbir ihtiyaç duyulmazdı.

Şimdi de birleşik kelimelerin oluşumu ve kullanımını görelim. Türkiye Türkçesinde birleşik kelimeler çeşitli yollarla oluşuyor. Meselâ bunlardan birkaçını görelim.

- Aynı kelimenin iki defa tekrarı ile oluşan birleşik kelimeler.

Misal:

mini mini (çocuklar)	şırıl şırıl (akmak)
adım adım (ilerlemek)	baka baka (gitmek)
yavaş yavaş (hareket etmek)	hüngür hüngür (ağlamak)
güzel güzel konuşmak	çisil çisil yağmak
harıl harıl çalışmak	tıkır tıkır yürümek

- Zıt anlamlı kelimelerden oluşan birleşik kelimeler.

Misal:

gece gündü (yağdı)	içli dışlı (oldu)
iyi kötü (konuşmasını yaptı)	dost düşman (bize bakıyor)
büyük küçük (saymıyor)	genç yaşlı (hep oradaydı)

- Bağımsız eş anlamlı kelimelerden oluşan birleşik kelimeler.

Misal:

yurt yuva (kurmak)	açık saçık (dolaşmak)
saçma sapan (konuşmak)	soy sop (salmak)

- Birinci tarafı asıl anlamda ikinci tarafı tahrif olunmuş şekilde oluşan birleşik kelimeler.

Misal:

kirli mirli (dolaşmak)	adam madam (tanımamak)
------------------------	------------------------

iş miş (bulamamak) deniz meniz (görmemek)
bulaşık mulaşık (yıkamak) akıl makıl (bırakmamak)

Yukarıda verilen dört maddedeki misallere dayanarak demek gerekir ki, bu gibi birleşik kelimeler önceden isim, sıfat, sayı ve zarf bahislerinde işlenilseydi yeniden aynı kelimeleri “tekrar grubu” adı altında sunmaya hiçbir lüzum kalmazdı.

Türk dilinde bağlaçlara dayanarak “Bağlama Grubu” diye bir kelime grubu oluşturmak çok sakıncalıdır. Çünkü bağlaçlar grup yapma özelliğine sahip değildir.

Türkiye Türkçe’sinde en çok aşağıdaki bağlaçlar kullanılır.

Ve, ile, ki, ise, ama, fakat, ancak, yalnız, hem..., hem de, ne..., ne de, ya..., ya da, yahut, da de, halbuki, çünkü, bunun için, buna göre, eğer, hatta, bundan dolayı vs.

Bağlaçlar cümle içerisinde önemli söz dizimi görevine sahiptir. Böyle ki, bağlaçların bir bölümü kelime, kelime grupları ve bağımsız birleşik cümleleri, başka bir grubu ise bağımlı birleşik cümlelerde temel ve yardımcı cümleyi birbirine bağlamaya hizmet ediyor.

Bu açıdan daha doğrusu, cümle ögeleri ve cümleler arasındaki ilişkiye göre bağlaçlar iki gruba bölünür.

-Bağımsızlık bağlaçları

-Bağımlılık bağlaçları

a) Birleştirme bağlaçları: ve, ile

Leyla ile Mecnun misali.

Ölecek ile olacağına çare olmaz.

Para ile imanın kimde olacağı bilinmez.

Yalnız sanatın efendileri ve köleleri var.

Onlar samimi ve adamperver adamlardı. (Güzel Yazılar, Röportajlar)

İştirak bildiren bağlaçlar: da, de, hem... hem, hem..., hem de, hatta

İbadet de gizli, kabahat da.

Hem suçlu, hem güçlü.

Hem çalar hem oynar. (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü)

b) Bölüştürme bildiren bağlaçlar: ya...ya, ya...ya da vs.

Ya bu deveyi gütmeli, ya da bu diyardan gitmeli.

Ya devlet başa ya kuzgun leşe (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü)

c) Olumsuzluk bağlaçları: ne... ne, ne...ne de,

Ne etliye karışır, ne sütlüye.

Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor. (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü)

Türkiye Türkçesinde ayrıca bağımsız yardımcı kelime çeşidi olan edat ve yalnız her türlü duygu heyecan, temenni, hayret, üzüntü, pişmanlık vb. ifade etmek için kullanılan ünlem, kelime grubu oluşturamaz.

Öyle ise kelime grubu nedir ve Türkiye Türkçesinde nasıl şekilleniyor? Bu soruya (suale) cevap vermek için aşağıdaki cümlelerde kelimeler arasında alâkalara dikkat edelim.

-Güzel vatan, öğretmen Adnan her emrine hazırdır.

-Gönül okşamak insanlığın gereğidir.

Bu basit cümleler incelendiğinde belli oluyor ki, birinci cümlede kullanılan güzel vatan, öğretmen Adnan kelime gruplarıyla ikinci cümlede kullanılan gönül okşamak kelime grubu arasında esaslı fark vardır. Öyle ki, birinci cümlede kullanılan kelime gruplarında (güzel vatan, öğretmen Adnan) kelimeler asıl anlamlarından uzaklaşmıyor. Bu kelime gruplarının tarafları ayrı vurguya sahiptir, ayrı ayrı soruya (suale) cevap oluyor ve ayrı tahlil ediliyor. Lakin tahlil grubun temel anlamını etkileyemiyor. Fakat ikinci cümlede kullanılan kelime grubu (gönül okşamak) böyle bağımsızlığa sahip değil, onlar dilin tarihi inkişafı sürecinde şekillenip kalıplaşıyor. Bu tür kelime gruplarını oluşturan kelimeler gerçek anlam dışında kullanılarak yeni bir anlam ifade eder.

Diğer taraftan bu kelime grubunu içine alan kelimeler bir düşünceyi dile getiren iki veya daha çok kelimededen meydana gelen kalıplaşmış söz dizimi birinci olarak tarif edilir. İki veya daha çok bağımsız kelimenin anlam ve gramer açısından birleşmesine kelime grupları denir. Kelime grupları eşya ve olayların birleşik adlarını bildirir. Kelime gruplarını kapsayan kelimelerin birbiriyle alâkası ve onların ifade ettiği anlam özelliklerine göre kelime grupları iki yere bölünüyor.

-Bağımsız kelime grupları

-Kalıplaşmış kelime grupları

Bu kelime grupları arasında aşağıdaki farklar vardır:

a) Bağımsız kelime gruplarını oluşturan kelimeler bağımsız sözlük anlamını korur.

Meselâ: kitap okumak, okulun havuzu, dersini öğrenmek kelime gruplarında kitap ve okumak, okul ve havuz, ders ve öğrenmek kelimeleri kendi anlamlarını muhafaza etmiştir.

Kalıplaşmış kelime gruplarını oluşturan kelimeler ise bağımsız sözlük anlamını koruyamıyorlar.

Meselâ:

1- gönül okşamak 2- gözden düşmek kelime gruplarındaki gönül ve okşamak, göz ve düşmek kelimeleri sözlük anlamlarını kaybediyor, ikisi birlikte; birincide güzel sözler söyleyerek, iyi davranışlarda bulunarak bir kimseyi sevindirerek, mutlu etmek, ikincide ise itibarını kaybetmek anlamlarını ifade ediyor.

b) Bağımsız kelime gruplarını oluşturan kelimelerden biri temel, diğeri ise bağımlı oluyor.

Meselâ; kitabı okumak, dersini öğrenmek, yiğit asker vs. Bu kelime gruplarında okumak, öğrenmek, asker temel, kitabını, dersini ve yiğit ise bağımlı kelimelerdir.

Kalıplaşmış kelime gruplarında ise temel ve bağımlı kelime olmaz. Buna göre de bu kelime grubunda bir kelimededen diğere soru sormak imkânsızdır. Meselâ; dil dökmek

kelime grubunda dökmek kelimesini temel kelime gibi kabul etmek olmaz. Kalıplaşmış kelime gruplarının anlamında meydana gelen nitelik onu kelime grupları içerisinde tamamen ayırır. Kalıplaşmış kelime grupları sözlük grupları olduğundan söz diziminde bağımsız kelime grubundan bahsedilir.

İsmi birleşmeler (isim ve sıfat tamlamaları) ve fiilî birleşmeler de (sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği ve isim-fiil öbeği) bağımsız kelime gruplarıdır.

Böylelikle aydın oluyor ki, Türkiye Türkçesinde kelime grupları meselesini yeniden ele almak kaçınılmazdır. Çünkü “Unvan grubu”, “Tekrar grubu”, “İsnat grubu” birleşik isim, sıfat, sayı, zarf veya birleşik kelimelerden başka bir şey değildir. “Ünlem grubu” adı altında sunulan misaller (A beyim, Ey kardeşler, Hey Allah’ın kulu, Yâ Ali, Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker, Hey Sakarya, Ey tatlı ve ulvî gece) hitaptır. Bu gibi yapay kelime grupları asıl kelime gruplarının benimsenilmesi yolunda engellik türetiyor. Hanginin asıl kelime grubu olduğunu dil öğrenen ayırt edemiyor. Neticede dil öğrenen bağımlı birleşik cümleleri basit cümleye çevirmekte zorluklarla karşılaşılıyor. Bazen ise yanlış çevirmelere sebep olunuyor.

Unutulmamalıdır ki, dil birimlerini ilmî esaslara dayanarak ve üstlendiği görevlerle birlikte öğretmek dil öğrenenin ufkunu genişletir. Mukayese için aşağıdaki cümlenin tahlillerine dikkat edelim: Ahmet Bey, Ayşe teyzeyi yarın trenle Ankara’dan İstanbul’a getirecek [Ergin, 1995: 420-421].

Tablo 6.3: Prof.Dr.M.ERGİN ve Prof.Dr.A.MEHMEDOĞLU'nun Cümle Tahlilleri

Prof.Dr.Muharrem Ergin'e göre tahlil Prof. Dr. Alâeddin Mehmedoğlu'na göre tahlil

Cümle Unsurları	Cümle Ögeleri
getirecek-fiildir. Ahmet Bey-faildir. Ayşe teyzeyi-nesnedir. yarın-zarfır, zaman gösterir. trenle-zarfır, hal zarfıdır. Ankara'dan-yer tamlayıcısıdır. İstanbul'a-yer tamlayıcısıdır.	getirecek-(ne yapacak?) yüklem Ahmet Bey-(kim?) özne, birleşik isimle ifade olunmuştur. Ayşe teyzeyi-(kimi?) belirtili dolaysız nesne, birleşik isimle ifade olunmuştur. yarın-(ne zaman?) zaman zarfılığı trenle-(ne ile?) belirtisiz dolaylı nesne Ankara'dan-(nereden?) yer zarfılığı İstanbul'a-(nereye?) yer zarfılığı
Kelime Grupları	Kelime Türleri
Ahmet Bey-Unvan grubudur. Ayşe teyzeyi-nesne ekini alırsak <u>Ayşe teyze</u> unvan grubudur.	Ahmet Bey-Birleşik isim, yalın hâlinde Ayşe teyzeyi-Birleşik isim, yükleme hâlinde yarın-zaman zarfı trenle(tren ile)-tren cin isim,ile(-la,-le) takı Ankara'dan-özel isim, çıkma hâlinde İstanbul'a-özel isim, yükleme hâlinde getirecek-getir-fiil, -ecek gelecek zaman ekidir.

Yukarıdaki tabloda iki ayrı dil bilimcimizin cümle tahlilleri hakkında ve kelimeleri gruplama yöntemleri hakkındaki görüşlerini aktardık. Bizce hem dilimizin kurallarını daha kolay öğretmek açısından hem de Türk Cumhuriyeti ve toplulukları ile ortak yazı diline gidildiği bir süreçte önemli bir birliktelik açısından Alâeddin Mehmedoğlu'nun görüşü daha mantıklı ve dikkat çekicidir.

Hatta bizce doğrusu ve olması gereken de budur. Şimdi de cümleyi teşkil eden temel ve yardımcı ögeleri ilmî dayanaklar ışığı altında ayrı ayrı inceleyelim.

Öncelikle şunu hemen belirlemek gerekir ki, Türkiye Türkçesi ve Türk Cumhuriyet ve Topluluklarında cümle ögelerinin tasnifinde kelimelerin üstlendiği görev ve ögelerin önemine göre temel ve yardımcı ögeler diye gruplandırılması önemlidir.

Fakat yardımcı cümle ögelerinin tasnifi ve bu cümle ögelerinin adlandırılmasında Türkiye Türkçesinde terim birlikteliği olmadığı gibi Türkiye Türkçesi ile Türk Cumhuriyet ve Topulukları arasında da birliktelik yoktur.

Hatta öyle ki, Türkiye Türkçesindeki cümle ögelerinin sayısı ile diğer Türk Cumhuriyet ve Topulukları ve dünya dillerinde kullanılan cümle ögelerinin sayısı farklıdır. Meselâ, Türkiye Türkçesinde belirten adlı cümle ögesi yoktur.

Cümle ögeleri tasnif edilirken önce iki esas grupta ele alınıp tasnif yapılmalıdır. Bu iki esas grup şu şekilde oluşturulabilir.

-Görev ve mevkilerine göre cümle ögeleri

- a) Cümlelerin temel ögeleri
- b) Cümlelerin yardımcı ögeleri

-Yapısına göre cümle ögeleri

- a) Basit cümle ögesi
- b) Birleşik cümle ögesi

Bu zamana kadar Türkiye Türkçesinde cümle ögeleri sadece görev ve mevkilerine göre tasnif edilip ona göre de isimlendirilmiştir. Türkiye Türkçesinde kelimelerin yapısı göz önüne alınarak bir tasnifin olmayışı özellikle ismî birleşmelerin (isim ve sıfat tamlamalarının) cümle ögesi olduğu vakit nasıl isimlendirileceği ve ögelere nasıl ayrılacağı hususunda karmaşık bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Türk Dili'nde cümleyi meydana getiren kelimelerin cümle içerisinde vazifeleri ve yeri ayrı ayrıdır. Cümleyi oluşturan kelimelerin görev ve değerleri de kelimelerin cümledeki yerlerine göre tespit edilir. Cümlede kelimelerin yeri gibi görevleri de değer bakımından değişiktir. Meselâ, cümlede görev alan kelimelerin en değerlisi yüklemidir. İkinci sırada ise özne gelir [Gülensoy, 1995: 203].

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye Türkçesinde yapılan bu çalışmada elde edilen bilgiler aşağıda sıralanmıştır:

1. Cümle ve hüküm gibi kelime gruplarıyla ilgili de Türkiye Türkçesinde bir karışıklık söz konusudur. Kelime grubu olmadıkları halde birleşik kelimeler, birleşik isimler ve birleşik fiiller kelime grubu olarak adlandırılmıştır. Halbuki Türkçede tek kelimenin ifade de güçlük çektiği fikirleri kelime gruplarından önce birleşik kelimeler tamamlar. Birleşik kelimelerden sonra kelime grupları gelir.

Kelime grubu iki veya daha çok bağımsız kelimenin anlam ve gramer açısından birleşmesine denir. Buradan hareketle “Unvan Grubu, Edat grubu, Bağlama grubu, Tekrar grubu, Ünlem grubu ve İsnat grubu”olarak adlandırılan kelimelerin aslında birleşik isim veya birleşik kelime olduğunu söyleyebiliriz. Bazıları ise yardımcı kelime çeşididir ve bunların kelime grubu kuramayacakları ortadadır.

Sana dün bir tepeden baktım **aziz İstanbul!** (Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbemiz)

Mısrasında azizi İstanbul ünlem grubu değildir. Çünkü ünlemler yardımcı kelime çeşididir ve sadece hitaptır ve cümlede de hitap ederken kullanılır.

Hakkıye Hanım ve Tevfik Selim Paşa, odaya döndüler. (Ayşe Kulin,Füreyya)

Cümlesindeki Hakkıye Hanım ve Tevfik Selim Paşa unvan grubu değil birleşik isimdir.

Selim Bey **de** güldü **ama** sonra yeniden ciddileşti. (Ahmet Altan, İsyan Günlerinde Aşk)

Cümlesinde “de, ama” bağlaçları sadece bağlama görevi üstlenir. Bu yüzden de buna grup demek yanlıştır.

Füreyaya yatı **sık sık** ziyaret ediyordu. (Ayşe Kulin,Füreyaya)

Cümlesinde de sık sık tekrar grubu değil birleşik kelimedir.

Bu cümleler incelendiğinde kelime grubu olarak bilinen kelimelerin gramer ve anlam açısından bir birleşme olmadığı görülür.

2. Türklük bilminde (Türkolojide)cümle hakkında muhtelif fikirler vardır.Cümle ve hüküm tamamen farklı iki konudur ve bunların karıştırılmaması gerekir. Cümle anlamı bitmiş ve ifade edilen fikrin gittiğini gösteren tonlanmaya sahip kelime dizisidir. İçinde mutlaka predikativlik (yüklemlilik) taşır. Hükümlerin ise hepsi cümledir. Fakat bütün cümleler yargı bildirmez. Mesela emir ve soru cümleleri yargı bildirmezler çünkü bu cümlelerde özne ve yüklem yoktur. İki ögesi vardır.Bunlar da özne ve yüklemidir. Ancak cümlelerde birden fazla öge vardır. Hükümlerin değişik bölümleri yoktur, ama cümlelerin soru, emir ünlem...vs.gibi değişik bölümleri vardır.

3. Türkiye Türkçesinde basit cümle tanımıyla ilgili olarak pek çok farklı görüşün ortaya atıldığı bu çalışmada anlaşılmıştır ve görüşler tek tek incelenerek bir tanıma ulaşılmıştır.

Basit cümle, içinde bir tek yüklem bulunan ve tek bir yargı bildiren cümledir. Buradan da anlaşıldığı gibi basit cümlenin içinde bir tek yüklem vardır. Ancak isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiiller yargı bildirmedikleri, zaman ve şahıs eki almadıkları, bitmiş ve tonlamaya sahip olamadıkları için yüklem kabul edilemez.

Bu yüzden de isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil birleşik cümle oluşturmaz. Demek ki basit cümlelerin içerisinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil bulunabiliyor ve bu cümlelere birleşik cümle demek yanlıştır, ayrıca ilmi bir dayanağı da yoktur.

Halbuki isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gibi söz birleşmeleri her ne kadar cümle kabul edilip girişik veya birleşik cümle diye adlandırılırsa da bizce bu tür söz birleşmeleri (söz

grupları) cümle olmayıp ancak cümleye kadar kurulan sade dil birimidir. Ya da cümle içerisinde yer alan bir ögedir.

4. Türkiye Türkçesinde Cümle Öğeleri bahsinde cümle ögesi hakkındaki terim karmaşasına değindik. Uzun yıllardır aynı terimler birbirlerinin yerine eş manalı kullanılmaktadır.

Bir Dil Bilimci cümle ögesi terimi kullanmaktadır, bir başkası cümle unsuru terimini kullanmaktadır. Böyle farklı kullanımlar öğretimde karışıklığa neden olmaktadır. Bize göre cümle ögesi teriminin kullanılması doğru olacaktır. Çünkü cümle ögesi ile cümle unsuru terimlerinin farklı şeyleri kastettiğini belirtmiştik. Şöyle ki cümle ögesi belli bir soruyu talep eden temel (özne, yüklem) ve yardımcı ögeyi (nesne, belirten, zarflık) ifade eder. Cümle unsuru ise cümle kuruluşunda yer alan bütün temel ve yardımcı kelimeleri içine alır.

Hatta cümleyi oluşturan her bir kelime cümle hukukuna sahip olmasına rağmen cümle ögesi hukukuna sahip olmayabilir. Mesela bir cümle tek unsurdan oluşmasına rağmen iki ögeli olmayabilir. "Yazıyorum" cümlesinde bir unsur vardır ama cümle özne ve yüklemden oluşan iki ögeye sahiptir.

Türkiye Türkçesinde bir başka mesele de cümle öğelerinin tasnifi ve bu öğelerin isimlendirilmesi meselesidir. Çünkü Türkiye Türkçesindeki cümle öğelerinin sayısı diğer Türk Cumhuriyet ve Toplulukları ile aynı değildir. Ayrıca Türkiye Türkçesinde Cümle Öğelerinin isimlendirilmesinde de terim birliği yoktur. Biz öğelerin tasnifini ve adlandırılmasını şöyle önerdik:

1-Cümlenin Temel Öğeleri

a-Özne b-Yüklem

2-Cümlenin Yardımcı Öğeleri

a-Nesne b-Belirten c-Zarflık

Ayrıca bu konu içerisinde Türkiye Türkçesinde yer alan “Cümle Dışı Unsurlar” meselesine değinmeye çalıştık. Türkiye Türkçesinde bağlam edatları, ünlemler, hitaplar, vs., cümle dışı unsurlar olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebidir yukarıda bahsettiğimiz gibi cümle unsuru terimi ile cümle ögesi terimlerinin yanlış olarak eş manalı kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Bize göre cümle kuruluşunda yer alan temel ve yardımcı kelime çeşitlerinin hepsi de cümlelerin unsurlarıdır. Fakat yardımcı kelime türü olan bağlaç, edat, takı, ünlem ve hitaplar cümle unsuru olmasına rağmen cümle ögesi değildirler. Çünkü bu tür yardımcı kelime çeşitlerinin tek başlarına sözlük manaları yoktur. Dolayısıyla hiçbir soruya cevap olamayacağından cümle ögesi de olamazlar.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

ABASIYANIK, Sait Faik ., Bütün Eserleri I-VI , Bilgi Yayınevi , İstanbul-1997.

AKSAKAL, Müfit., Orhan Musa, ÇELİK, İsa SAVAŞ ; Türkçe 8, Düzgün Yayıncılık, İstanbul-2000.

AKSAN, Doğan., Her Yönüyle Dil. 5. Baskı, TDK Yayınları, Ankara-1995.

ALTAN, Ahmet., İsyân Günlerinde Aşk, Can Yayınları, 3. Baskı, İst. 2001.

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ., Yeni Baskı, Sabah Yayınları.

BAKİLER, Yavuz Bülent., Türkistan Türkistan, Gen Yayıncılık, İstanbul-1992.

BANGUOĞLU, Tahsin., Türkçe Dil Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara-1986.

BEYATLI, Yahya Kemal., Kendi Gök Kubbemiz, MEB Bin Temel Eser, İstanbul-1992.

BİLGEGİL, Kaya., Türkçe Dil Bilgisi, Dergah Yayınları, İstanbul-1984.

CEMİLOĞLU, İsmet ., Dede Korkut Hikayeleri Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme ,TDK Yayınları, Ankara -2001.

DENY, Jean., Türk Dili Grameri (Tercüme Ali Ulvi ELÖVE), İstanbul-1996.

DIRANAS, Ahmet Muhip., Şiirler. Adam Yayınları, İstanbul-1995.

EDİSKUN, Haydar., Yeni Türk Dil Bilgisi, Remzi Kitapevi, İstanbul-1963.

EDİSKUN, Haydar, Baha DÜRDER; Örnek Dilbilgisi, Remzi Kitapevi,
İstanbul-1980.

ENGİNÜN,İnci,Zeynep KERMAN.,Ahmet Haşim Bütün Şiirleri,Dergah
Yayınları,İstanbul -2001.

ERCİLASUN,A.,Bican ,Leyla KARAHAN.,Türk Dili 3, 2001.

ERGİN, Muharrem., Türk Dil Bilgisi. 20. Baskı, Bayrak Yayınları, İstanbul-1993.

ERGİN, Muharrem., Üniversiteler İçin Türk Dili, Bayrak Yayınları, İstanbul-1995.

ERGÜZEL, M.Mehdi., Türkçede İnsani ve Mesleki Vasıflandırmalar üzerine
Bir Tasnif Denemesi, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı:139,Ağustos 2002,
s.,97-119.

ERSOY, Mehmet Akif., Safahat, İz Yayıncılık, İstanbul-1991.

ERTEM, Rekin., Türk Dili 3, Serhat Yayınları, İstanbul-2001.

ESENDAL, Memduh Şevket., Otlakçı, Bilgi Yayınevi, Ankara-1997.

GENCAN, T. Nejat., Dil Bilgisi, İstanbul-1962.

GENCAN, T. Nejat., Dil Bilgisi Lise I-II-III, Kanaat Yayınları, İstanbul-1992.

GENCAN, T. Nejat., Dilbilgisi Lise I-II-III, 26. Basım, Kanaat Yayınları,
İstanbul-1991.

GÜLENSOY, Tuncer., Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, I. Baskı, Ankara-2000.

GÜLENSOY, Tuncer., Türkçe El Kitabı, Bizim Gençlik Yayınları,Kayseri -1995.

GÜNTEKİN, Reşat Nuri., Çalıkuşu, İnkılap Kitapevi, İstanbul-1999.

HATİBOĞLU, Vecihe., Kelime Gurupları ve Kuralları, TDAY-Belleten, 1963' ten
Ayrıbasım, Ankara-1964 .

HATİBOĞLU, Vecihe., Türkçenin Söz Dizimi, TDK Yayınları, Ankara-1972.

HENGİRMEN, Mehmet., Türkçe Temel Dilbilgisi, Engin Yayınevi, Ankara-1997.

KABAHASANOĞLU, Vahap, Selahattin DEMİRCİ; Üniversitelerde Türk Dili, Der.
Yayınları, İstanbul-2000.

KARAHAN, Leyla., Türkçede Söz Dizimi. 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara-1995.

KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri., Yaban, İletişim Yayınları, İstanbul-1993.

KARAÖRS, Metin., Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri, Erciyes Üniversitesi
Yayınları, No:58, Kayseri-1993.

KISAKÜREK, Necip Fazıl., Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul-1985.

KOÇ, Nurettin., Açıklamalı Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, İnkılap Kitabevi,
İstanbul-1992

KOÇ, Nurettin., Yeni Dil Bilgisi, 2. Baskı, İnkılap Yayınları, İstanbul-1996.

KOMİSYON., Türk Dili ve Edebiyatı, MEB Yayınları, İstanbul-2001.

KORKMAZ, Zeynep., Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK: 575, Ankara-1992.

KORKMAZ, Zeynep., Türk Dili Üzerine Araştırmalar, I.-II. CİLT, TDK
Yayınları, Ankara-1995.

KORKMAZ, Zeynep, A. Bircan ERCİLASUN, T. GÜLENSOY, H. ZÜLFİKAR, İ. PARLATIR, N. BİRİNCİ, M. AKALIN., Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, 4.
Baskı, Ankara-1997.

KÖKTÜRK, MUHSİN, Metin GÜL., 8. Sınıf Türkçe, Yıldırım Yayınları,
Ankara-2001.

KULİN, Ayşe., Füreya, Remzi Kitapevi, İstanbul-2001.

KURT, M. Hakkı .,Dil Bilgisi, Morpa Kültür Yayınları ,İstanbul -1998.

MEHMEDOĞLU, Alaeddin.,Türk Dili Varlığımızdır,Aşiyen Yayınları,
Adapazarı-2000.

MEHMEDOĞLU, Alaeddin., Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi,
Aşiyen Yayınları, Adapazarı-2001.

MEŞŞANİNOV ,Akad.,İ.İ., Çlen, Predlojeniya İçasti Reçi, Moskova -1945.

ONAT, Asım., Türkçe 8, Metinler Yayıncılık, İstanbul-2000.

ONGUN, İpek., Lütfen Beni Anla, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul-1998.

ORHON, Orhon Seyfi., Şiirler, Semih Lütfi Kitapevi, İstanbul-1941.

ÖSS TÜRKÇE KONU ANLATIMLI SORU BANKASI., Sınav Yayınları, Ankara-
1999.

ÖZKAN, Abdullah, Refik DURBAŞ., Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiirleri
Antolojisi, Boyut Yayınları., Cilt I. İstanbul-1999.

SAFA, Peyami., Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Ötüken Yayınları, İstanbul-1993.

- SAĞLAM, Sıtkı.,** Türkçenin Söz Dizimi-Örneklerle Tümce Çözümlemeleri,
Diyarbakır-1997.
- SEYFETTİN, Ömer.,** Bütün Hikayeler I, Ötüken Yayınevi, İstanbul-1974.
- SEYİDOV, Yusif.,** Azerbaycan Dilinde Söz Birleşmeleri, Bakü Üniversitesi Neşriyatı –
1992.
- ŞİMŞEK, Rasim.,** Örneklerle Türkçe Söz Dizimi, I. Baskı, Trabzon-1987.
- ŞİMŞEK, Rasim.,** Türk Dili 4, Şimşek Yayınları, İstanbul-1999.
- TARANCI, Cahit Sıtkı.,** Otuz Beş Yaş \ Bütün Şiirleri, Can Yayınları, İstanbul-2001.
- TOPALOĞLU, Ahmet.,** Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, Ötüken Yayınları,
İstanbul-1989.
- YAVUZ, Kemal, Kazım YETİŞ, Necat BİRİNCİ.,** Üniversitelerde Türk Dili ve
Kompozisyon Dersleri, Bayrak Yayın-tanıtım, İstanbul-2001.
- YETKİN, S., Kemal.,** Günlerin Götürdüğü, 1958.
- YILDIRIM, Veysi.,** Türkçe 8, Elit Yayıncılık, Ankara-2001.
- YÖRÜK, Yaşar ,Ali İhsan MIHÇI, Salih BAŞER, Sevim YÖRÜK.,** Türkçe 7 ,Serhat
Yayınları, İstanbul -2001.
- ZÜLFİKAR, Hazma.,** Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Ankara-1995.

MAKALELER

KORKMAZ,Zeynep.,Gramer Konularımızla İlgili Bazı Sorunlar,Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi TDK ,Temmuz-1996.

MEHMEDOĞLU,Alaeddin.,Türk Dilinde Girişik Cümle Meselesi,III.Uluslararası Türk Dili Kurultayı ,TDK,Ankara-1999.

MEHMEDOĞLU,Alaeddin.,Türkiye Türkçe'sinde Bazı Gramer Terim Ve Anlayışlar Üzerine ,Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Dergisi,(1-2), 2001.

MEHMEDOĞLU,Alaeddin.,Türkiye Türkçe'sinde Cümle Öğelerine Yeni Bir Bakış, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,Şubat-2003.

NASKALİ-GÜRSOY,Emine.,Türkçe Kelimesi-Türkçe'de Hece Tipleri –Cümle Unsurlarının Tayin Kıstası-Ek Halinde Zamir Olabilir mi?,"Türk Dilinin Sorunları Toplantısı,22-23 Ekim -1993",Ankara -1995.

ÖZÜDOĞRU,Şaban., Orta Öğretimde Türk Dili Öğretiminin Güncel Meseleleri, Türk Dili ,Dil ve Edebiyat Dergisi TDK,Kasım-2001.

TURAN,Zikri.,Cümlenin Yapısı İle İlişkilendirilen "Basit" ve "Birleşik" Kavramları Üzerine ,Türklük Bilimi Araştırmaları 8.Sayı,Sivas-1999.

TURAN,Zikri.,Öznenin Cümledeki Kimlik Problemi, A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,Erzurum-1999.

USTA ,H.İbrahim.,Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma,Türk Dili , Dil ve Edebiyat Dergisi TDK,Sayı 579,Mart-2000.

ZÜLFİKAR,Hamza ., Özne Türleri ve Bunların Adlandırılması,Türk Dilinin Sorunları Toplantısı(22-23 Ekim -1993),Ankara-1995

ÖZGEÇMİŞ

Olca ARABUL, 1975 yılında Sakarya ili Merkez ilçe Adapazarı'nda dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Adapazarı'nda tamamladı. 1995 yılında Ankara Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. Eğitimini 2000 yılında tamamladı. Aynı yıl Yüksek Lisans eğitimi alabilmek için lisansüstü sınavlarına girdi ve geçerli notu alarak Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı ; Yeni Türk Dili Bilim dalında yüksek lisans yapma hakkını kazandı. Aynı zamanda Sakarya ili Kocaali ilçesi Ağalar Beşevler İlköğretim Okulunda Türkçe Öğretmenliği görevini sürdürmekteydi. Halen Sakarya ili, Fatih Anadolu Teknik Lise, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesinde, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği görevini sürdürmektedir.

